

גיליון מס' 44 מאי 2003

מברברי מלחמה

ההישגים החדומים של הכתבים הישראלים
ההפחדות של "ידעות אחרונות" ו"מעריב"
השפעתה של העיתונות המקוונת
חשבון הנפש של דוברת צה"ל

אחריות
חיניסטרילית
ביכל העיר

שקיעת
ערוץ 10

גליצה ל כל
הזמן בחדשות

כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת נחום ברנע • כרמית גיא • ירון אזרחי • צבי בראל • רפי מן • יובל קרמניצר • תמר גוטמן • ארן ליביו • גילי דרוב־היישטיין • חנן עמיאור • רן בנימיני • שחר אבירי • רפאל כהן־אלמגור • גבריאל שטרסמן • דב יודקובסקי • עמוס נוי • יולי חרומצ'נקו • טל ניצן־קרן • רלה מזלי • עוזי בניזמן

המובאות הוצאו מהקשרן

המרקע, המסוגל להביא תמונות רחבות, הציג לצופים רק קטעים זעזעריים מפני המלחמה בעיראק: חרטום של טנק, מסלול המראה של נושאת מטוסים, קסדה של חייל על נגמ"ש. כך, במשך ימים, הובאה ההתרחשות ההרמטית, ההיסטורית, לכתיהם של אזרחי העולם כולו, כשהיא מפורזת לפתיתים שאינם מאפשרים לעצב מהם תמונה ממשית על המתווה. התהליך הזה הועצם על ידי התדרוכים שסיפק מטה הצבא האמריקאי בעורף: הגנרלים הרחוקים היו מרורים ומחושבים במידע שהציעו לעיתונאים ואלה התמכרו לחלוטין להודעות הרשמיות כשהם מוותרים מראש על עצמאותם. התוצאה היתה אשליה של מידע פרטני, צמוד לשטח, מהימן, כשבפועל התחללה מערבולת של היסטיאופורמציה, ריווחים מוטעים ושמועות מסעידות שרדפו זו את זו, כילבלו את הצופה ומגעו ממנו לדעת מה מתרחש.

אולי מוקדם מדי להעריך באופן פסקני את תפקודה של התקשורת (המערכת) במלחמה בעיראק, אבל לא מיותר להצביע כבר עתה על חולשתה: היא היתה כלי שרת בידי צבאות הקואליציה. ככל מלחמה קיימת: תלות מובנית בין העיתונאים למטות המנהלים את הקרבות, אך הן גם רוגמאות של מלחמות שבהן נמצאו עיתונאים אמיצים ויוזמים שסטו מהמסלולים שקבעו להם הגנרלים והביאו את סיפור ההתרחשויות ללא תיווך הרשויות (בוויטנאם, בקוסובו, במלחמת יום הכיפורים). זה לא קרה במלחמה בעיראק: המלחמה הוזהרצה כמו בטלסקופ מעוות: מוויית תצפית רחבה כביכול לנקודה זעזערת שאינה מעירה על הסביבה. במלחמה הוזהר, המובאות (החוזות והמילוליות) הוצאו מהקשרן.

נכונותם של העיתונאים לקבל את תכתיבי הפיקוד העליון (האמריקאי והבריטי) מזמינה כירור על יכולתה של התקשורת למלא את תפקודה: בנסיונות כאלה, הצורך למצוא נוסחה שתגדיל את מרחב התנועה ואת חופש הביטוי של עיתונאים במלחמה נובע לא רק מתוך זכותם העקרונית לתאר את מה שראו: עיניהם כחפצם, אלא גם מתוקפו של הלקח שהצטבר בחברות הדמוקרטיות: מידע מגוון מאפשר שיפוט מפוכח על המלחמה – מהלכיה, מניעיה ותוצאותיה: מידע שעובר סינון של השלטונות הוא אחיד, מגמתי ומשבש את יכולתו של הציבור, שבשמו נשלחים החיילים לקרב, לגבש לעצמו דעה מושכלת עליה.

אלה הרהורים והשגות של מותרות בהשוואה לכללי המשחק המקובלים ביחסי שלטון ותקשורת בחברות הכלתו הדמוקרטיות, אך אין בתופנה הזו כדי לפטור את העיתונות במדינות המפותחות מלתת לעצמה ריזון וחשבון על תפקודה במלחמה בעיראק ועל המקום שהיא ממלאת, יותר ויותר, בנייהול עימותים מוניניים הקרבות האלימים מתנהלים על תורעתם של העמים הניצים ומנהיגיהם, והם מוכרעים כמידה רבה, באמצעות התקשורת המביאה את שדה הקרב בשידור חי לכל בית. התפקיד שממלאת התקשורת בתהליך הזה (כתובה) העיתונות המקוונת, המציעה כימה למידע חלופי ולתגובות מידעיות על ההתפתחויות), יעסיק אותה, מן הסתם, בתקופה הקרובה.

עוזי בניחין

4 דו"חות מלחמה: איך כבשנו את בגדאד נחום ברנע

8 דו"חות מלחמה: מסע ההפחדה של "ידיעות אחרונות" ו"סעריב" תמר גוטמן

12 דו"חות מלחמה: כוח המשיכה של התמונה ירון אזרחי

14 דו"חות מלחמה: ראיון עם דוברת צה"ל יובל קומניצור

18 דו"חות מלחמה: קרב השחזור של התחנות הערביות צבי בראל

21 דו"חות מלחמה: השפעת האינטרנט גילי דרובי-היישטיין

24 דו"חות מלחמה: עין בינלאומית רפי חן

26 ערוץ 10: הבעה פוקעת כרמית גיא

29 ערוץ 10: לפני הנפילה רן בניחין

32 אחריות מיניסטריאלית: התנצלות "כל העיר" חנן עמיאור

36 קורא מן השורה עמוס נוי

38 דעת קהל: תמר גוטמן, יולי תרומצ'נקו, רלה מזלי, טל ניצן-קרן

40 הרובד הסמוי: דעות קדומות בריווחים ארן ליבי

43 מדברים מהשטח: הבעייתיות שבקיום גלי צה"ל שחר אבירי

46 תיזה: לתת שיניים למועצת העיתונות רפאל כהן-אלמגור

48 הגברת הראשונה: לזכר תנה זמר דב יודקובסקי

48 מי יגן על פשוטי העם גבריאל שטרסמן

49 מסיבת עיתונאים: יעקב גלנטי משיב לברוך קרא

50 אירועי תקשורת

הסנין הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE

רכז ההערכה: אדונו לוי

השער: שטיביויה

דפוס: מפעלי דפוס כתר

כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il

דואר אלקטרוני: amon@idi.org.il

ISSN 0793-5781

עורך: עחיביוחן

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי חן

יועץ: פרופ' ירון אזרחי, חשה גביש

עריכה גרפית: שטיביויה

עריכה לשונית: חיבל רוזנטל

"העין השביעית"

בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה

ת.ד. 4702 ירושלים 91046

טלפון: מערכת 02-5900866

טנויים והנהלה: 02-5392888

פקס: 03-5488633

איך כבשנו את בגדאד

את הישראלית הראשונה שהיתה בבגדאד, אמרה יוגיט לוי, מגישת חדשות ערוץ 2, לקרוליין גליק, שליחת "ג'רוסלם פוסט", "מעריב" וערוץ 2 שנלוותה לאחת היתירות האמריקאיות בעיראק. "ספרי לנו, מה בשעות האלה עבר לך בראש".

דממה ארוכה, מדאיגה, השתלטה על הקו. אולי הקול בטלפון הלווייני לא הצליח להרביק את מהירות הדיבור המופלאה של לוי, אולי נוצרו קשיי עיכול בצד של גליק. השליחה התרוצה היתה באותו זמן אישם כעיראק, לא בבגדאד אבל בפריפריה שלה, ורק התחרות הכליכך ישראלית בין הערוצים, איזה ערוץ יכבוש את בגדאד ראשון, מי ייגע בבגדאד קודם וירוז לספר לחבר'ה, הולידה שאלה, שכמו נלקחה ממערכון ישן של הגשמים.

גליק העבירה המון דברים בראש, ולא מצאה תשובה. בסוף הכריזה, באמריקאית מעוברתת, משהו כמו "טוב שיש את המלחמה הזאת". לחינם היא הטריחה את עצמה בכבישי עיראק, לחינם אכלה חול וספגה אבק: כל מה שירעה ביום ה-19, היא ידעה ביום הראשון.

האמת, אני מקנא. אני מקנא בדרכון הזר ובתושייה, שסללו את דרכם של קומץ ישראלים אל עיראק. אני מקנא בהודמנות שנקרתה להם לראות שמץ מהמלחמה כמו עיניהם. לראות לחוד, ולסקר לחוד: לבר אולי מרון בריישי, שהכה שורש בגזרה הצפונית, חלקם בסיקור המלחמה היה בסך-הכל קוריוז, גימיק. מלחמת היוקרה בין הערוצים ניפחה וניפחה אותו, כמו בלון.

הוא היה קוריוז משום שאין דרך להקיף מלחמה עתירת דיוויזיות, מרובת פנים, מירכתיים של נגמ"ש אחר. גם ערוצי חדשות אמריקאיים, שצירפו עשרות כתבים לכוחות, הסתמכו בעיקר על מה שמסרו להם המטות בעורף – בדוחה, בכוייית, בושינגטון. מהשטח קיבלו צילומי רקע, הבזקים, צבע.

מה זה צבע? מעשה בצבי קסלר, שהיה לפני שנים ראש סניף "ידיעות אחרונות" בירושלים. יום אחד התבקש לשלוח כתב למשימה עיתונאית עסיסית. לאחר שעות אחדות הגיעה אל הדסק בתל-אביב הידיעה – תמציתית ויבשה כמו חציץ. איפה הצבע, תהו העורכים. הצבע, אמר קסלר, יגיע לחוד.

זאת היתה תרומתם של שליחינו בעיראק: הם היו הצבע שהגיע לחוד.

■ ■ ■

פיטר ארנט היה הצבע של מלחמת המפרץ הקודמת: דיווחיו לסי.אן.אן מבגדאד הוכיחו אומץ-לב אישי מצד אחד, ומצד שני נכונות יתר לשרת את מכונת התעמולה העיראקית. ההישג של סי.אן.אן היה טכני: רק הרשת הזאת הצליחה להרים צלחת ולשרד חי מבגדאד. השידור החי חולל מהפיכה בחדשות הטלוויזיה, והקנה לרשת כוח ויוקרה שמפרנסים אותה עד היום. ארנט היה בסך-הכל הפה שדיבר, ולעתים קרובות דיבר שטויות.

המלחמה הנוכחית מצאה אותו שוב בבגדאד, מייחל לראיון עם סדאם חוסיין שיחזיר אותו למרכז הבמה. כדי לשמן את דרכו הסכים ארנט להתראיין לטלוויזיה העיראקית. זה היה בשבוע הראשון, הקשה, של המתקפה. ארנט דיבר על כשלון תוכנית המלחמה האמריקאית ועוצמת ההתנגדות העיראקית. דברים דומים הושמעו באותו יום באמריקה, אבל רק ארנט אמר אותם בשופר התעמולה של האויב.

דיווחות
מלחמה

איור: אפרח בלוטסקי

**חלקם של הכתבים
הישראלים בסיקור
המלחמה היה
בסך-הכל קוריוז,
גיטיק. מלחמת היוקרה
בין הערוצים ניפחה
וניפחה אותו, כמו בלון**

*****

בעיצומה של מלחמת וייטנם נסעה ג'יין פונדה לביקור מחאה בהאנוי. עשרות שנים היא מנסה לכפר על המשגה הזו, בהצלחה חלקית. הטלוויזיה העיראקית היתה המסע להאנוי של פיטר ארנט. אין ממנו דרך חזרה. גם אם דעת הקהל תפנה נגד המלחמה, את ארנט היא תשאיר מאחור. עיתונאים אינם אי: ראשם אולי בעננים, אבל רגליהם דורכות על אותה קרקע שעליה הורד הקהל שלהם. החברה האמריקאית, באינסטינקט בריא, קירשה את חופש הביטוי, אבל סייגה אותו: תגיד מה שבא לך, ובלבד שלא תגיד את זה בשופר התעמולה של האויב.

■ ■ ■

הכוכב האמיתי של שידורי סי.אן.אן מבגדאד ב-1991 היה איתן ג'ורדן. ג'ורדן היה המפיק: הוא חיבר את פיטר ארנט לצלחת. שמו לא אמר דבר לצופים בבית, אבל במשרדי הרשת כאטלנטה ידעו למי מגיעה התהילה: אלמלא הוא, ספק אם סי.אן.אן היתה עושה את הקפיצה הנחשבונית שלה לתודעת העולם, וספק אם היו קמות אחריה רשתות שידור נוספות. לג'ורדן שמור דף נכבד בהיסטוריה של רשתות החדשות, ואם לא דף, לפחות הערת שוליים.

ב-12 השנים שחלפו מאז התקדם ג'ורדן יפה בהייררכיה של סי.אן.אן; היום הוא מנהל חטיבת החדשות של הרשת, תפקיד שהמקביל לו בעיתונים הוא עורך ראשי. לפני קרוב לשנה הוא הועק לארץ, בניסיון לשכך את הביקורת על דיווחי סי.אן.אן מהשטחים, בעיקר דיווחי הכוכב של כתבת הרשת רולה אמין מהקרוב על ג'נין.

רגשות הצופים בישראל לא הטרידו במיוחד את מנהלי הרשת, גם לא אימויהן של חברות הכבלים להוריד את הרשת מחבילת הערוצים. החשש שלהם היה מכעסם של יהודים

▶ בארצות-הברית, בעיקר יהודים בצמרת אי.א.א.ל, התאגיד שמחזיק במניות ס.יא.אן. כשמחזיר המניה בבורסה יורד, המצפון העיתונאי מתעורר. זאת דרך החיים האמריקאית.

בשלב ראשון שיגר ג'ורדן את המגיש-הכוכב שלו, וולף בליצר, לישראל, להפיק סדרת תוכניות חפזות, מחבבת, על קורבנות הטרור בצד הישראלי. בשלב השני כיתת את רגליו ממערכת עיתון למערכת עיתון בארץ, בניסיון להסביר לילידים מהן האיכויות העיתונאיות של רשת גלובאלית. לא כל הילידים השתכנעו, אבל באטלנטה ידעו להעריך את המאמץ.

בינתיים נדחקה ג'נין הצדה, ובגדאד חזרה לכותרות. לאחר הכיבוש האמריקאי של העיר כתב איתן ג'ורדן מאמר מלומד ל"הראלד טריביון". במאמר הזה הוא מספר לראשונה את האמת על 12 שנות דיווח של ס.יא.אן. מעיראק. מתברר שהרשת לא דיווחה אמת – מכל מקום, לא את כל האמת. הפחד מסדאם חוסיין גבר על שיקוליה העיתונאיים.

הוא מספר על עיראקים שעברו בשירות הרשת או מסרו לה דיווחים, וכתוצאה מזה נעצרו, עונו ולפעמים גם נעלמו. הרשת החליטה לא לסכן את חיי מקורותיה. אבל אימת סדאם לא נעצרה בחיי המקורות. ג'ורדן מספר שעודאי, בנו של סדאם, אמר לו ב־1995 שהוא מתכוון לחסל את שני גיסיו שעדכו לירדן ואת המלך חוסיין שנתן להם חסות. ג'ורדן לא שידר את הידיעה כי היה בטוח, לדבריו, שסדאם יוציא להורג את המתורגמן העיראקי שהיה נוכח בשיחה. הוא הסתפק באזהרה שהעביר בחשאי למלך ירדן.

הווידוי עושה לכביר הטלוויזיה האמריקאי רק טוב. "עכשיו", הוא כותב, "אפשר סוף סוף לספר את הסיפורים בחופשיות". אבל וידוי הוא לא רק פטנט נוצרי למירוק חטאים: הוא מזמין שאלות. סדאם חוסיין לא היה הדיקטטור היחיד במפת השידורים של ס.יא.אן. מה מידת האמת בדיווחים שמשגרת הרשת בימים אלה מסוריה, מאיראן, מפקיסטאן? מה מידת האמת בדיווחים שלה מהרשות-הפלסטינית? מה נשאר מהיומרה הגלובאלית, כאשר מצד אחד נישאת הרשת על הגל הלאומני באמריקה, ומצד שני היא נבהלת מאיום סחטני של כל טרוריסט?

אין כמו עיתונאים להרחיק את ריחו הטוב של החופש. הרי החופש הוא נשמת אפנו. אנחנו מתבשמים מהריח, ומיד מפעילים עליו את כל האגרסיות שלא העונו להפעיל, שלא העונו לחשות, כמשטר האימים שקדם לו. כאלה אנחנו. ס.יא.אן מעלה את הצביעות הזאת לרמה גלובאלית.

תומס פרידמן, הבולט בכותבי הטורים ב"ניו יורק טיימס", היה כאן לפני שבועות אחדים, בדרכו לעיראק. דיברנו, בין השאר, על הכניסה של צה"ל ללבנון ב־1982. פרידמן היה אז כתב העיתון בבירות. הוא הופתע לראות איך אחדים מעמיתיו, שהיו רכים ככבשים בעימות עם כל נושא נשק בלבנון, הפכו פתאום לאריות: נזופים כחיילים הישראליים, נותנים להם הוראות, תוקפים אותם בתקשורת.

"הם לא היו מעזים לעולם לדבר כך אל חייל סורי", אמר פרידמן.

יש עיתונים שתהילתם הולכת מאחוריהם. כזה הוא השבועון הפוליטי "ניו סטייטסמן": תשעים שנה הוא נושא ברמה את דבר השמאל, ממרכז לונדון היישר אל מצפון העולם. שום מזימה ימנית, אימפריאליסטית, קולוניאליסטית, תאצ'ריסטית, לא נסתרת מעיניו. האיוב תמיד בשער: אם לא בשער האומה, לפחות בשער העיתון.

מערכת השבועון ממוקמת בקומה השביעית של בניין משרדים משווע לשיפוץ, סמוך לתחנת ויקטוריה. הזרמנתי לשם ביום חמישי ה־20 במרץ, יום פתיחת המלחמה בעיראק. העורך, פיטר וילבי, הניח על השולחן את הגיליון החדש. על השער נכתב, באותיות רפוס שחורות, ענקיות, BLOODY WAR, מלחמה ארוכה, ועליהן טביעת-יד אדומה, מרממת. אין שום מקום לספק: העיתון כועס.

במקום לפתוח את העיתון התבשמתי בריח. החלל שבו עובדת המערכת נחצה לאורך ולרוחב על-ידי כונניות גבוהות, שנשאו עליהן דורות של גליונות "ניו סטייטסמן", כרוכים ומאובקים. הריח הנפלא הזה, ריח של עיתונים ישנים ודבק כריכה, הוא ריחה של ההיסטוריה. מי אמר שלהיסטוריה אין ריח.

איכשהו, השיחה התגלגלה אל השאלה, כמה עותקים מוכר השבועון בימים אלה. כשמציגים שאלה דומה לעיתונאי ישראלי, הוא בדרך-כלל מתפתל במבוכה. תפוצתם האמיתית של העיתונים בישראל היא בגדר סוד משפחתי אפל, משהו שמוטב להסתיר בארון, להדחיק, לא לדבר עליו באוזני זרים. אבל ג'ון קמפנר, העורך הפוליטי המבריק של "ניו סטייטסמן", לא נבוך כלל.

"30 אלף", אמר.

הייתי בטוח שהמבטא האנגלי שוב בכלל אותי. לא יכול להיות שהשנועון היוקרתי הזה, בעל השם העולמי, מוכר בשבוע אחוז אחר ממה שמוכר יום-יום ה"סאן", הצהובון של מדרוק, "כמה?", שאלתי שוב.

"30 אלף", אמר קמפנר בנחת, "ויש לי על זה סיפור.

"במשך חודשים אנחנו מקדישים את סיפור השער, ולמעשה את רוב העיתון, למאבק על המלחמה. העניין קצת נמאס עלינו. כמה אפשר לכתוב על אותו נושא. החלטנו שבשבוע אחד נחרוג: כתבת השער שלנו תעסוק במדיניות התחבורה, נושא חם מאוד בכריטיניה. שלא יהיה מקום לטעות: תקפנו את טוני בלייר על מדיניות התחבורה שלו באותה חריפות שבה אנחנו תוקפים אותו על ההצטרפות למלחמה. זאת היתה כתבה קשה מאוד, ומאוד פוליטית.

"אבל הקוראים שלנו חשבו אחרת. 22 אלף מהעותקים שלנו נשלחים למגויימים. להם אין ברירה. אבל המכירה בקיוסקים ירדה לחצי: הקוראים לא רצו לדעת מה אנחנו חושבים על פקקי התנועה. הם רצו מאמרים נגד המלחמה".

קמפנר דימה לראות זיק של רחמים במבט שלי. על מיעוט הקוראים אפשר להתגבר, איכשהו. האופק הצר שלהם הורג את שארית החרוה.

"שלא תבין אותי לא נכון", אמר. "בעבר פרשנתי בתוכנית טלוויזיה כבי.בי.סי, שנצפית עליידי מיליונים. אבל עכשיו, כשאני בא לראונונג 10 בשם השנועון, אני מקבל הרבה יותר אינפורמציה".

(כמובן מסוים, התקשורת המערבית נכנסה עם בוא המלחמה לאותו מלכוד: השידורים מהשטח היו משמימים, מאמרי הפרשנות צפויים לגמרי וטרחניים, אבל כל נושא אחר שהועלה אחריהם נראה קטן, טריוויאלי עד כדי גיחוך. המלחמה לא חיממה אף קורא, אף צופה, אבל שרפה כלהבותיה את סדר היום).

אחד העמודים הכורדים של "ניו סטייטסמן" שלא מטפלים בשטן הגדול בוש ובשותפו בלייר, הוא מדור השידורים. קוראים לו "ערגת לב", והמודעות בו מתפרסמות בחינם (0). הברונטית מלידס, למשל, שמעידה על עצמה שהיא "אינטליגנטית, משכילה, וזקוקה לגבר שיצטרף לצעירותיה, לצורך ויכוחים". או בת ה-47 מלונדון, שמחפשת גבר ש"יש לו עניין ביחסים בינלאומיים". או סטודנט בן 36 מיוורקשייר, שמחפש אשה מבוגרת ממנו ב-10 שנים, לצורך "שיחה". או ה"קטנטונת" שנהנית, היא כותבת, מ"רוב הרברים בחיים, ובמיוחד ממוסיקה, פוליטיקה וטניס". מוסיקה, כמובן, טניס, בהחלט, אבל פוליטיקה?

אפשר רק לדמיין איך הברונטית המשכילה והסטודנט הנצחי מתיישבים על ספסל בפארק, לאחר הפגנה טוערת מול בניין הפרלמנט, היא מזנפת בגיליון האחרון של "ניו סטייטסמן" ורורשת ויכוח, והוא מתחנן לשיחה אימהית. כמה רומנטי. כמה אנגלי.

יש הבדל גדול אחד בין עיתונאים לספריות. כאשר הספרית ז'קלין נוטשת את מספרת אנט ועוברת למספרת סימון, הקליינטיות עוברות אחריה. לעומת זאת, כאשר עיתונאי עובר מעיתון לעיתון, מערוץ לערוץ, הוא משאיר את הקליינטורה מאחור. אנשים נאמנים להרגל, לעיתון שמגיע כל בוקר, לכפתור בשלט. הם לא נאמנים לכוכבים, ל"טאלנטים".

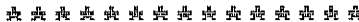
הלקח הזה כואב. כליך רצינו להיות ספריות. לרוץ מזלנו, בחרנו מקצוע פחות אטרקטיבי. השיעור הזה נכון, כנראה, לחברים בערוץ 10, שכולנו מחזיקים להם בימים אלה אצבעות. הם העמידו במהירות שיא מהירות חדשות שראוי להתכבד בה. צמד המגישים נעים וגם רהוט. את הצופים הם לא העבירו.

זה לא אומר ששיטת הכוכבים היא בלוף גמור. רוקן מערוץ טלוויזיה את כל כוכביו, ולאנשים לא תהיה סיבה לצפות בו. טול מעיתון את כל כותביו, והקוראים יבטלו את הוראת הקבע. הערוץ, או העיתון, חזק מכל מרכיביו, אבל בלעדיהם הוא עירום ועריה.

יש, לכן, חידוש מרענן בחילופי האוכלוסייה שנעשו באחרונה בין המגאזינים של שני עיתוני הצהריים. יאיר לפיד עבר ל"ידיעות אחרונות", אודטה שוורץ ל"מעריב". לקוראי (ולקוראות) שני העיתונים ניתנה הזדמנות להתנסות בכוכב שאת כתיבתו לא הכירו. הם מרגישים, מן הסתם, כמו החיילים שהרס"ר הודיע להם, יש לי בשורה טובה ובשורה רעה. הבשורה הטובה היא שמחליפים תחתונים. הבשורה הרעה, שמחליפים אותם זה עם זה.

**סדאם חוסיין לא היה
הדיקטטור היחיד
בנפת השידורים של
סי.אן.אן. ומה נעידת
האמת בדיווחים
שמעגרת הרשת
בימים אלה נסורה,
מאיראן, נפקיסטאן?
מה נעידת האמת
בדיווחים שלה
מהרשות הפלסטינית?**

שכר האימה

תחר גוטמן

תקפת טילים בעלי ראשי נפץ כימיים ובולוגיים, בריחת תושבים לחו"ל, רעידת ארמה במזרח התיכון, מגיפת אבעבועות שחורות, הפסדים של מיליארדי שקלים לשוק הישראלי - אלה רק חלק קטן מהקטסטרופות שניבאו הכתובות בעיתונים "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" כחודשים שקדמו לפתיחת המתקפה האמריקאית על עיראק. לחוויית הקריאה בגליונות העיתונים מארבעת החודשים האחרונים אפשר בקלות להעניק את אחת מאותן כותרות קצרות וקולעות האהובות כל-כך על העורכים ב"ידיעות אחרונות" וב"מעריב", כמו למשל "מסע הפחדה", או לחלופין "מופע אימים".

**במה יפחידו עתה עורכי
"ידיעות אחרונות" ו"מעריב"
את הציבור, לאחר שהתבדו כל
תחזיותיהם על הקטסטרופות
הצפויות בגלל המלחמה**

בלי שנעשה שימוש במסכות המגן ובחדרים האטומים, אך לא רק חכמים שלאחר מעשה הרגישו שמגמת ההיסטוריה בתקשורת עוברת כל גבול. המספרים מדברים בעד עצמם: מתחילת חודש דצמבר ועד תום האולטימטום האמריקאי ב־17 במרץ כמעט שלא חלף יום ללא ידיעה כלשהי בעמודי החדשות של שני העיתונים ברבר הסכנות שהמלחמה המתקרבת צופנת לישראל. 46 משערי "ידיעות אחרונות" ו־30 משערי "מעריב" – כולל כותרות ראשיות והפניות שער בולטות – הוקדשו לצחצוחי החרבות, וגם המוספים גויסו למערכה: בתקופה הנדרשה כיכב האיום העיראקי על גבי 14 שערים של המוסף היומי של "ידיעות אחרונות", "24 שעות", ו־6 שערים של המוסף השבועי, "המוסף לשבת". ב"מעריב" הוקדשו לנושא 8 משערי המוסף היומי, "מעריב היום", ו־5 משערי המוסף השבועי. כתבות שער נוספות פורסמו גם במוספי הכלכלה, העסקים, הנר"ן והמחשבים.

דייחיה הלחמה

העיסוק בעיראק נדחק לעמודים האחוריים רק כאשר אירועים דרמטיים – כגון פיגועי הטרור, התרסקותה של מעבורת החלל "קולומביה", רציחתה של הילדה הוריה קרם, גילויי השחיתות במערכת הבחירות, הרכבת הקואליציה והתוכנית הכלכלית – מיקדו את תשומת הלב הציבורית.

המספרים אמנם מדברים בעד עצמם, אך

הם רק חלק מהתמונה. הטון המאיים והאפוקליפטי שאיפיינו את הדיווחים ב"ידיעות אחרונות" וב"מעריב" נשקף לא במספרים, אלא גם בתוכן. הקריאה בעיתונים מעוררת את הרושם שאין שמץ של מקריות באופן שבו נוסחו הכותרות, הובלטו צירופי מלים מסוימים ונבחרו מושאי הצילום לתמונות. המסקנה המתבקשת היא שמלאכת העריכה המחושבת כוננה ביועצין כדי לעורר חרדה בקוראים. כך, למשל, הובלטו תחויות שחורות באותיות שמונות, במיוחד אם כללו את הצירופים "נשק כימי" או "בלתי קונבנציונלי" ו"השמדה המונית", בעוד שהמסרים המרגיעים נדחקו לכותרות המשניות. ב־25 בדצמבר, לדוגמה, הופיעה בכפולה הפותחת של "ידיעות אחרונות" הכותרת "שרון: סדאם הבריח נשק כימי לסוריה", בעוד שבכותרת המשנה נכתב כי "ראש אמ"ן מרגיע: סבירות נמוכה שעיראק תתקוף את ישראל בנשק לא קונבנציונלי". ועוד כותרת, הפעם מה־2 בינואר: "לסדאם יש 20–30 טילים", ובאותיות הקטנות: "כך מעריך קצין בכיר בצה"ל, המרגיע: 'האיום לישראל קטן מאוד'". ב"מעריב" הכריזה ב־27 בדצמבר הכותרת לטורו השבועי של בן כספית במוסף: "מופז: צריך להגיד לציבור את האמת, קיימת סבירות שייפול כאן טיל ביולוגי או כימי", בעוד שבגוף הטקסט מצוטט גם המשפט הבא מפיו של מופז: "אפילו אם מרוכז בחומר כימי מיושן שיתפוגג תוך שעות יום".

העיתונים אף הרבו לפרסם שפע של תחויות מצמררות מפורטות בדבר פיי נוי תושבים, טיפול בנפגעים וידידה למקלטים, שמקורן בתוכניות היערכות של הרשויות השונות למקרה של מתקפה. כך למשל הופיעו ב־3 בינואר בשער "ידיעות אחרונות", תחת הלוגו "האם העורף מוכן למלחמה", הכותרות הבאות: "משרד התשתיות נערך לזיהום מי השתייה" ו"בבת־יהחולים מתוכננים גם לקי ליטת כמות חסרת תקדים של בנפגעים", וב־1 בינואר: "פיקוד העורף הכין תוכנית לפינוי המוני". ב"מעריב" נכתב ב־3 בפברואר כי "נהגי 'אגד' אומנו לנהוג עם מסכות מגן", וב־12 בפברואר בשרה הכותרת כי "בריחת התושבים הגדולה – כך נערכות חברות התעופה". את הגישה הזו לא ניתן להגדיר אחרת מאשר

לרדים של הקוראים הנאמנים, ששרדו וזכו לראות את פרוץ המלחמה ואת תוצאותיה, החשש משיבה בחרר האטום תוך האזנה לקולות הנפץ מבחוץ נדמה בוודאי למשחק ילדים לעומת החשיפה היומיומית לעיתון. העורכים, מצד שני, בוודאי תוהים כיצד ימלאו את עמודי העיתון ללא האיום בשימוש בנשק בלתי קונבנציונלי, פינוי תושבים מאזור גוש דן, תקלות במסכות האב"כ ופספוסים של טילי הפטריוט וה"חץ".

מי שמסתובב כבר זמן מה בתחושה העמומה, ש"התקשורת הגזימה" בעיסוקה האובססיבי במתקפה הצפויה על עיראק, לא טועה, לפחות בכל הנוגע לעיתונות הכתובה. נכון שתפקידה של העיתונות הוא להתריע ולהזהיר את הציבור מפני מחבלים וסכנות, ונכון שאיש לא יכול היה לדעת שהמלחמה תסתיים

העין השביעית

כתב עת לענייני עיתונות ותקשורת

"העין השביעית" הוא במה לעיתונאים החוטרים מהרמה המקצועית ומהאתיקה של התקשורת הישראלית. זהו כתב העת היחיד שבו תמצאו התבטאויות מעמיקות על הקשר בין פוליטיקה לתקשורת, על מאבקים בין העיתונים, על יחסי חו"ל-עיתונאי, על ניגוד אינטרסים, זכות הציבור לדעת ועוד.

להזמנות: טלפון: 1-800-20-2222 פקס: 02-5631122

נוחן לרבוש את גליונות "העין השביעית" בכל חנויות "מסימק" ו"מפרו"

מניפולציה מקוממת ברגשות הציבור, שכן הקוראים התמימים לא תמיד מודעים לכך שתפקידן של הרשויות הוא להיערך לקראת התסריט הגרוע ביותר, גם אם הסיכויים שיתרחש הם נמוכים מאוד, ומפלט החרדה שלהם עולה בהתאם.

בנוסף, תחת האצטלה של שירות לציבור, נהג "ידיעות אחרונות" להגיש אחת לכמה ימים מדריך להכנת החרד האטום או המקלט ולהצטיידות לקראת ימי החירום (שמונה פעמים בארבעה חודשים), וכן מדריך לשימוש בערכות המגן, מפה של אזורי האזעקה ורשימת התחנות לחלוקת ערכות מגן, הוראות להורים כיצד להרגיע את הילדים, עצות לקשישים כיצד להתמודד עם מצב החירום, שאלות ותשובות בנוגע לחיסון נגד אבעבועות שחורות, ואפילו מדריך לפיצוי מיירי ממסי-הכנסה במקרה של נפילת טיל. אין עודרין על כך שמדובר במידע חשוב, אך אופן הצגתו – עם הלוגו "מסמך" ובליווי תמונות של טילים נופלים וקשישים וילדים חבושי מסכות אב"כ – מעורר את החשד שלא רק טובת הציבור עמדה לנגד אבשי "ידיעות אחרונות", אלא גם הפיתוי לנצל ער תום כל הזדמנות לשוב ולאזכר את צירופי המלים הטעונים "חרד אטום", "התקפת טילים" ו"נשק כימי וביולוגי", כדי לחלץ תגובה רגשית עזה מהקוראים.

"מעריב" התקשה לעמוד בקצב ההפחדות התזונית של "ידיעות אחרונות", אך קוראיו לא נותרו מקופחים: לצד ההוראות להכנת החרד האטום והמקלט, הודפסה בין דפיו רשימת שאלות ותשובות בנוגע לחיסון נגד אבעבועות שחורות, תחת הכותרת המרנינה "איום המוות השחור".

"ידיעות אחרונות" וב"מעריב" אף גילו עניין מוגבר בהיערכות מוסרות החינוך למלחמה הצפויה. תרגילי ההתגוננות בכתייהספר ותוכרות הדרכה מיוחדות לגנות ולמורים וכו לסיקור נרחב נלהב במיוחד, בליווי כותרות כגון: "ילדים במלחמה", "ילדים בלחץ", "אפילו בכיתה א' יסבירו על מתקפה כימית",

"התקפות טילים יבטלו לימודים",

"מה אומרים לילד המבוהל", "איך

ננשום אם זה מפלסטיק?", ו"קטנטנים

מוגנים". לצד ידיעות הופיעו בכל

הזדמנות תמונות של ילדים וגנות

חבושים במסכות אב"כ, וצילומים

של פעוטות ותינוקות בתוך ערכות

ה"שמרטף" וה"ברדס". לילדים,

כידוע, יש יכולת מופלאה להרטיט

אפילו את הקשוח שנבלבבות – עוברה

אשר בודאי שיחקה תפקיד בשיקולי

העריכה של מקבלי ההחלטות

בעיתונים. ב"מעריב" אף פרסמו כמה ידיעות על ערכת מגן חדשה שפותחה

להגנת חיות המחמד, בליווי תמונות מכמירות לב של כלבים עטופים בניילון.

ההתנהלות של "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" בחודשים שקדמו למלחמה

הגיעה לשיאים של אכסורד בנסיגות לחוות את התאריך המרויק של פרוץ

המלחמה. מישוה בשני העיתונים מוכרח בדחיפות לחזור ולשנן את מוסר

ההשכל של הסיפור העממי בדבר הנער שנהג לפרקים לזעוק "זאב" ולזרוע

בהלה בקרב בני כפרו. שוב ושוב היו העיתונים מבשרים על תאריך יעד כלשהו

למתקפה, לרוב כציטוט מפי גורם בכיר עלום שם בושינגטון או בישראל,

מגבידים את קצב היריעות ואת הטון הממלכתי שלהן לקראת התאריך, ואז

נותנים למועד לחלוף בקול ענות חלושה, וחוזר חלילה. ב-15 בדצמבר, למשל,

נקבע ב"ידיעות אחרונות" כי "בצבא האמריקאי מעריכים: המתקפה בעיראק

– באמצע ינואר". ארבעה ימים לאחר מכן נאמר שוב כי "בארה"ב מעריכים

כי המתקפה תחל במחצית השנייה של ינואר". "מעריב" מאשר באותו יום:

"התקיפה – אולי כבר בינואר", אך למחרת כבר נסוג: "תאריך היעד החדש

למלחמה: פברואר". ב-23 בדצמבר משתכנעים גם ב"ידיעות אחרונות": "בכיר

בירושלים: המתקפה בתחילת פברואר". יומיים לאחר מכן מכריזה הכותרת

הראשית בשער העיתון: "המתקפה בתחילת פברואר". ב-12 בינואר מסכם

"מעריב": "מלחמה בעיראק – לא לפני פברואר", ויומיים לאחר מכן מודיעים

שני העיתונים: "המתקפה עלולה להידחת למועד לא ידוע" ("מעריב")

"המלחמה מתרחקת" ("ידיעות אחרונות"). "מעריב" לא מתאפק ומודיע

כעבור חמישה ימים: "בישראל מעריכים כי המלחמה תפרוץ תוך שבועות ספורים". יומיים לאחר מכן מבהירים ב"ידיעות אחרונות": "תאריך אפשרי: ה-15 בפברואר", ומפגינים עקביות מפתיעה ב-26 בינואר: "ארה"ב לישראל: מוכנים לתקוף מה-15 בפברואר", ושוב ב-31 בינואר: "בוש: להתכונן לתקוף החל מה-15 בפברואר". אך ככל שהמועד מתקרב והופכות ההערכות מעורפלות יותר: ב-2 בפברואר מכריזה הכותרת ב"ידיעות אחרונות" באורח בלתי מחייב: "הכרעה בתוך שבועות", וב-6 בתודש מתהפך הגלגל: "בוש וכלייר כבר סיכמו על התאריך שבו תפרוץ המלחמה: סמוך ל-15 במרץ".

ב"מעריב" לא מוותרים עדיין, ומודיעים למחרת: "העריכה: ארה"ב תקדים את המתקפה – משבוע הבא", אך מקבלים את הדין כעבור יומיים ומכריזים בדרמטיות: "3.3.03 – זכרו את

התאריך: העריכה: אז תחל המלחמה". ב-14 בפברואר מודיע "ידיעות אחרונות" על דחייה נוספת: "צה"ל מעריך: המתקפה לא תחל בימים הקרובים, הסיכוי למלחמה רק מעוד שבוע". כעבור יומיים עדים הקוראים לרגע נדיר של אחרות בין שני העיתונים: "המלחמה: אולי בעוד שבועיים – תאריך היעד הצפוי למתקפה: ה-2 במרץ" קובעים ב"ידיעות אחרונות", וב"מעריב" באותו יום: "דחייה של שבועיים" ב"ידיעות אחרונות" עדיין לא מתייאשים ומבשרים ב-23 בפברואר: "המתקפה בעיראק – בתחילת מרץ, כך סבורים כמערכת הביטחון", וב-6 במרץ: "יום חמישי ה-13 הוא המועד המשוער לפתיחת המתקפה האמריקאית בעיראק עליפי מקורות בפנטגון". ב-9 במרץ מודיעים שני העיתונים על תאריך היעד החדש: ה-17 במרץ. למרבה המזל, בוש דבק הפעם במועד האולטימטום וגאל את כולנו מבורסת ההימורים האינסופית של שני העיתונים וממפלט החרדות שהיא העלתה.

מדוע מפציצים העיתונים את קהל הקוראים במבול של תסריטי אימה, חוזיר

נות של אחרית הימים וניחושים תלור

שים? מומחים לתקשורת סבורים כי

השיקול העומד מאחורי הטון ההווה

שחורות והמאיים הוא כלכלי גרידא.

היכולת לסחוט תגובה רגשית מר

בית מהקורא, בין אם מדובר בזעזוע,

כפחד או בהתלהמות פטריטיטית, מי

תרגמת מיר לעלייה ברייטינג ומי

גבירה את קצב המכירות. הצלחתם

העיקרית של העורכים ב"ידיעות אח

רונות" וב"מעריב" טמונה, לשיטתם,

ביכולתם ללכוד את תשומת לבו של

הקורא באמצעות טלטלה אמוצינולית עזה, בין אם מדובר בניצחון של נבחרת ישראל בכדורגל ובין אם כאיום במלחמה גרעינית. אז מה אם זהו בדיוק המוטו של העיתונות הצהובה? אז מה אם התוצאה עשויה להיות הרסנית? מי שיש לו עצבים חלשים, שלא יקרא עיתונים.

דווקא משום כך יש מידה לא מבוטלת של אירוניה בעוברה שתוצאות

הסקרים שפרסם "ידיעות אחרונות" בתקופה הגרועה הצביעו על ארישות כמעט

מוחלטת של הציבור הישראלי כלפי המלחמה המתקרבת. ב-27 בדצמבר קבע

הסקר שערך העיתון, בשיתוף עם מכון "דחף" של מינה צמח, כי "המלחמה לא

מפחידה": בניגוד לתחויות, איש מהנשאלים לא הומוי צימר בחדר מרוחק, רק

אחוז אחד הומוי כרטיסי טיסה, 14% בלבד סברו שעיראק תקוף בנשק לא

קונבנציונלי, ולא יותר מ-13% טרחו להכין חזר אטום. ב-7 בפברואר הצהירו

93% מהנשאלים שאין בכוננתם לעזוב את הבית בעת מתקפה, 41% לא הכינו

חדר אטום, ורק 12% סברו שיש סיכוי גבוה לנפילת טילים באזור מגוריהם.

שבוע לאחר מכן גילה סקר נוסף כי "המשבר הכלכלי מפחיד הרבה יותר": 32%

מהנשאלים לא חוששים ממלחמה, אך שני שלישים סבורים שהמשק הישראלי

צועד לקראת קריסה. אף על פי כן, לא עיתון כ"ידיעות אחרונות" ניחא לנתונים

לבלבול אותו. למחרת פרסום הסקר הראשון כבר בישרה הכותרת: "מפלט החרדה

עולה".

הייתה הלחמה

אין עוררין על כך שהעיתונים שפרסמו
שני העיתונים היה השוב, אך אופן
הצגתו לעורר את החשד שלא רק
טובת הציבור עמדה לנגד עיניהם אלא
הסיכוי להגדיל את הכנסותיהם

***

תמר גוטמן היא דוקטורנטית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

דו"ח המלחמה

ירון אזרחי

כוח המשיכה של שדה הקרב

המלחמה כחוויה טלוויזיונית מוכרת

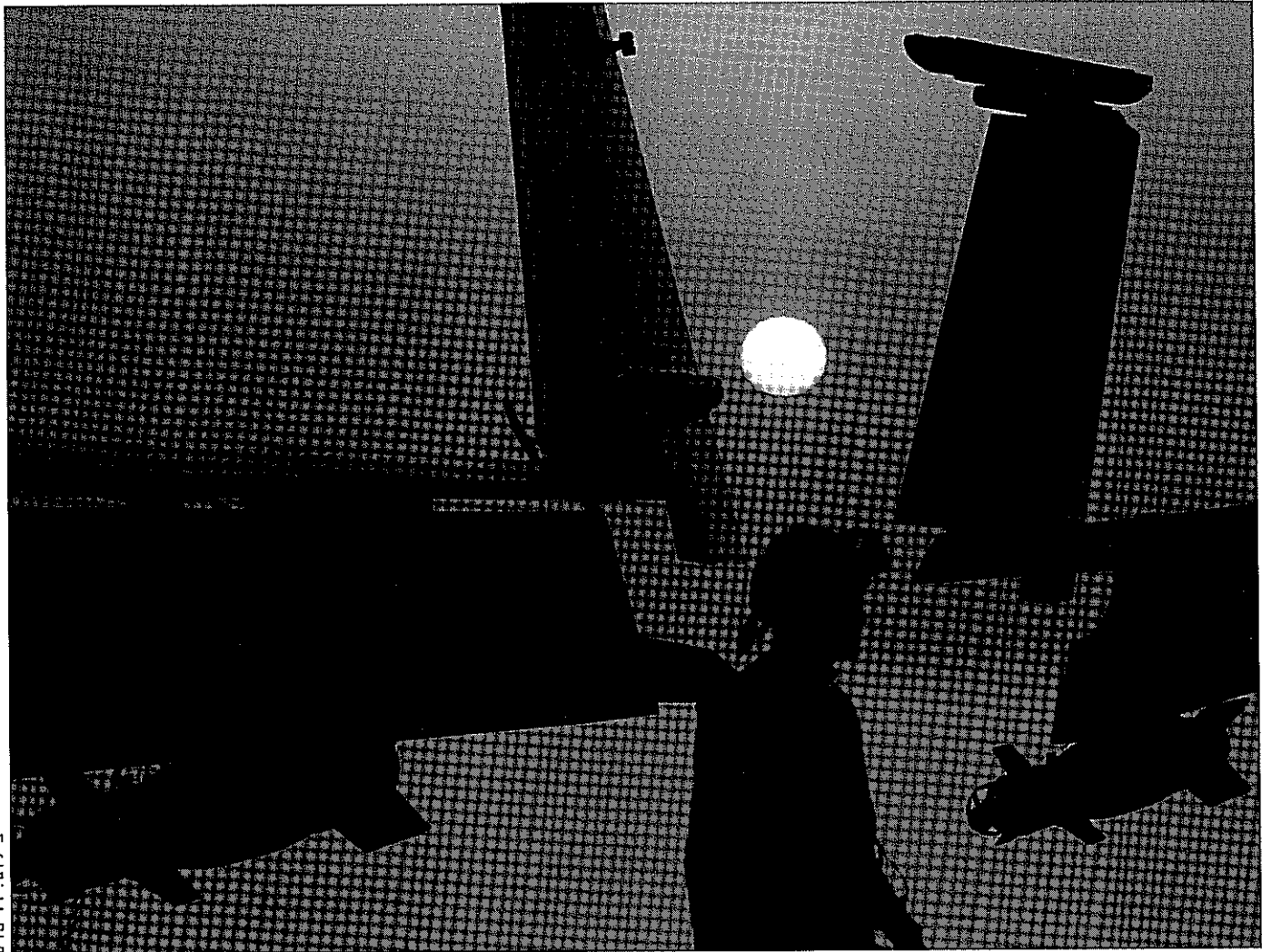
חוויה מלהיבה, ומיד ניסה לתקן את דברי עמיתו באמצעות מספר מלים מפוכחות, שהביעו דאגה וצער על אימי הקרבות המתנהלים שם.

אם באמנויות הכמה, במאים ושחקנים משקיעים את מיטב כשרונותיהם כדי ליצור אשליה של מציאות, בסיקור המידי של המלחמה מתגלה תופעה אחרת. אנו חווים היבטים של המציאות יחד עם הסממנים והפעולות של חוויה קולנועית-תיאטרלית. העיתונאים, המציגים עצמם כמתווכי עובדות, גורמים לנו לחוות את "המציאות" כחוויה שהיא בחלקה אסתטית אמנותית. יש יופי בסופת מרבץ בצבעים וברמזיות מעורפלות על קו האופק. יש יופי באורות מעל מסגרי בגדאר ובמטוסים הממריאים מעל נושאת מטוסים בלילה. אם בעולם הקולנוע או התיאטרון, הצופה, המזומן לבוא לעולם פיקטיבי הבנוי כולו מאמצעים אמנותיים, נדרש להשהות את הידיעה שהוא חווה עולם פיקטיבי כדי שיוכל "להיכנס" אל הסיפור ולחוות אותו כריאלי – במלחמה, הצופה, שנקודת המוצא שלו היא המציאות, אינו צריך להתאמץ כדי לעבור זמנית בין האשלייתי לממשי. נראה שבכך טמון אחד מיסודות ההתמכרות למרקע הטלוויזיה המרווח על המלחמה.

הצופים חווים את "המציאות" כנתונה או כתהליך המתפתח מול עיניהם, אך שמורה להם בכל רגע האופציה של צופה בקולנוע או בתיאטרון לסגור את המכשיר או לצאת מן האולם. היכולת הזאת לחוות את הצגת המציאות יחד עם האופציה לצאת ולהיכנס אליה בכל רגע אינה נתונה, כמוכח, למי שנמצאים במציאות עצמה. במלים אחרות, בניגוד למי שנמצא במציאות בשדה הקרב, "המציאות" שאליה מתחבר הצופה בטלוויזיה היא מאוד פלסטית וניתנת למסגור, מידור וטפטוף במיגון הרצוי. זו מציאות המתווכת על-ידי מספר רב של תהליכי מיון ועריכה מודעים ולא מודעים. לאחר המיון, המכוסע על זווית הראייה של הכתבים והצלמים בזירה, יש לפחות עוד שני שומרי חף חשובים: העורכים והצופים. בתהליך מורכב זה של ייצור

ריצת המלחמה מצאה אותי בטורונטו שבקנדה, שם שהייתי לצורך סדרת הרצאות. כשהייתי שב מן האוניברסיטה לדירתי הייתי פותח מיד את מכשיר הטלוויזיה והרשיתי לכתבי הסי.אן.אן והבי.בי.סי.יורלר ללוות את כל מעשי, לפעמים עד השעה שתיים או שלוש אחרי תצות. למחרת בבוקר, לאחר היקיצה, מצאתי את עצמי צועד ישירות למכשיר הטלוויזיה, מפעיל אותו ומאפשר לו לשפוך אל תוך החרר את הקולות והמראות האחרונים על מהלכי הצבא, הפצועים וההרוגים, התדריכים הצבאיים, ההפצצות בשמי בגדאר והנאומים המדיניים. כל זה לא נראה מפתיע כהתחשב בנסיבות. מה שכן הפתיע אותי והחל בהדרגה להטרידני, היתה הלהיטות שבציפייה שלי לרגע שבו אפתח את הטלוויזיה ואתחבר למלחמה. בערבים, כשהייתי הולך ברכי ברגל מהקמפוס האוניברסיטאי אל דירתי, חשתי שאני מצפה בהנאה מסוימת לרגע שבו אסובב את כפתור הטלוויזיה ואתכונן בשירורים האלה, ממש כשם שחיקיתי לרגע שבו אשכיע את רעבוני בארוחת הערב. כמוכן מסוים הוכירה לי הציפייה הזאת את ההנאה שביריעה שיש לארם שבעוד שעתיים ייצא להצגת תיאטרון או קולנוע – סוג של כמיהה אל חוויה בתחום אמנותי הבמה.

מה שעושה את הגעגוע הזה לבעייתי הוא, כמוכח, העובדה שהתמונות והקולות הנשפכים מן הטלוויזיה קשורים למציאות עכשווית שבה אנשים, לא שחקנים בעולם פיקטיבי, הורגים ונהרגים. יתר על כן, למרות העובדה שהאירועים האלה מתחוללים במרחק אלפי קילומטרים, חשתי שאני עובר ברגעים מסוימים חוויה של מי שכאילו נמצא שם. אחד משרדי הטלוויזיה בסי.אן.אן (וולף בליצר), שהגיש חלק מהשירורים מכוויית, כאילו קרא את מחשבות צופיו כשהבטיח להם חגיגת שמיד לאחר הפרסומות יובאו עוד צילומים וריווחים "מלהיבים". מרק בראון, עורך ראשי שישב במוקד השירורים של התחנה באטלנטה, חש כנראה בבעייתיות של הצגת תמונות מלחמה כמונחים של

צילום: רוית סרס

יש יופי בסופת מדבר בצבעים ובדמויות ועורפלות על קו האופק. יש יופי באורות מעל ומסגדי בגדאד ובמסוסיס המצריאים מעל ונשאת משוסיס בלילה

חוויה מתוכנת, ממסוגרת ומבוקרת לחוויית מציאות שלפי עצם טבעה אמורה להיות ספונטנית, ולפחות בחלקה לא ניתנת לעריכה וארגון סלקטיבי.

מובן שבמבט לאחור, מה שנחוה לפני ימים אחרים כמציאות יכול להפוך את פניו ולהתגלות בחלקו כתעמולה או כהנחה פרשנית שהופרכה. אך זה, כנראה, לא פוגע בריגוש הנגרם ברגע שבו הצופים חווים את התמונות והקולות כמציאות עובדתית קשיחה. ואז זוכרים את הרגעים האלה כמו רגעים בהצגה שהשאירה חותם.

כל האמור לעיל יכול, כמובן, להיות חלק מהקרמה לריון לא פחות חשוב בהיבטים המוסריים והפוליטיים של חוויית המלחמה כחוויה טלוויזיונית. אך על כך אולי בפעם אחרת. ■

והתאמת "המציאות" להקשר החיים של הצופים מחוץ לזירה, הופכת המציאות למוצר אטרקטיבי ביותר. יש כנראה כוח משיכה גדול לעצם היכולת לחוות את "המציאות" מעל מסך הטלוויזיה בצורה כה מבוקרת ובמסגור קולנועית-איטרלי, המאפשרים לצופה לגייס לחוויה את הרגליו כמי שיודע להיכנס אל העולמות הברייוניים של הקולנוע והתיאטרון ולצאת מהם כרצונו.

ייתכן שיש במצב זה מענה לצורך נפשי עמוק בתוכנו לשלוט במעברי הגבול בין המציאות לבדיוני. ברגע נתון אני יכול כצופה להתחבר אל הכתבה בטלוויזיה תוך הרגשה של חוויה אינטנסיבית עם המציאות, וברגע אחר, כשבא אורח לארוחת ערב למשל, אני מסובב את הכפתור ונכנס כאילו להפסקה בין המערכה הראשונה למערכה השנייה בהצגת תיאטרון.

כך הופכת המציאות לסיפור מתגלגל בהמשכים שדיעת פרקיו הראשונים מעוררת ציפיות ומעוררת את הרצון להמשיך ולעקוב אחר פרקיו המאוחרים, הנכבטים "בזמן אמת". כך הופכת

ירון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית מחקר בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

הצייבור מאמין לדובר צה"ל פני שניים מאשר לתקשורת

ח ס ק נ ו ת ר א ש ו נ ו ת ח ס י ק ו ר ה ח ל ח ה ב ע י ר א ק

יובל קרמניצ'ר

הם הלקחים שאות מפיקה מהתנהלות האמריקאים אל מול התקשורת במהלך המלחמה בעיראק?

האסטרטגיה שעליה הלכו האמריקאים היא אסטרטגיית ההצפה. הם החליטו למלא את המסכים. אם התקשורת היא סוג של מראה שמשקפת את המציאות – לא "המראה", לא המראה הבלעדית ולא בהכרח בוויית ישרה ומשקפת במרויך, אבל היא אחת המראות – הם שברו את המראה לאלפי רסיסים וכל פעם הראו לנו רסיס אחר. כל פעם ראינו חלק אחד, קטן ומצומצם – ואי אפשר להרכיב את המראה הזו בחזרה. זה מרתק. מצד אחד זה עונה, על פניו, על כל הצרכים של התקשורת; התקשורת, ולא בודאי האלקטרונית, בודאי בשעת מלחמה, היא יצור רעב שלא יודע שובע – אין גבול לכמה שאתה יכול להאכיל אותו. מצד שני זה נתן משמעות

מורדנית ומתוחכמת יותר למושג של ערפל קרב. ראינו כל הזמן את הקרב אבל לא ידענו מהי תמונת המציאות.

מעניין לא פחות מזה היה מה הם בחרו להראות. לא היה קצין צנוורה ולא בטחון שרה עם אף אחד מהכתבים, אבל העיתונאי היה כפוף למפקד הכוח. כל העיתונאים עברו הכשרה, טירונות ממש. מדרו להם זמנים – כמה זמן לוקח עם המצלמה לקפוץ מהטנק וכו'. כך, כשהמפקד אומר לכתב, "את זה אתה לא משרד או אתה מסיט את המצלמה רק לכאן", הוא חייב לכבד את זה, כי זה חלק מכללי המשחק. בדרך זו הם יכלו לשלוט ולכוון את הכוח. עצם זה שהעיתונאי היה חלק מהכוח יצר מגויסות אדירה. העיתונאים כולם דיווחו בגוף ראשון רבים – "היום התקדמנו". הם היו חלק מהעניין. כמעט ולא ראינו גוויות, מעט מאוד פצועים. כן ראינו הרבה מאוד אקטים הומניטריים. המלחמה היא לא מלחמה על טריטוריה, היא מלחמה על הנרטיב.

והנרטיב האמריקאי אומר: אנחנו באים כמשתרדים ממשטר הדיכוי העריץ של סדאם חוסיין. העיראקים ניסו לבסס נרטיב של האמריקאים ככובשים. מכאן גם פעולות ההתאבדות והתמונות שהעיראקים יצרו, של פגיעה באוכלוסייה אזרחית. אנחנו לומדים מזה המון. אני לא בעד להעתיק את הדברים אחר לאחד, אבל יש לנו הרבה מאוד מה ללמוד מזה. אחד הדברים המרכזיים שכראי ללמוד הוא ההבנה האמריקאית לגבי חשיבותה של תכלית המלחמה. לא לכבוש את עיראק אלא לבסס את האמירה הערכית המוסרית שארה"ב באה להילחם נגד משטר דיכוי ולשחרר את העם העיראקי. סביב זה הם בנו את התמונה ואת אסטרטגיית השימוש בתקשורת. צריך ללמוד היטב מה הם עשו.

ירון אינה סבורה שהתקשורת הישראלית היתה מוכנה לשיתוף פעולה ממין זה. "להיות כפוף למפקד, לעבור טירונות, ליצור תחושת מגויסות שאומרת 'אנחנו'".

רות ירון שואלת
איפה חשבון הנפש
של התקשורת

צילומים: יעקב רוזן חודר

דוֹיִּיחֹת קלחמה

התודעה. האלוף איילנד צוטט ("הארץ", 7.6.02, "התדמיות של צה"ל", אלוף בן) במי שאמר שתפיסת המציאות חשובה יותר מן המציאות. כיצד את, דוברת צה"ל, מי שאמונה על דימוי צה"ל בארץ ובעולם, רואה את תפקידך ביחס למאבק על התודעה?

הריסאינפורמציה שמזין אותנו הצד השני מחייבת אותנו לברוק כל מקרה באופן יסודי. הצורך להזים את השקרים האלה הוא צורך אמיתי כי זהו מרחב הלגיטימציה לפעולה שלנו. הלגיטימציה חשובה בשלושה מעגלים. ראשית, מבחינת צה"ל – כדי לדעת שמה שאנחנו עושים הוא באמת ערכי ומוסרי. שנית, מבחינת הקונסנזוס והאמון של החברה הישראלית כמה שאנחנו עושים. אני חייבת דין וחשבון לציבור הישראלי. שלישית ואתרונה, הלגיטימציה של דעת הקהל הבינלאומית – כאמצעות עבודה עם הכתבים הזרים. אם יקבלו את גרסת הפלסטינים, שלפיה צה"ל מפעיל כוח

שטנק כמעט התפוצץ או חלילה איך ילד נפצע. מה, חיילי צה"ל יודים על ילדים? הם הרי לא עושים את זה. המלחמה שלנו בטרור, במובן זה כמו המלחמה של האמריקאים בעיראק, היא מלחמה על הלגיטימיות של מה שאנחנו עושים ואנחנו צריכים לשקף זאת.

גם האמריקאים וגם בכירים במערכת הביטחון הישראלית מדברים על השיבות של המאבק על

האם רצוי ליישם את השיטות האמריקאיות? בחלק מהמקומות כן. למשל, אני בעד להכניס כתבים לשטח כמה שיותר. אני בעד לשקף, מלשון שקיפות, את פעולות צה"ל בין אם זה בג'נין או בעזה ככל שניתן, אלא אם יש לי סיבה מבצעית שלא לעשות כן. אני הייתי רוצה לראות כמה שיותר כתבים מצטרפים לכוחות. אנחנו נלחמים לחימה אורבאנית והחיילים והמפקדים שלנו בדילמות מאוד קשות. הם מסתכלים על פלסטיני והם צריכים להחליט אם זה מחבל מתאבד או שזה פועל פלסטיני ישרי־דרך שהולך לעבודה. האם האשה בהריון באמת בהריון או חס וחלילה מתאבדת. אני רוצה שעיתונאים יהיו שם לשקף את המציאות הזו. תחת חסותו של המפקד?

אני אומרת להצטרף לכוחות, לא כדיוק חיקוי של אחד לאחר. אבל כן במפורש להיות שם ביחד עם הכוחות, לראות את הרברים מוויית הראייה שלנו. איך נראית הלחימה באמת. בוא נראה מה זה

► כשרירות, לא יהיה לנו בסיס מוסרי לפעולה. חוכתי להגיד את האמת.

בשהצורך בקונסנזוס בציבור הישראלי ובלגיטימציה בינלאומית הם בוחות מניעים, קיים חשש שהמערכת תהיה מעוניינת בגרסאות שמקדמות את המטרה. יש אולי מוטיבציה למערכת לראות ולהציג תמונה מאוד מוסימת של המציאות.

אני לא מקבלת את מה שאתה אומר. אתה רומז שלמערכת יש עניין להציג גרסה שהיא לא האמת. לא. יש ילדים שנפגעו מפגיעה ישירה. יש חפים מפשע. יש לי אינטרס להגיד את זה ולהסביר מה קרה. לבדוק אם היתה דרך למנוע את זה, אם מישוהו פעל שלא כהלכה. או להסביר שלא היה מנוס. יש מעט מאוד צבאות שפועלים כך. תשווה עם האמריקאים. נהרגו אלפי עיראקים. אתה רואה אותם מקימים ועדות חקירה? אצלנו יש חקיר, מוסרים דין וחשבון. לי יש אינטרס לשקף את המציאות. הצד השני פועל כדי לסבך את המציאות ולתת את הנרטיב שלו מפני שהמלחמה היא מלחמה על התודעה.

אז יש פה שני נרטיבים מתחרים? הצד השני מרוויח כשהוא משקר והצד הזה מרוויח כשהוא אומר את האמת?

כרי להרוויח, הצד השני לא נוחל בשקר. אצלי זה קו שאני לא חוצה אותו. ולכן לוקח לי יותר זמן לצאת עם גרסה לאירוע.

בתקשורת הושמעה ביקורת רבה על מה שנראה כמסרים סותרים מצד גורמי ההסברה בזמן המלחמה בעיראק ופיצול מיותר ולא ברור במערך ההסברה. כיצד את מסבירה את התחושה שמדינת ישראל דיברה מוגרונות רבים מדי והשמועה מסרים שונים ואף מנוגדים?

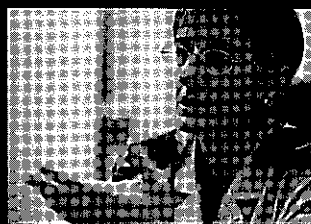
כל אחת מרשתות התקשורת לקחה לעצמה כל מיני "לשעברים" שמדברים מתוך ידע שהיה להם. אלה בהכרח אינם מדברים מתוך ידע שיש להם היום. מומחה לשעבר זה מומחה בלי אחריות. אני לא לוקחת אחריות עליהם. אכן, היו הרבה מסרים מבולבלים מהפרשנים השונים. עשינו סקרים באופן שוטף. שאלנו את האזרח מהו המסר שהוא מבין מדובר צה"ל ופיקוד העורף. המסר היה מורכב כי המציאות היתה מורכבת: הסבירות למתקפה על ישראל מאוד נמוכה, אבל אם חלילה תהיה מתקפה האיום הוא גדול ולכן כדאי שנוהיה מוכנים. הציבור הבין את המסר, למרות הבלבול. בלבול שנוצר גם כי התקשורת ניוונה מההבדלים – היא צריכה את הרייטינג, את הסקופ. אם יש קצת הברלים וקצת גיואנסים, התקשורת מחפשת להעצים אותם. חשוב מזה, הסיפורים האמיתיים לא סופרו. כמה נכתב

עשינו סקרים באופן שוטף. שאלנו את האזרח מהו המסר שהוא מבין מדובר צה"ל ופיקוד העורף. הציבור הבין את המסר, למרות הבלבול

לא היתה סתירה נהנתית בין הדוברים הרשמיים. ריבוי קולות לא אומר ריבוי מדיניות. לא היית רוצה לחיות במדינה שבה קול אחד נאחז

לעל ההתנגדות להכפפת השידורים לדובר צה"ל בשעת חירום: האם חליק מהשיעורים של כלי התקשורת לא נכשו לעשיקולים עסקיים?

על הנושא של פתיחת ערכות המגן? המון. אני לא קראתי כתבת תחקיר אחת מסודרת שאומרת בוא נבחן את כל הקונספט – למה יש לנו ערכות מגן? מה התכלית שלהן, בפני מה הן מגינות? בוא נבחן את הרציונל של ערכת המיגון של פיקוד העורף. כתבות רציניות לא היו אבל פרשנות אינסטנט כן. בכל מקרה, לא היתה סתירה מהותית בין הדוברים הרשמיים. לעניין הפיצול – ריבוי קולות לא אומר ריבוי מדיניות. המסרים שיצאו מצה"ל תאמו כולם את אותה המדיניות. לא היית רוצה לחיות במדינה שבה קול אחד. תחת שר הביטחון יש המון גורמים והיה להם פרום כמעט יומי וזה דבר שנכון לעשות.

חיבן עובר הגבול בין "המסביר הלאומי" לצה"ל? מדובר באלוף בשירות פעיל (עמוס גלעד – מתאם הפעולות בשטחים) ודובר צה"ל לשעבר. מהי עמדתך בעניין ה"ליהוק" הזה?

האלוף גלעד היה חלק ממערכת התיאום. בעיני לגיטימי שממשלה בוחרת לעצמה את הדובר שלה. אם זה נכון שהוא יהיה במדים או לא, לא לי לענות. ההחלטה לא שלי. מתפקידי כדוברת צה"ל, בכל מקרה, לא נגרע דבר כתוצאה ממינוי ה"מסביר הלאומי".

מה דעתך על הקצאתם של מנישים ממהלקות החדשות של הערוצים השונים לשידורי פיקוד העורף?

כאולפן דובר צה"ל לא היה אף עיתונאי. רק חיילים. אני חושבת שעיתונאים צריכים לעשות את העבודה המקצועית שלהם. אני חושבת שדוברים צה"ליים צריכים לעשות את העבודה שלהם ולא צריך לערבב בין שני הדברים.

ב־10.3.03, ערב פרוץ המלחמה, הקדים ערוץ 2 את מתחירו בפרסמו את ההנהיה לפתוח את ערכות המגן ולשאת אותן. הידיעה שודרה ב־20:30 בערוץ 2. כתב ערוץ 1, אלון בן־דוד, פנה לאלוף פיקוד העורף יוסף מישלב אשר הודיע לו כי טרם התקבלו הנהיות חדשות. בשעה 20:55 פורסמו ההנחיות החדשות עליידי דו"צ. היו מי שטענו שהידיעה שדלפה בטרם עת לכתב ערוץ 2 רוני דניאל היא שגררה את המערכת לקבל את ההחלטה על פתיחת הערכות.

זה מה שגורם חוסר ידע. זו לא האמת. ההחלטה היתה מקצועית ועברה את כל הגורמים המקצועיים בצה"ל, שר ביטחון וראש ממשלה. מישוהו שידר בלי לאמת, בלי לקבל את הגרסה הרשמית, והזדרז לפרסם את הדברים. אסור בתקופה כליכך רגישה לפרסם דברים כאלה בלי אישור של גורם מוסמך.

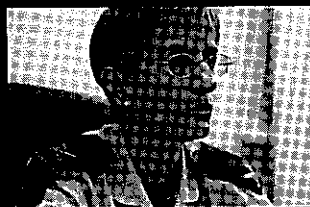
ירון אינה מאושרת מן השימוש בהדלפות אך

**לשיל הידיעה של
עריון 2 שצריך
לפתוח את ערכות
המגן: אישהו עידר
בלי לאמת, בלי
לקבל את הגרסה
הרשגנית. אסור
בתקופה בלי כך
רגישה לפרסם
דברים כאלה בלי
אישור של גורם
מוסדי**

**האנליק גליעד היה
חלק נמצערכת
התיאום. בעיני,
ליציפתי שמהשגילה
בוחרת לעצמה את
הדובר שלה. אם זה
נכון מהוא יהיה
במדיים אז לא, לא פי
לשנות. ההחלטה לא
עלי**

היא משלימה עם המציאות. "מקור בכיר" לא נושא באחריות, לא מזדהה", היא אומרת. "אותי בודקים על כל מלה שלי. עיתונים מוכרים עוד עותקים בזכות הדלפות. זה בסדר? ערכית, מוסרית, מקצועית, זה פסול – אז מה? אלה החיים". מה שמקומם את ירון הוא העיסוק בשאלת עיתוי קבלת ההחלטות ואופן קבלתן, אשר נראה לה מוגזם. "האם בחנו את ההחלטה באמת או שבתנו את מי אמר למי ומתי? עיתונות מקצועית יורדת מתחת לכותרת – לא תמיד קיבלנו את זה".

כוונת צה"ל להשתלט על שידורי הטלוויזיה והרדיו העמידה את כלי התקשורת על רגליהם האחריות. היא גם הגיבה עתירה לבג"ץ, והברעה של בית-המשפט לטובת העותרים, עויד מיכאל קירש ועופר נאמן. בית-המשפט הגביל את ההשתלטות לערוצים הישראליים 1, 2 ו-10. האמנם הכריח להשתלט על כל השידורים?

האחריות לבטחון האזרחים היא על צה"ל. עליפי מיטב השיפוט המקצועי שלנו, במקרה של אירוע קשה (כמו התקפת טילים) אנחנו חייבים לרבר עם הציבור כדי לתת לו הנחיות. אני לא מכירה שיטה אחרת אלא באמצעות הטלוויזיה. עולות שאלות של מידתיות: לכמה זמן, האם נכון לעשות את זה עם כל הערוצים? אנחנו דיברנו מלכתחילה על 15 דקות או אם יש סיבה מהותית (סיכון לחיי אדם; י"ק) למשוך את זה. אתה חייב להבטיח שכל אזרח, אם הוא צופה בערוץ האופנה או ב"פוקס קירס", יקבל הנחיות מיגון. בית-המשפט פסק אחרת. המשמעות היא שיראו את זה בערוצים הישראליים. עשוי להיות מקרה קיצוני שמי שרואה ערוץ האופנה וגר רחוק מצופי לא יידע שיש צפירה ולא ישים את ערכת המגן.

האם נוסד חלופות?

בדקנו למשל עם הככלים והלוויין אם הם יודעים להריץ כתובות שיפנו את הצופים לערוצים הישראליים. מרבית הערוצים לא מסוגלים מסיבות טכנולוגיות.

מי קובע מה זה סיכון לחיי אדם?

טיל כימי שמתפוצץ זה ברור? אוקיי. טיל כימי שלא מתפוצץ זה גם ברור?

הכוונה היא לקשר בין סכנה לחיי אדם ובין השליטה בערוצים. כלומר, מהי סכנה שמוצדיקה השתלטות? מהם הקריטריונים ומי קובע אותם? כשיש לך אחריות, יש לך גם שיקול דעת. אתה סומך על רמטכ"ל ואלוף פיקוד העורף כשהם לוקחים את כולנו לשרה הקרב. תן להם את שיקול הדעת לממש את האחריות שלהם.

אני לא חושב שמישהו חושב שצריך לסמוך על דעת הצבא בכל...

"לא, לא בכל", מורה ירון. אולם, לדעתה, יש לסמוך על הצבא בכל מה שבתחום אחריותו.

השאלה היא האם צה"ל לא נוהג כמו שיש לו אחריות גם על דברים שמתחין לסמכותו?

לגיטימי להתווכח בחברה דמוקרטית עד כמה המדינה לוקחת אחריות על בטחונם האישי של תושביה. אתה יודע שאנחנו המדינה היחידה בעולם שמחלקת ערכות מגן לכל האוכלוסייה? יש בצה"ל כאלה שטוענים שאנו מופקדים על הביטחון ברמה הלאומית, ולא ברמה האישית.

אך לפי התפיסה המקובלת כיום אחראי צה"ל גם לביטחון האישי. מי שמוטלת עליו האחריות הוא שצריך לקבוע כיצד לממש אותה.

הצורך בהגנה על הביטחון האישי נובע מאיוב. זה לא ציפור שניתן לאזרחי ישראל. השאלה היא, האם זו יכולה להיות עילה אוטומטית לפגיעה בחירויות?

אני חושבת שפגיעה מידתית לפרק זמן קצוב של חירום היא לגיטימית כדי לממש את האחריות שניתנה לנו.

לירון יש ביקורת משלה על התנהלות התקשורת בעימות סביב הכוונה להשתלט על השידורים. "האם חלק מהטעונונים של כלי התקשורת לא נבעו משיקולים עסקיים?", היא שואלת. "אתה קראת על זה? אני לא".

"בימים הראשונים למלחמה", אומרת ירון, "היו פרשנים שכבר סיימו את המלחמה, ושיבחו את האמריקאים. שבוע לאחר מכן, אותם פרשנים מתחו ביקורת על התוכנית האמריקאית הכושלת. שבועיים אחרי עוד אין לנו כל התמונה ואני אומרת – עם זה התמודדתי כרוברת. הצורך של התקשורת והפרשנים למלא את החלל במלל לא תמיד מבוסס, בלשון עדינה, לא תמיד יורד לחקר האמת. גורם נזקים, ברדש ובראשונה, לאמינות של המקצוע, לאתיקה ולהגינות שלו ויוצר בעיה גם לנו". לירון ביקורת נוקבת כלפי התקשורת. באופן טבעי, כלפי המערכת שהיא מייצגת היא ביקורתית פחות. במאבק על אמון הציבור, בכל אופן, מצהירה ירון על יתרון מובהק לרוב צה"ל, המעוגן, לדבריה, בסקרים. "על בסיס סקרים מצאתי שהציבור מבין שיש פעו בין מה שהתקשורת משררת ובין המציאות. הציבור מאמין לרוב צה"ל פי שניים מאשר לתקשורת.

זה דבר בריא בחברה דמוקרטית?

זה בריא מאוד שציבור מאמין למוסדות שלו. תקשורת חופשית היא חלק חשוב מהמוסדות של חברה דמוקרטית. איפה חשבון הנפש של התקשורת?

הפיגוע בי"א לג'זירה"

המלחמה נישלה את התחנה המפורסמת ומעמדה הבכיר; קמו לה מתחרות ערביות שהוכיחו שמי שרצה לראות את פני הקרב כפי שהם, אינו יכול בלעדיהן

צבוי בראל

לישנות, בין הלאומיות לאלה שביקשו לאמץ רפואי סיקור בינלאומיים, בין אלה שהייכות את דיווחיהן לממשלות שתומכות בהן לבין אלה שהייכות את הדיווח לציבור גם כאשר, ואולי למרות, שהן נהגות מתמיכה ממשלתית. עד מלחמת עיראק היתה במזרח התיכון הערבי רק תחנה אחת שענתה לקריטריונים האחרונים: "אלג'זירה". גם תחנה זו, לא מיותר לזכור, היא בבעלות ממשלת קטאר אשר מממנת את פעילותה בכ־50 מיליון דולר בשנה והיא נולדה רק בשנת 1996, חמש שנים אחרי מלחמת המפרץ שהביאה לאזור את הסי.אן.אן.

כל היתר, תחנות כבלים או לוויין, היו תחנות בבעלות "לאומית". הופעתה של "אלעריביה" סימנה את קץ המונופול של "אלג'זירה", אבל בכך לא הסתיים המהפך. חורשיים לפני שעלתה "אלעריביה" לאוויר, הודיעה תחנת הלוויין הלבנונית אל.בי.סי על מיווג מחלקת החדשות שלה עם

העיתון הערבי הבינלאומי "אלחיאת" שיוצא לאור בלונדון. מעתה הפכה התחנה הלבנונית שבבעלות משקיעים סעודיים ולבנוניים, אשר עיקר התמחותה היה בתוכניות כידור, ספורט וסרטים, לגורם משמעותי במרחב החדשות האזורי. מהדורות החדשות של התחנה, בשעה 11 בלילה, שבוהן הופיעו פרשנים מצוינים של "אלחיאת", הפכו אותה למוקד משיכה חדש אשר לא גזל אמנם צופים רבים מ"אלג'זירה", אבל שרטט עוד "איום" במפת התקשורת הערבית החדשה. ולבסוף, תחנת אברדאבי הוותיקה הצטרפה גם היא לגל החדש. התחנה עלתה מחדש לאוויר בשנת 2000, אחרי סדרה של מיווגים עם תחנות במדינת איחוד הנסיכויות, והיא נמצאת בבעלות

מלחמה

הקונגלומראט התקשורת הגדול של אברדאבי שבראשו עומד שר ההסברה של הנסיכות, השיח' עבראללה בן זאיד.

"אם מישהו מחפש מהפיכה דמוקרטית בעולם הערבי כתוצאה מן המלחמה, שיפנה אל מפת התקשורת החדשה ואל המבחן שהיא עוברת בהצלחה רבה במלחמת עיראק", התלהב פרשן מצרי בעיתון "אלאהרם אלעריבי", המהדורה השבועית של העיתון "אלאהרם" המצרי. הנסיך חסן, יורש העצר המורח של ירדן ומי שעומד בראש האגודה למחשבה ערבית חרשה, יצא מגדרו כרי לשבח את התקשורת החדשה הזאת במאמר שפרסם בתחילת אפריל ב"אלחיאת". "העיתונאים והעיתונאיות הערבים ראויים לכל תודה ושבח על שהביאו לנו את המראות והקולות מן המלחמה באופן שאינו נופל מעמיתיהם המערביים", הוא כתב. "אנחנו יכולים כבר לקבל את החדשות מכתבינו ואיננו נאלצים עוד

שליטרחוק שמגיע יחד עם הממיר של הלוויין הערבי arabsat היה עד מלחמת עיראק לחוץ בדרך-כלל על תחנת "אלג'זירה" הקטארית. מתוך כ־45 ערוצי לוויין ערביים, זו היתה התחנה היחידה שהיתה

ראויה לתואר מקצועי. כתבים ופרשנים לענייני ערבים היו משתמשים בעוד שלוש-ארבעה כפתורי שליטה: תחנת "אלמנאר" של חובאללה, א.ב.י.סי הסעודית-לבנונית, שהיתה בין הראשונות לספק מהדורות חדשות מורחבות, ולעתים גם מצרים, כאשר היה הכרח לצפות בראיונותיו של הנשיא מובארכ או בסדרות טלוויזיה שהתייחסו לישראל. "אלג'זירה" היתה גם התחנה המועדפת על רשתות במערב. התנסותה בסיקור המלחמה באפגניסטאן וסרטיה של

בן-לארן הפכו אותה למקור הכרחי למידע. הלוגו שלה היה כמעט כן-בית בשידורים מערביים על המזרח התיכון. עכשיו, כתולדה של מלחמת עיראק, מסתופף הלוגו הזה עם עוד כמה אותות של תחנות לוויין ערביות. הוא כבר איננו יחיד במינו. סי.אן.אן, שגורשה מעיראק, רכשה זכויות שידור של "אלג'זירה" אבל עברה אחר-כך לתחנת אברדאבי, רשתות צרפתיות השתמשו בשירותי תחנת "אלעריביה" ו"אברדאבי" לצד "אלג'זירה". לפתע היה נדמה שמי שרוצה לראות את המלחמה האמיתית, ולא שוב ושוב את קני הטנקים ואת המטוסים שממריאים מנושאות מטוסים, אינו יכול עוד בלי התחנות הערביות.

המהפך הזה התרחש רק זמן קצר לפני תחילת המלחמה. בעש-

רים בפברואר הצטרפה תחנה לוויינית בשם "אלעריביה" לרשת תחנות הלוויין החדשות. המושג "חדש" בכל הנוגע לשידורי טלוויזיה ערביים רורש הסבר. עש-רות תחנות לוויין פועלות למעשה בעשור וחצי האחרונים; רק אחרות מהן זכ-איות לשאת את התואר "חדש". "חדש הוא מה שדומה למערב, חדש הוא מה שמי-ביא מושגים חדשים וחדש הוא מה שיכול להיחשב ליצירה ערבית מתקדמת, לא לטכנולוגיה חדשה, לא חפץ, אלא תוכן". כך הגדיר מבקר טלוויזיה לבנוני, אב-ראהים אלעריס, את משמעותו של המושג.

חודש מאוחר יותר עמדה תחנת "אלעריביה", שנמצאת בבעלותם של ראש ממשלת לבנון רפיק אלחירי ומשקיעים סעודיים וכוייתים, במבחן המציאות: המלחמה בעיראק פרצה ואילצה את תחנות הטלוויזיה בכל מדינות ערב להודיע על עמדותיהן כלפיה. או אז התחיל להיווצר הפער הגדול בין התחנות החדשות

פרשן ב"אחיבאר אליום": המלחמה החשובה בתולדות הערבים וצחנהלת בעיראק, ואצלו קרייני החדשות ושוחחים עליה כאילו היתה תוכנית אוכל

***

להיות תלויים רק בכתבים ובתחנות המערביות... ההצלחה בכל תחום מקרבת את עולמנו הערבי אל העולם המפותח ומעניק לנו שפה משותפת - עניין שמטייע לכולנו לראות את הרברים מאותה זווית ראייה.

אותה זווית? ספק אם מנהלי התחנות הללו או מבקרי הטלוויזיה הערבים יסימו עם קביעתו של הנסיך חסן. בעוד "אלג'זירה" ממשיכה לרבוך בסגנון הסינציני שלי, להקריין שוב ושוב את תמונות הפצועים על כל איבריהם השיסועים, להרגיז את הממשל האמריקאי בכך שהקרינה את מופע השבויים האמריקאים בבגדאד, ובשימוש בשפה רענתנית בעת הדיווחים העיתונאיים על האירועים, נקטו התחנות האחרות גישה רכה יותר. באין מבחני מדידה לצפייה בתחנות הערביות, קשה לרעת מי היתה התחנה הנצפית ביותר בעת כיסוי המלחמה, אבל למנהלי השידוק של התחנות הללו יש אמצעי ברק אחר.

אם בתחילת המלחמה היתה זו "אלג'זירה" שסיפקה חומר מצולם רב לתחנות הזרות, לאט לאט הלכה תחנת אברדאבי וכבשה את מקומה על מרקעי הטלוויזיות המערביות, ולבסוף גם הצירוף של "אל.בי.סי" אלחיאית" הלבנוניים קיבל מקום של כבוד בזכות הפרשנויות המעורלות שסיפק. לתחנת אברדאבי היה יתרון ברור בשטח: היא היחידה מבין התחנות שמחזיקה משרד מסודר במרכז בגדאד והיא הכינה את עצמה לשידורים כשלושה חודשים לפני המלחמה. ל"אלג'זירה" היה אמנם סניף בבגדאד אבל עם ציוד מועט ומספר כתבים קטן יותר.

עשרה ימים לאחר פרוץ המלחמה סולקו כתבי התחנה בהוראת שר ההסברה מוחמד סעיד א'סחאף ונותרו רק המצלמות בשטח. אברדאבי המשיכה לשרר כרגיל, העניקה לכתביה בונוסים כספיים גדולים במיוחד והפעילה בעיר אק עשר ניידות שידור. משחזרו כתבי "אלג'זירה" לבגדאד, הם נאלצו להתמודד עם התחנות המתחרות שכבר סיפקו חומר לעולם. ההילה שהיתה לנו באפגניסטאן, הבלעדיות, הנגישות הרבה לאנשי הטאליבן ואלקאעידה, סרטי הווירי או שהעביר בן-לארז למשרדנו לא עמדו לזכותנו במלחמה בעיראק, אמר סגן מנהל הרשת בראיון עיתונאי. "הסתבר שכל מערכה היא סיפור לעצמו והפעם נתקלנו בתחרות מקצועית שלא הכרנו קודם".

תחרות מקצועית ולא לאומית או אידיאולוגית. כי בעוד "אלג'זירה" מדווחת על "כוחות הפלישה" האמריקאיים והבריטיים, על סכנה להרס של אתרים ארכיאולוגיים, ועל הביזה הגדולה תחת עינם הפקוחה של כוחות הקואליציה, המשיכו כוחות אלה לצאת מביססים בקטאר, המדינה המחזיקה את תחנת "אלג'זירה". תחנת "אלערבייה", שמומנת על ידי תומכיה של ארצות-הברית במלחמה, ראינה פרשנים פרו-עיראקיים וכווייתיים כאחד ותחנת אברדאבי התנהלה כמעט כאילו מדובר בתחנה שברית.

נראה כי דבריה חשובה קרה גם לביקורת הטלוויזיה הערבית. לא חסרו אמנם התקפות ישירות על התחנות הערביות הללו, פעם מצד מתנגדי המלחמה ופעם מצד תומכיה, על הדרך שבה הן מסקרות אותה, על נטישת הקו הלאומי הערבי או על צידוד ב"פולשים הכופרים", אבל לראשונה היתה גם התייחסות מקצועית נוקבת. "מרוע היה עלינו לראות שוב ושוב את פניו של הכתב ולא את מראות המלחמה", הקשה המבקר הלבנוני אבראהים אלעריס, שהוסיף: "הכתבים הערבים נראו כמו חלק מן הלוגיסטיקה של המלחמה ולא כמו עמיתיהם המערביים

אשר נראו כחלק מן הלוחמים". האם זה טוב או רע? אלעריס סבור שאי יכולתם של הכתבים הערבים להצטרף אל הכוחות הלוחמים גרם לכך "שפניהם של הכתבים שלנו לא הוטבעו בזיכרון העולמי כמו פניהם של הכתבים המערביים... נראה שלנו הערכים עדיין אין כתבי מלחמה מקצועיים אלא כתבים רגילים שפתאום צריכים לכסות מלחמה". במאמר מערכת של העיתון "אינהאר" הלבנוני היתה עיקר השמחה על כך ש"סוף-סוף השתחררנו מתסביך אחר סעיד... אנו יכולים לסמוך על כך שכתבינו מרווחים אמת". סעיד היה קריין "קול הרע"ם" מקאהיר אשר דיווח בהתלהבות על נצחונות הערבים במלחמת ששת-הימים. אבל גם "אינהאר" לא חסר ביקורת מקצועית: החל בשגיאות הכתיב והתחכיר של הכיתובים הרצים במסך הטלוויזיה של תחנת "אלערבייה", הטעות החמורה בכך שהיא דיווחה על ניצחון גדול באום-קיסר - וכלה באזלת ידה של תחנת "אלמנאר" של חובאללה שלא הצליחה להביא את מלוא תמונת המצב לצופיה. מנהל "אלמנאר" הסביר אחר-כך כי התחנה לא יכלה להקים תחנת שידור בעיראק, ואילו איראן לא התירה לה להקים משרד על אדמתה משום שהחוק האיראני אוסר על הקמת משרדים לתחנות זרות, גם אם הן משרתות את האינטרס של חובאללה.

קולן של תחנות הטלוויזיה "הלאומיות" נאלם כמעט לחלוטין. תחנות אלה מצויות תחת השגחתם של שרי הסברה ערבים המאשרים שידורים על-יפי מידת התאמתם לרוח הפוליטית "הנכונה" בזמן נתון. "אם הרשת הראשונה במצרים היתה משרדת שהפיכה צבאית התרחשה כמדינה, ספק אם מישהו היה יודע על כך. כולם היו רבוקים ל'אלג'זירה' או לאברדאבי", אמר פרשן מצרי, איש העיתון "אח'באר אליום", בשיחת טלפון. "רק אם רצינו לרעת מה חושב הממשל המצרי על מדיניותה של ארצות-הברית היינו מעבירים לחדשות המצריות. כזאת שממה. המלחמה החשובה בתולדות הערבים מתנהלת בעיראק, ואצלו קרייני החדשות משוחחים עליה כאילו היתה תוכנית אוכל". באותו עיתון פורסמה גם ביקורת נוקבת על כך שתחנות הטלוויזיה הלאומיות המצריות לא הצליחו להביא לצופיהן את המלחמה, למרות שהודיעו בהתלהבות ששלחו 36 כתבים. "היכן הם אותם כתבים שנשלחו על-ידי מחלקת החדשות שלנו? אולי הם ריווחו על המלחמה לטלפון האישי של ראש מחלקת החדשות..."

המבקר הלבנוני אבראהים אלעריס: הכתבים הערבים נראו כמו חלק מן הלוגיסטיקה של המלחמה ולא כמו עמיתיהם המערביים אשר נראו כחלק מן הלוחמים

***

ובכלל, מוטב אולי שמנהלי מחלקת החדשות יחליפו כבר את הקרייניות עם הלבוש המיושן והאיפור הצבעוני ויבנו אולפנים שראויים למחלקת חדשות, ובעיקר לשלוח לשטח כתבים מקצועיים ולא כתבי בתי-מלון".

האם מהפך שהתרחש בערוצי הלוויין הערביים במהלך המלחמה מאותת על מהפיכה קרובה בתקשורת הערבית בכלל? התשובה לכך אינה מצויה דווקא בשינוי בהרגלי הצפייה ובכרסום העמוק שחל בפופולריות של הערוצים הלאומיים. מהפך כזה דורש גם כסף רב כדי לשמור על עצמאות. כל עוד סעודיה מחזיקה במחצית תיק הפרסום בערוצי הטלוויזיה, וכאשר 40 אחוזים מכלל הפרסום הסעודי בערוצי הטלוויזיה הולכים לרשת א.ב.י.סי, תחנת האם של "אלערבייה", ואילו שאר התחנות זקוקות למימון ממשלתי, ספק אם בקרוב יבטלו משרותיהם של שרי ההסברה וייסגרו משרדיהן של תחנות לאומיות.

צבי בראל הוא הפרשן לענייני המודח התיכון של "הארץ"

בניחות כליחה

מלחמת העצמאות של הרשת

האינטרנט חילא תפקיד מרכזי בעיצוב יחסו של העולם למלחמה; הוא לא רק סיפק חידע חלופי אלא גם שיחש כר לפעילותה של התנועה נגדה

גילי דרוב-היישטיין

הלוויינים ומצלמות הווידאו הדיגיטליות, שאפשרו להם להעביר שידורים ישירים, כשברקע נראים טנקים יורים וחיילים רצים – הצצה נדירה לשרה הקרב, שכמותה לא נראתה במלחמות קודמות. האם הסיקור החי הזה הועיל לציבור לקבל מידע איכותי יותר, שסייע לו להכנת התמונה הכללית? לא בטוח.

אין ספק שממשלו של בוש הבן היטיב להשתמש בעיתונאים המצוותים לצורכי תעמולה. אך גם שר ההגנה רונלד רמספלד העיד, כי סיקור מסביב לשעון מסיח את הדעת מהתמונה הכוללת. השידורים החיים של העיתונאים המצוותים דמו להצצה דרך חלון צר, והיו נטולי הקשר. אך טבעי, שהמלחמה שהצטיירה מבעד למסכי הטלוויזיה בארצות-הברית ובאירופה היתה שונה מאוד מזו שנצפתה, לשם השוואה, בעולם הערבי. אמצעי התקשורת המערביים התמקדו בעיקר במקורות הרשמיים – בעדכוני הפנטגון, בנייתוחים של גנרלים בדימוס ועיתונאים מצוותים. ושוב, כמו במלחמת המפרץ של שנת '91, לא ראינו את ההרוגים והפצועים, רק את החיילים האמריקאים המגשימים עזרה לפצועים עיראקים. מי שרצה לראות כיצד משתקפת המלחמה בעיניהם של האזרחים העיראקים נדרש לאמצעי התקשורת הערביים ולמקורות מידע אלטרנטיביים. בתמונות שעלו באתרי האינטרנט ובתחנות השידור הערביות הופיעו חיילים אמריקאים בתוקפנים הפוגעים באוכלוסייה האזרחית. זה סוג הסיקור האלטרנטיבי שהציעה "אלג'זירה" של קטאר, הנחשבת לסי.אן.אן של העולם הערבי, ורשת "אלערבייה" שקמה כמתחרה לה. "אלג'זירה" אף הוסיפה והעלתה אתר באנגלית באינטרנט (www.aljazeera.us). אחת

לחמת וייטנם היתה מלחמת הטלוויזיה הראשונה. הכתבים בשטח נהגו מנגישות מלאה ליחידות הלוחמות, אך לא היתה להם הטכנולוגיה שתאפשר להעביר את התמונות לצופים בבית באופן מידי. בסופו של דבר הגיעו התמונות אל חרדי המגורים של האמריקאים, מרחק אלפי מייל מהחזית, וגרמו בצורה כזו או אחרת לשינוי תודעתי שהביא לסיום המלחמה. במלחמת פוקלנד הטילה ממשלת בריטניה צנזורה מלאה על הדיווחים, ועד היום איננו יודעים מה בריוק אירע שם. הוא הדין בפלישת האמריקאים לאי גרנה. במלחמת המפרץ הראשונה התרחשה קפיצת הדרך במישור הטכנולוגי. אז נודתה יריית הפתיחה לעידן החדשות 24 שעות ביממה. רשת הכבלים סי.אן.אן עקבה אחר העימות בשידור חי, וזכתה לפופולריות רבה ברחבי העולם. אך גם אז לא היו הריווחים מלאים ומשוחררים לחלוטין: הצבא האמריקאי הטיל צנזורה על הדיווחים והגביל את נגישותם של הכתבים לאזורי הקרבות.

מאז השתנתה מפת התקשורת האלקטרונית מן הקצה אל הקצה, חוקמו ערוצים חדשים של חדשות מסביב לשעון, וכזירה הופיע גם האינטרנט. אך גם במלחמת עיראק של 2003 לא ויתר הממשל על שליטתו בסיקור העיתונאי. בעזרת ציוות הכתבים ליחידות מוגדרות השיג הפיקוד האמריקאי שליטה לא מבוטלת על הדיווחים והבטיח אווירה אהדת בלשון "אנחנו" ו"כוחותינו". הפעם עמדה לרשות הכתבים טכנולוגיה חדשה, בעזרת האינטרנט,

▶ התמונות המבעיות ביותר שפורסמה בו היתה של ילד עיראקי מתבוסס ברמו, וראשו חצוי לשניים. מקצת התמונות הללו הועלו גם באתר של התאחדות המוסלמים בבריטניה, ונשלחו בדואר אלקטרוני למנויים.

התמונות הללו המחישו היטב את בעיית הצנזורה ברשת. בעוד שרשתות השידור האמריקאיות סירבו לשרר את תמונות השבויים האמריקאים בעיראק, שצולמו ב"אלג'זירה", ניתן היה למצוא אותן במגוון אתרים וברשתות שידור ערביות ואחרות, כמו למשל בישראל. המידע הצליח לזלוג גם לציבור האמריקאי, למורת רוחו של הממשל. והתגובה לא אחרה לבוא – אתר "אלג'זירה" הופל ולא עלה במשך ימים אחדים, ככל הנראה בידי האקרים במערב. אך לא היה בכך כדי לעצור את העניין של הגולשים בשידורי התנהג. על-פי נתוני "Internet Service Freeserve", היו מלות החיפוש הפופולריות ביותר בשבוע השני למלחמה "אלג'זירה", "שבויי מלחמה" ו"מלחמה בעיראק". מלת החיפוש "אלג'זירה" אף שברה את שיאי הפופולריות של המלה "סקס". הרשת הפכה לשחקנית מרכזית בנייה, בזכות רוחבה, מהירותה ומידת נגישותה ויכולתה לעדכן בכל רגע.

גם הגולשים בארצות הברית לא הסתפקו בדיווחיהם של אמי צעי התקשורת המסורתיים, ותרו אחר אתרי חדשות באינטרנט, בחיפוש אחר פרספקטיבה שונה. זהו ההסבר לעלייה בשיעור תנר עת הגולשים באתרי החדשות ברשת. מנתוני חברת ComScore Media Matrix וולה כי כ־15 מתוך אתרי החדשות המובילים ברשת נרשמה עלייה ממוצעת של כ־40 אחוזים לעומת השבועות שקדמו למלחמה. תנועה ערה במיוחד ניכרה במהלך שעות העבור דה – 28 מיליון צרכנים השתמשו בפס הרחב העומד לרשותם במי שרדיהם כדי להתעדכן און־ליין. גם רשתות הטלוויזיה והעיתונות המורפסת הבינו זה ככר, שאין טעם להילחם בתופעה, ומוטב להי צטרף אליה. אתרי איי.בי.סי (www.abcnews.com), סי.אן.אן (www.cnn.com) ו"פוקסניו" (www.foxnews.com) וכמוהו CBS (www.cbsnews.com) ו-MSNBC (www.msnbc.com) ואחרים השתמשו באתרי החדשות שלהם לעדכונים מהירים ומפורטים בתוספת קטעי וידיאו, אוריאן, תמוי נות וגרפיקה אינטראקטיבית, שהציעו מעין מעקב צמוד אחרי אור רי הקרבות, ורשימות "הגיבורים שנפלו". הצרכן הוא הקובע איזה מידע הוא רוצה לקבל, ובאיזה מיגון. באיי.א.אל סופק שירות מיר חד באמצעות הדואר האלקטרוני וכורר דעות טקסט בטלפון הסלולרי. כך, לרור גמה, אם קרוב משפחתו של מנוי שירת ביחידה מסוימת, הוא יכול לקבל הודי עות הקשורות ליחידה ברגע שהן פור סמו.

ברשת ניתן ניטוי לעמדות שלא עלו בהכרח בקנה אחד עם הקו של אמצעי התקשורת של הקואליציה. לצופים שהתייאו מפטפטת הפאנלים של מומחים ופרשנים בטלוויזיה, ולא רצו לשוב ולמצוא מדי ערב מחזה את אותם גנרלים ברימוס דנים דיוני סרק בתוצאות, בהתקדמות ובהישגים של

המלחמה, הציעה הרשת אתרים אלטרנטיביים ומידע שונה. דוגמה לכך היא יומני הרשת האישיים, ה"בלוגים" (קיצור של weblog). הם נכתבו תוך כדי ההתרחשות, בידי אנשים שהשתתפו במלחמה, ואחרים שכתבו רשימות אישיות גלויות. היו בהם עיתונאים, חיילים, פעילי זכויות אדם וסתם אנשים. היומנים זכו לפופולריות עצומה בזכות מגוון הדעות והמידע הייחודי שהוצע בהם, והסוגיות

שהעלו על סדר היום, תוך ריכוז של קישורים רלבנטיים לגולשים. "יומני החדשות" האלה היו מקורות בלתי רשמיים, והם מלאו שתי פונקציות מרכזיות – אספקת מידע למכורים, ופרספקטיבה אישית, שלא עברה עיקור בשולחן העריכה של אמצעי התקשורת הרגילים.

בין ה"בלוגים" היו יומני מלחמה שנכתבו בידי עיתונאים ששהו בשטח מטעם ארגון התקשורת כמו מועסקים. כך, למשל, אנשי הבי.בי.סי שהיו מוצבים במפרץ ובמקומות אחרים תיעדו את רשמיי הם וחוויותיהם האישיות. צלם ה-St. Petersburg times, ג'ון פני דיגראפט, היה מצוות ביחידת המסוקים של הנחתים באזור כוויית ועיראק. ביומן המלחמה שלו (www.sptimes.com) הוא הביא תמונות, קטעי וידיאו ואודיו וטקסטים, בעזרת מחשב נייד וטלפון לווייני.

קבוצה שונה היתה עיתונאים שסיקרו את המלחמה בעבור ארי גון תקשורת רשמי, אך במקביל כתבו יומני מלחמה עצמאיים. קווין סייטס התבקש מטעם הארגון שלו, סי.אן.אן, לחדול לפרסם את יומן המלחמה שלו (www.kevinsites.net) בנימוק שסיקור המלחמה בעבור הרשת מחייב עבודה אינטנסיבית מסביב לשעון. ואכן החל מה־21 במרץ הפסיק סייטס לעדכן את הבלוג שלו, שקוי דם לכן הביא את רשמיו האישיים מהמתרחש וכן תמונות ייחודיות. תגובתה של סי.אן.אן מעידה על הלחץ שאילו הכניס אותה הריווח החתרני הזה ועל מידת נחישותה לפקח עליו.

קבוצה שלישית היתה עיתונאים עצמאיים, שלא היו שייכים לגון רשמי. כריסטופר אולברטון הצהיר כי הוא מעוניין לרווח דיווחים עצמאיים, בלי להיות קשור לשום ארגון תקשורת. באתר שלו, back-to-iraq.com, הוא כינה את המלחמה "מלחמת העצמאות הראשונה של הרשת". הוא אף ניצל את האינטרנט לגיוס תרומות מגולשים למימון הוצאות נסיעתו לעיראק. הוא הצליח לגייס יותר מ־10,000 דולר.

לא רק עיתונאים כתבו בלוגים. ה-Guardian Unlimited (הגרסה המקוונת של ה"גארדיאן" הבריטי – www.guardian.co.uk/weblog) פרסם יומנים שונים, בהם של ג'ו וילדינג, פעיל זכויות אדם המתגורר בכגראד. אחד הבלוגים המעניינים ביותר נכתב בידי עיראקי שכונה עצמו "סלאם פאקס" (http://dear_raed.blogspot.com). הוא סיפק הצצה לקרביים של בגראד. למרות שזהותו האמיתית טרם הוכרה, התעורר חשד שהוא מתחזה ועלו ספקות באשר לאמינות המידע שפרסם.

יומני מלחמה רבים הביעו התנגדות למלחמה בעיראק. כוה, למשל, היה Warblogs.cc, בלוג אנטי־מלחמתי שסיפק קישורים ליומני מלחמה אחרים. נדמה שרשת היתה כר לפעילותה של התנועה האנטי־מלחמתית, למורת רוחן של ממשלות הקואליציה. ריכוז של חדשות, דעות ודיווחים על פעילויות ניתן היה למצוא, למשל, באתר antiwar.com. הומויות, הנגישות הגלובלית והעלויות הנמוכות סייעו לתקשורת בין מתגנדי המלחמה, החל בחיילים שכתבו הביתה, וכלה בארגונים שהפגינו נגדה; מי שהיה מעוניין לשלוף חדשות שמגיעות היישר מבגראד התקשר לאתרים דוגמת Electronic Iraq (electroniciraq.net), פורטל חדשות אנטי־מלחמתי, או www.onevoiceforpeace.org, או www.vicpeace.org, אתרים אוסטרליים, שאפשרו לגולשים להביע דעות. בימים הראשונים למלחמה נרשם גידול של 300 אחוזים בגלישה לאתר Stop the War Coalition (www.stopwar.org.uk).

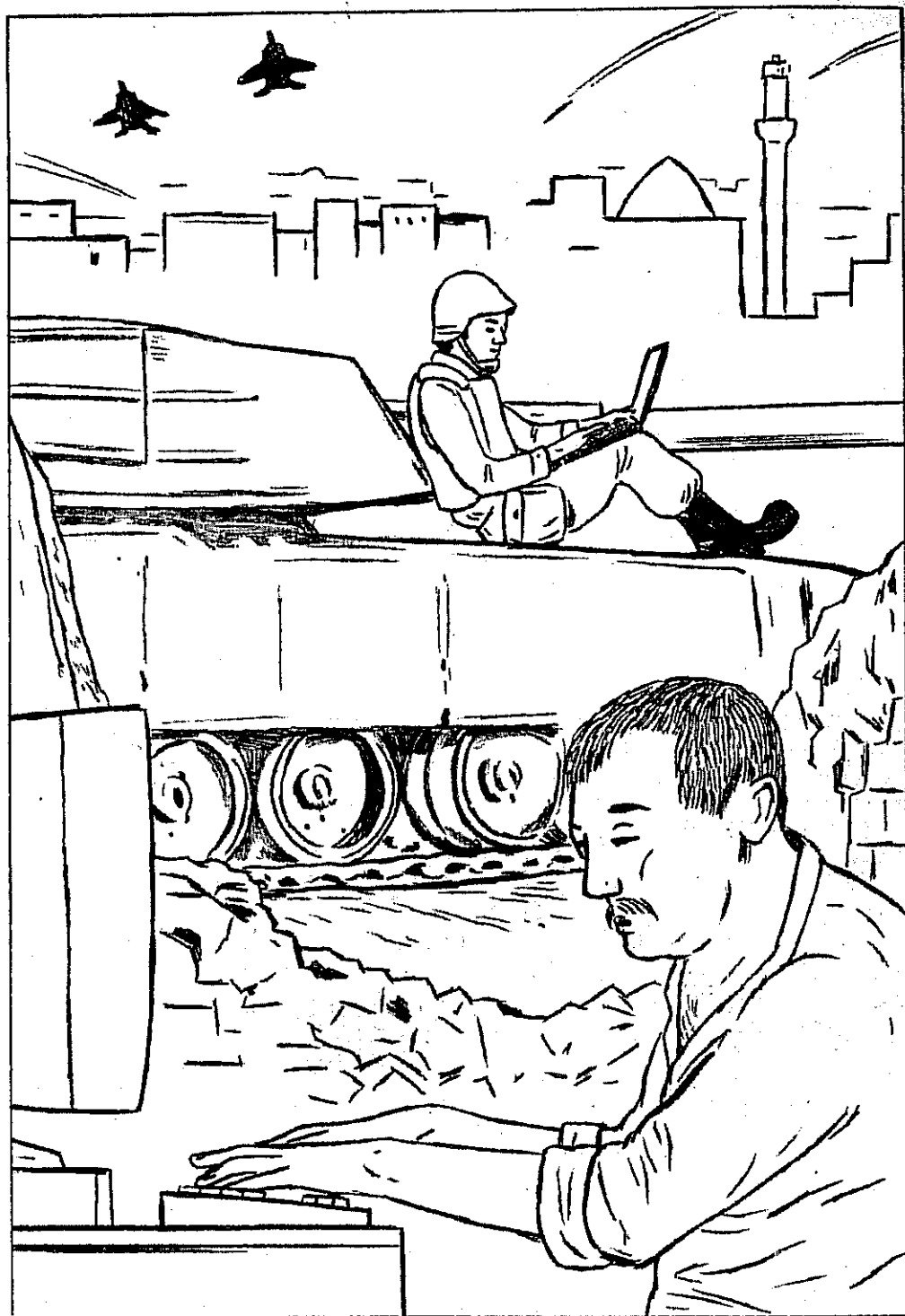
אתר מעניין נוסף היה Iraqbodycount.net, שניסה באופן וולונטרי להרכיב מדי יום רשימה של הגפגעים במלחמה. באמצעות קבוצת אנשי אקרמיה ניסו בעלי האתר לאמת את מספר הקורבנות האזרחיים שגבתה המלחמה מדי יום.

גילות החיפוש הפופולריות ביותר בשבוע השני למלחמה היו "אלג'זירה", "שבויי מלחמה" ו"מלחמה בעיראק". גילת החיפוש "אלג'זירה" אף שברה את שיאי הפופולריות של המלה "סקס"

*****

אחת התמונות
המבעייתות ביותר
שפורסמה ברשת
היתה של ילד
עיראקי נחבוסס
בדגו, וראשו הצוי
לשניים. תמונות
כאלה הועלו באתר
של התאחדות
המוסלמים
בברייטניה, ונשלחו
בדואר אלקטרוני
למנייים

*****

איור: רות גויני

גלובלי, כלי גבולות והגבלות. הוא הציע עושר של מקורות מידע הלופיים, ומנע שליטה מוחלטת של צד אחד על המידע. הצורך של אנשים במידע הוביל אותם לחפש מקורות מידע נוספים, מכל העולם, בין השאר מעיראק עצמה וממקורות המתנגדים למלחמה. במלחמה הזאת היה צורך מיוחד להרכיב את כל חלקי הפאזל כדי להגיע לתמונה שלמה ככל האפשר. צריך היה רק לדעת היכן לחפש.

גם בני משפחותיהם של החיילים האמריקאים היו פעילים מאוד ברשת. היו שביקשו לתמוך בהם, כמו Hugs to Kuwait, שהציע מבצע לאימוץ חייל. בעת כתיבת הכתבה נענו 18,000 איש לפניות. לעומתם Military Families Speak Out הוא ארגון של מתנגדי המלחמה, שיקיריהם נשלחו לחזית. לצד היתרונות המובהקים של שיטת הפצת המידע הזאת, אין להתעלם מחסרונותיה – המיידיות מאפשרת התפשטות שמועות, דיסאינפורמציה וספינים כאש בשדה קוצים. השאיפה להפיץ את המידע מיד באה גם על חשבון הדיוק. לצד מלחמת הטכנולוגיה והצבאות, זו היתה מלחמה של מלים ומידע, והאינטרנט אפשר שיח

נילי דרובייהיישטין היא סטודנטית לתואר שני במדעי המדינה באוניברסיטת תל-אביב

עין ב'ינ ל'אמות

1. עדים ומטרות. "עלינו להביא את הסיפור העובדתי, טוב או רע", הגדיר הפנטגון לפני המלחמה כמסמך רשמי את מטרת שילוב צוותי העיתונות ביחידות, "לפני שאחרים יזרעו בתקשורת דיסאינפורמציה ועיוותים". 600 כתבים וכתבות הוזמנו להסתפח ליחידות, להתקדם, לישון, לאכול, לחטוף אש ולהתקדם עם הכוחות.

2. חשדנות בריאה. אהה, אמרו מיד המבקרים: מדובר בתרגיל מניפולטיבי של יח"צני הפנטגון להבטיח הדרה עם הכוחות, סיקור אוהד ושליטה במידע שיופץ. הפנטגון הוא החשוד המיידי במניפולציות כאלה, מימי גרנדה, פנמה וסומליה, ומלחמת המפרץ הראשונה, שם עשו במשרד ההגנה הכל כדי לצמצם את הסיקור המיידי, או לחלופין לשלוט עליו במידה מרבית. "ניהול המדיה" הוא חלומם של בכירי הפנטגון, שחלקם עדיין משוכנע כי לא הווייטינגוביס את אמריקה בווייטנאם אלא התקשורת. בסקרי דעת קהל התברר כי שליש מן האמריקאים סבורים ששיבוץ הכתבים היה רעיון גרוע. ההסבר של מרבית המתנגדים: יש סיכון שהכתבים יחשפו בשידור חי מידע צבאי, שעלול לשרת חלילה את האויב. האם היה זה, על כן, מקרה שהוחלט לספח חלק מהכתבים דווקא לגיס החמישי?

3. כוחותינו נמצאים את האויב. במציאות היו אמנם פה ושם כתבים שדיברו בגוף ראשון רבים על מהלכי הקרב, בדיוק כמו שקיוו שר ההגנה רמספלד ועוזריו. אחד הבולטים בהם: אוליבר נורת, הקציין שמילא תפקיד בשנות השמונים בשערוריית איראנגייט (מכירת נשק לטהרן, בסיוע ישראל, כדי לשחרר בני ערובה בלבנון) ובהעברת כספים בלתי חוקית למורדי הקונטראס בניקרגואה, תוך הפרה מפורשת של החוק. הוא גויס ככוכב ימני לשידורי "פוקס ניוז" מהשטח, והזדהותו עם "הנחתים שלי" כלשונו היתה מלאה. אבל אחרים הצליחו, במקצועיות ראויה לציון, לשמור על הריחוק המקצועי הנדרש. ויליאם ברנינגן, כתב ה"ושינגטון פוסט", שסופח ליחידת נחתים, הוא זה שחשף לעולם את האירוע במחסום ליד ג'ף, שבו חיילי היחידה ירו בנהלה ברכב עיראקי וקטלו עשרה אורחים, בהם ילדים. ברנינגן, שבימים אחרים הרבה לכתוב על קהילת יוצאי וייטנאם בפרברי וושינגטון והפך במלחמה לכתב צבאי, הביך שוב ושוב את דוברי המטה האמריקאי. הוא הציג גרסה משלו, כמי ששמע בקשר היחידתי את כל מהלך האירוע ואחר-כך ראה את קורבנותיו. בדיוק מוזרות שערך "המרכז למצינות בעיתונות", שבתן את דיווחי השטח בשידור חי בשבוע הראשון למלחמה, גילתה כי לא פחות מ-94 אחוזים מהדיווחים התבררו כעובדתיים, ורק שישה אחוזים התגלו כשגויים כאשר התבררו אחר-כך הנסיבות המדויקות של האירועים המסקריים.

רפי מן

אמת או חובה

עשר הערות על מלחמה ותקשורת, מהדורת 2003

4. חוויית המלחמה. מדובר היה בחוויה תקשורתית חדשה: מלחמה כאמת בשידור חי. לא רק טילי "טוקהוק" מגיחים מן הים לשמים שחורים-יירוקים. בניאדם. כל מה שראינו פעם בסרטי מלחמה, ואחר-כך בכתבות ערוכות בקפידה, היה במלחמת עיראק חי, מחילוץ הפצוע ועד למבוכת הניווט. מצד שני, לא היה מה לקנא בהורים אמריקאים שראו את גודר הטנקים של בנם נכנס לקרב בפאתי בגדאד. הבי.בי.סי, מצדו, הודיע שהוא ערוך לעכב בחצי דקה את השידור החי בשעת הצורך, כדי למנוע העברת תמונות קשות במיוחד. כך עשו לפני שנים, כדי למנוע ממרוויינים לומר חלילה מלה גסה בשידור חי. גם הפעם המדיום היה המסר, בעיקר הטכנולוגיה. היכולת להעביר שידורים חיים מכל דיונה במרבר העיראקי השתלבה בסיסמת עידן האינטרנט, שבו מקבל הצרכן הכל באופן מיידי, בזמן אמת, בלי עיכובים ודחיות, ועם מינימום של בקרה בידי

דו"ח מלחמה

**"ניהול המדיה" הוא
חלום של בכירי
הפנטגון, שחלקם
עדיין משוכנע כי לא
הווייט קונג הביס
את אמריקה
בווייטנאם אלא
התקשורת. האם
היה זה, על כן,
לקרה שהחלש
לספח חלק
מהכתבים דוקא
לגיס החמישי?**

*****

עורכים. השיטה הזו הטילה אחריות עצומה על הכתבים בשטח, שהיו צריכים לא רק להתחפר, לחפש קרעים בערפל הקרב, אלא גם לזכור שכל מלה מגיעה בלי צנזורה לכל העולם.

5. של ג'י הנלחמה הזו. אם מלחמת העולם השנייה היתה מלחמת הרדיו, ווייטנאם "מלחמת הטלוויזיה", יש מי שסבורים שהמערכה בעיראק היתה "מלחמת האינטרנט". אתרים רבים ריווחו על גידול עצום בשיעור המבקרים בהם. אתר MSNBC מסר כי בשבועיים הראשונים נכנסו אליו מדי יום פי ארבעה מאשר קודם לכן. מבלי לפגוע בסקרנותם של הגולשים, גם אלה המתמכרים ליומנו של עיראקי מבגראד, ולהפצה חובקת עולם של חומר ביקורתי, חתרני, אלטרנטיבי, לצד מידע שוטף – בסופו של דבר הטלפון-יורידאו הלווייני הוא המנצח הגדול, ואיתו צופי הטלוויזיה.

6. בכל זאת, תעמולה. הכוונות הנסתרות של המחזאי והבמאי בעלמות לעתים גם מעניי השחקנים. שום מלחמה מודרנית איננה יכולה להתנהל בלי תעמולה, מניפולציה, לוחמה פסיכולוגית. האמת, כפי שציטט חמי שלו ב"מעריב" את צ'רצ'יל, היא כה יקרת ערך במלחמה שחובה להגן עליה באמצעות שומרי ראש של שקרים. במאבק בין יח"צני ממשל בוש לרוברי של סדאם, על רעת הקהל באמריקה, בעולם ובעיראק, הכתבים כמו החפ"שים, החיילים הפשוטים, היו בטופר של דבר פיונים על לוח המשחק. למרות ההבדלים בין השיטות הפוליטיות והסגנון, היה דמיון רב בין בוש שהתייצב לנאומים בפני חיילים וחילות בבסיס אימונים של המארינס, לבין סדאם (או כפילו, כדבר האגדה) שיצא לסייר ברחובות העיר. הספין המלחמתי, כמו אחיו הפוליטי והמדיני, ניתן לאיתור ואבחון רק בדיעבד, אחרי שחולפים הרגעים הסוחפים ועתירי האדרנלין של השידור החי.

7. דם ואש. קשה היה להתחרות ב"אלג'זירה" בכמויות הדם ובגופות הממלאות את המרקע. האם מדובר בנורמות עיתונאיות מסוג אחר, או בהתגייסות למאבק העולם הערבי נגד הפולשים המערביים? מעבר לכך, "אלג'זירה" היא אחת המנצחות הגדולות של המלחמה הזו (יחד עם "אלערבייה" ואבורדאבי). כמו באפגניסטאן, גם במלחמת עיראק היתה לרשת הטלוויזיה הקטארית נוכחות מרכזית, בולטת, עם חוש לרגעים דרמטיים. והעובדה שאפילו בגראד גירשה בשלב מסוים כמה מכתבי הרשת, כנראה משום שניסו לראיין אורחים עיראקיים ללא נוכחות של נציג "האח הגדול" מטעם משרד ההסברה המקומי, העידה, כנראה, שהרשת לא רקדה לפי חלילו של סדאם. אם הצלחת להרגיו את כל הצדדים, אומר הכלל הישן, סימן שהיטבת לעשות את מלאכתך העיתונאית.

8. מצדיעים לדגל. הבי.בי.סי הנחה במפורש את כתביו לבחון בדקדקנות מקצועית כל מלה שנאמרה על-ידי רוברי הצבא והממשלה. העיתון "גארדיאן" פירסם בהתמדה מדור שבו בדק את הורעות הרוברים, בהשוואה לגרסאות אחרות מן השטח. עיתוני בריטניה התנגחו, בעוקצנות אופיינית, בעד וגנג המלחמה, במשך חודשים ארוכים. באמריקה שטופת הפטריוטיזם, מאז פיגועי 11 בספטמבר, יותר קשה לדבר ולכתוב נגד. אפשר להביע חששות, להסתייג, אבל לא להיסחף. את הדגל האמריקאי הניף, כרגיל בשנים האחרונות, ערוץ "פוקס ניוז" המתחבר ישר לבטן המאמינה, הגאה, נטולת הספקות של אמריקה, ומאמץ בשמחה את רטוריקת הטובים נגד הרעים של בוש. למרבה המבוכה, דווקא כוכב שלה, הראלדו ריברה, עף מעיראק אחרי שהפר את כללי הסיפוח, ושרטט על החול מפה שהצביעה על המיקום המדויק של יחירתו. אם כתב של רשת אחרת היה עושה זאת, היתה "פוקס" מוקיעה בחגיגות את בוגדנותה של התקשורת השמאלנית.

9. רוצה הביתה. כבוא העת, כתב בסוף אפריל סקוט ברנרד גלסון, איש "הבוסטון גלוב" ששובץ לכוח נחתים, ישקלו העיתונות והפנטגון אם העיסקה היתה כדאית לכל אחד מהצדדים. אני אישית, כתב גלסון, גיליתי שהחלתי לחשוב כמו איש מארינס. ועכשיו, ממש כמוהם, אני רוצה רק דבר אחד: לחזור הביתה.

10. השורה התחתונה. באמריקה יש לפחות מגזר אחד שסרב להצטרף לחגיגת התקשורת הגדולה: המפרסמים. עורך סיקור של קרבות והרוגים איננו בריון מקדם מכירות. הם מוכנים לשלם כסף גדול על 30 שניות של פרסומת בשידור חוזר של "חברים", דיווח עיתון בטקסס, אבל לא בשידור חי מבגראד. סי.אן.אן ו"פוקס", בכבלים, יכולות לדלג 24 שעות ביממה מנגף לכירכוכ ובחזרה, אבל הרשתות הגדולות סי.בי.אס, אן.בי.סי ואיי.בי.סי מכירות את הקליינטים שלהן, המפרסמים והצופים, ואחרי שבועיים החלו לצמצם בהדרגה את הסיקור. כראשית אפריל העריכו בוול-סטריט כי המלחמה נגסה משוק הפרסום לפחות 77 מיליון דולר. גם העיתונות המודפסת רטנה: הציבור איננו חושף עיתונים כפי שעשה לאחר הפיגועים במגדלי התאומים. התחוזה הוורודה על מלחמה מהירה שבעקבותיה תבוא פריצה כלכלית (קרי: זינוק במודעות) איננה מתמשת. בינתיים.

איך שלא מסתכלים על זה, זה סיפור עצוב. הרפתקה תקשורתית שהחמיצה היא סיפור מעורר מחשבה וצער, גם אם בסופו של דבר יזרם חמצן שיאריך את חייה בצורה כזו או אחרת. זה היה יכול להיות נהדר. ניסיון גועז לשנות את המפה, לחזור על המהפכה הגדולה של שנות התשעים, שבירת המונופול של ערוץ 1 בידי ערוץ 2. משהו שאמרי שהוא קורה, שואלים איך הוא לא קרה קודם. הצורך היה אמיתי. התסכול מן המצב שבו פועלים בשטח רק שני ערוצי רוחב, האחד ותיק ומאובן בדרך-כלל – כך לפחות הוא מצטייר – והאחר פופוליסטי ומעליב בדרך-כלל – כך לפחות הוא מצטייר – הוא אותנטי. הדיבורים על ערוץ אחר, שיהיה מסחרי אבל אינטליגנטי, שופע גירויים מן הסוג הנכון, עם או בלי מרכאות, ובכל זאת יחזיק את עצמו מן הכחינה הכלכלית, ובעיקר ייתן עבודה להמון כשרונות שמסתובבים בשטח, מתפוצצים מרוב רעיונות שכל העולם מחכה להם, מצאו אוזן קשבת. מצד אחר, הניסיון של ערוץ 2, שהפך קומץ אנשים למיליונרים בכרים, גרם לאחרים לשאול, למה לא אני. ההזרמות החדשה קרצה.

ובכל זאת, משהו השתבש. זה התחיל כבר בשלבי ההכנות. משקיעים נבהלו ונעלמו. על ההשקה הקטסטרופולית הראשונה אין טעם לדבר, גם לא על ההתארגנות החפוזה להציל משהו. ובכל זאת האופטימיות סירבה להיעלם. בודקי המאזנים וההיתכנויות הכלכליות המשיכו להזהיר, שאין לכך כל סיכוי בתקופת מיתון כזה במשק, אבל לא עשו רושם. הרי המצב הכלכלי לא מזהיר כבר זמן רב, ובכל זאת יש מי שממשיך להרוויח. אז למה לא אני.

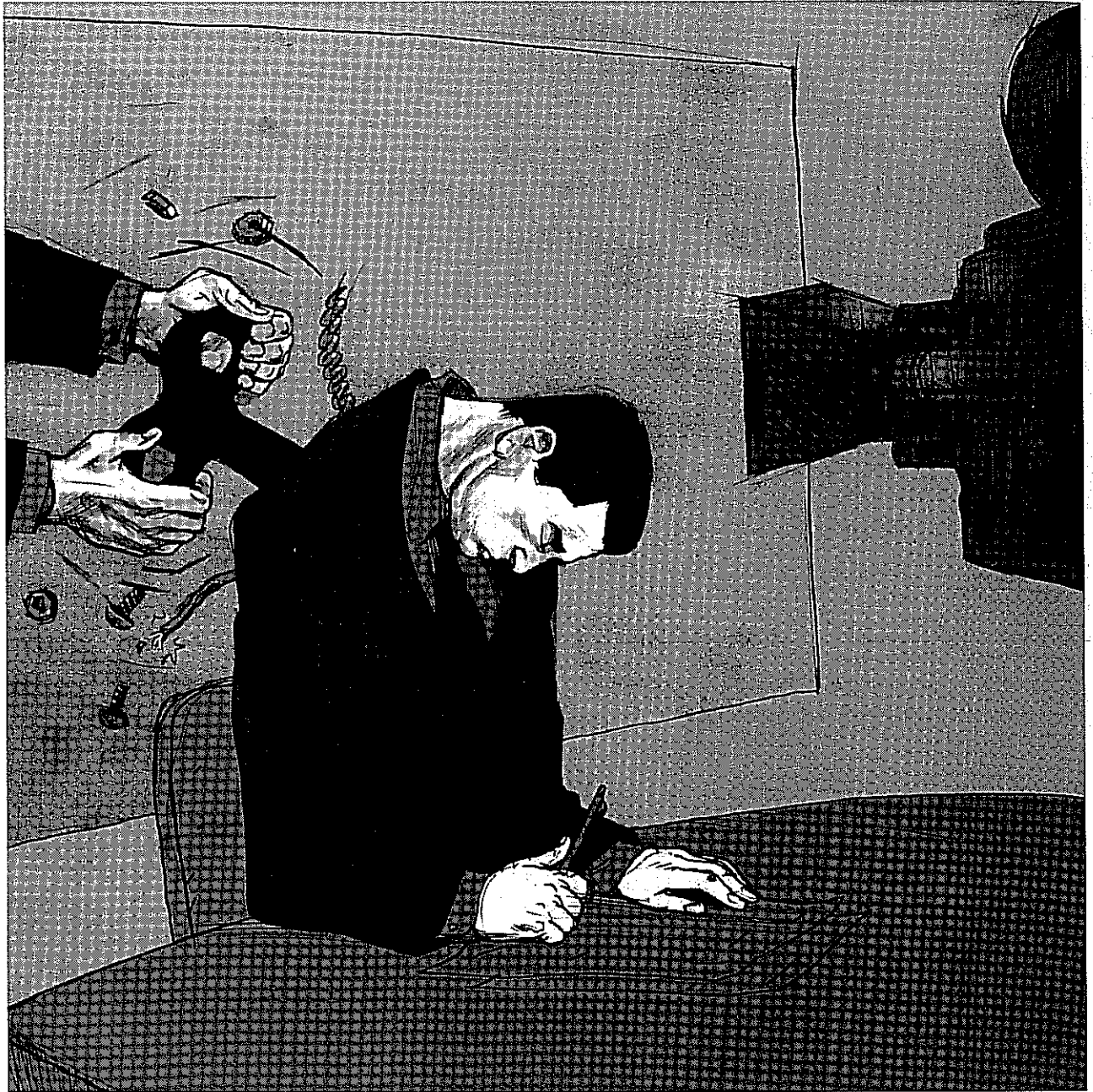
בין כל התהפוכות העסקיות והתוכניתיות היתה אחת שעוררה תקוות במיוחד – ההחלטה להקים חברת חדשות חדשה, בניצוחו של רם לנדס. לנדס וחבריו הבטיחו תפיסה חדשה, אחרת, לא להסתפק בכותרות המכווצות, ולא לחשוש לומר משהו בתפיסת עולם מקצועית. בהחלט לא מוצר שכית ומיותר. אז בא מסע הרכש המיוחצן, בסיסמה "מימן קנה אותי" הירועה. עליפי הרכילות בעיתונים, נדמה שהערוצים הוותיקים עומדים להתרוקן, ומי שלא פנו אליו בהצעת עבודה בערוץ 10, לא נחשב. כתבים טובים יותר וטובים פחות קיבלו הצעות מקצועיות וכספיות שלא יכלו לסרב להן. גם בכך היה חידוש מרענן. סוף-סוף אלה שטובים באמת, ירוויחו באמת, לא רק אנשי העסקים. היו רכישות שגרמו לכמה גבות להזדקף, בעיקר זו של מיקי חיימוביץ', מגישה לא נטולת כישרון ונוכחות. נתוני השכר שהופרחו באוויר לא הופרכו מעולם, ובכל מקרה, מדובר במאות אלפי דולרים לשנה. הופעתה הזוהרת ככוכבת הוליוודית והחיוכים שפיזרה בטקס פרסי השנה (או אולי זה היה האוסקר הישראלי, או משהו כזה) עוררו אי-נחת מסוימת אצל אלה שמחויקים עדיין בדעה הארכאית, שחדשות וזוהר הוליוודי לא הולכים יחד, במיוחד לא החדשות שעליהן מרווחים בארץ. אבל אלה הוחנקו מיד, כי מי יאמין שאין מדובר בעין צרה במיוחד.

התקוות לא הכיזבו. המוצר שהגישה חברת "חדשות 10" היה בהחלט שונה וטוב מן הצפוי, גם אם ניקח בחשבון חבלי קליטה טבעיים. הנימה היתה משוחררת וחתרנית מן המקובל בערוצים האחרים. אמנם שימת הדגש על ה"לוק", ועל מיני אלמנטים שכל מהותם בחזות ולא במהות, היתה מופרזת, אך היתה תחושה שאלה רק גילויים של חוסר ביטחון עצמי, וכי האיזון יושג בתוך זמן קצר, כשגם למוצרים העיתונאיים המובהקים יהיו קבלות, והיתה תקווה, שאפילו עורפי החיוכים והפטפוטים המופרזים בין מיקי ליעקב ייעלמו עם הזמן. הכל העיד על תחושה טובה. גם מי שלא צפה בשידורים לא יכול היה להימלט מהחגיגה בשלטי החוצות ובמודעות הענק בעיתונים. "הנה אנחנו תראו כמה אנחנו נפלאים! איך תוכלו להישאר מן הצד ולא להצטרף לחגיגה שלנו?".

ככל שחלף הזמן העידו נתוני הצפייה, שלא רבים מצטרפים לחגיגה, ובכל זאת האופטימיות קרנה מן המסך, שיהיה בסדר בסופו של דבר. הקהל יתרגל והבשורה הגדולה תחלחל. הפאניקה, ככל שהיתה כזאת מאחורי הקלעים בשל נתוני הצפייה המאכזבים ובעיקר זרם ההוצאות הבלתי נגמר, חדרה רק בסדקים, כמו למשל בשינויים התכופים בלוח המשרדים. אבל החיוכים והאולפן

כרמית גיא

החוליה החלשה

איור: אסף חנוכה

**מי שאין לו מחויבות אישית
אמיתית לעיתונות ומתייחס
אליה כאל ענף מכניס אחד
חני רבים, כמו נדל"ן, נפט
או היי-טק, לא יהסס לטפל
בה טיפול נטול סנטימנטים
וקר במקרה של קשיים**

הזוהר חיפּו עליה. עד שיום אחר, כך לפחות זה נראה לצופים מן הצד, נפלה פצצה: התגלה שהכל עומד על בלימה, אין כסף, ובתוך רגע הכל ייחרב. מי שהשקיע בערוץ החדש מאות מיליוני דולרים לא מוכן להשקיע בו ולו אגורה נוספת. נמאס לו להפסיד. גם המשקיעים האחרים החלו למשוך ידיהם. הרי גם להם יש בעלי מניות ומועצות מנהלים שצריך לתת להם דין וחשבון. ויש גבול. ככה, בלי שום אזהרה מוקדמת.

זה היה האות לגל של טענות נגד הממשלה ונגד הרגולטור ונגד כל העולם. אותה ממשלה ואותו רגולטור, שכבר עשו הנחות לא מבוטלות ליוזמי ערוץ 10 בדרכם לאוויר, וכבר העלימו עין מהפרות לא פשוטות של תנאי המכרז המקורי התובעני יותר. עכשיו הם הפכו לאויבי הציבור, או לחלופין, לגורם שחייב להתערב כדי להציל את הפרויקט. יוסי מימן, ששנים התגאה בכך שמקור הכסף שלו אינו בישראל, לכן אינו חייב שום דבר לאיש ובקושי הוא מכיר את הפוליטיקאים, גילה אותם בצד לו ואץ רץ לראש הממשלה ולשריו להתחנן שיעשו משהו, שיצילו את ההשקעה הגדולה

▶ שלו. מנגד, השמחה לאיד של המתחרים היתה גדולה ומשוחררת מעכבות. לא רק שמחה לאיד, גם התערבות בוטה כדי להבטיח, שהמוצר המפרפר הזה לא יתאושש חלילה.

הפוליטיקאים – הם מתענגים על העלייה לרגל ההמונית ללשכותיהם. שולחנם מלא ערימות של פניות להתערב למען הוסטל לנשים מוכות או ילדים בסיכון, להבטחת קיומם של פרויקט חינוכי או רפואי מציל חיים, והם אפילו אינם טורחים להשיב עליהן, אך לעניין ערוץ 10 הם מתכנסים בבחילות פעם ועוד פעם ועוד פעם, שעות ארוכות, בניסיון למצוא מוצא. נכון לעכשיו, הם מעבירים את תפוח האדמה הלוהט הזה מיד ליד, ומתקשים להחליט. בכל מקרה, גם אם יתגייסו בסופו של דבר להצלת הערוץ, הנזק שנגרם לכוונה להציג חלופה עיתונאית, משוחררת מן התלות הישירה או העקיפה בשלטון, כבר מאוד. הרי איך אפשר להרף ולגרף את שר האוצר, או את שר התקשורת, או את מג"ל משרד ראש הממשלה, כשמאחורי הקלעים מחזרים אחריהם, והכל בריווח ישיר כמעט אצל המתחרים?

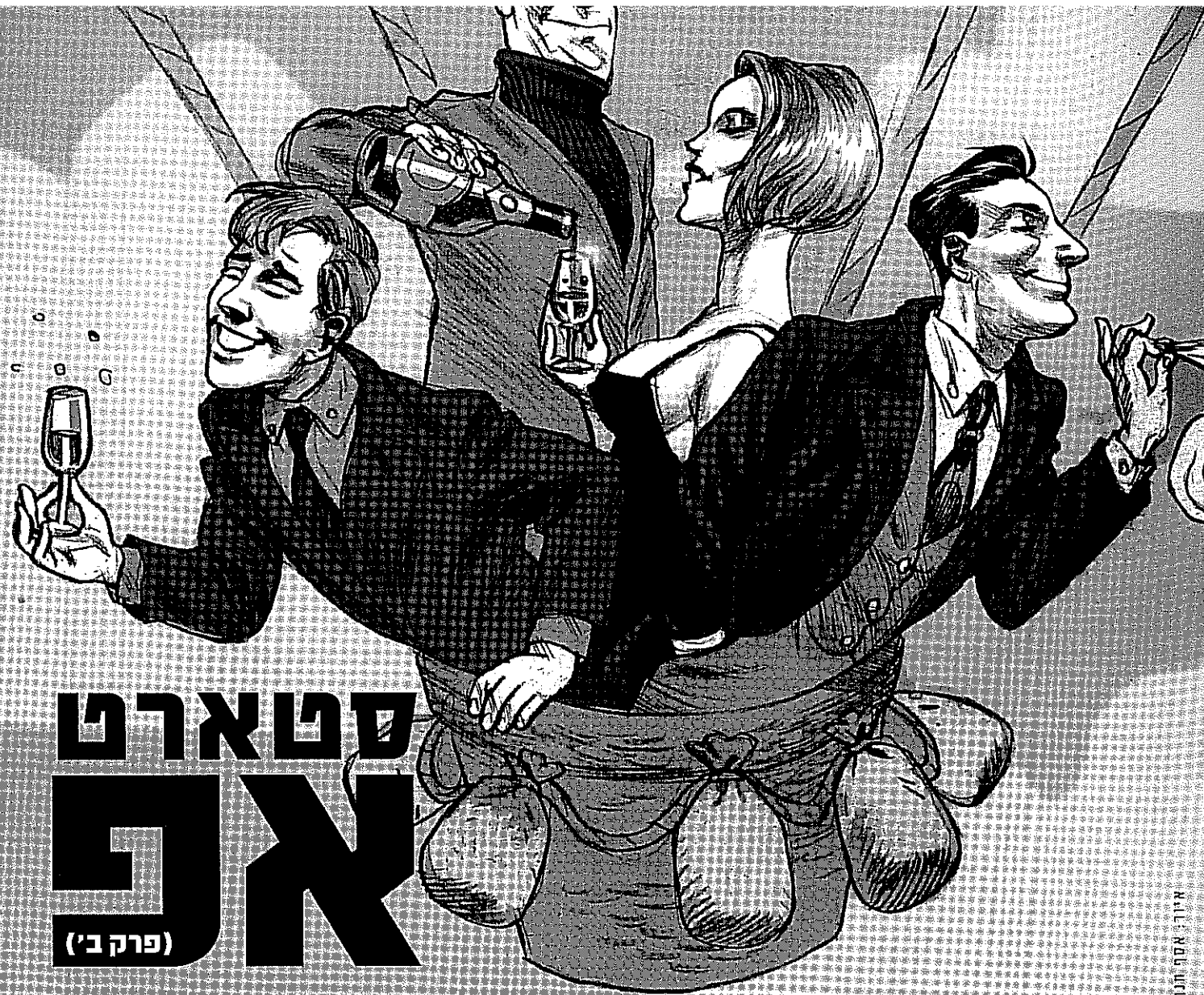
מנהלי הערוץ הקפידו להרגיש, שלא רק את השקעתם הם מבקשים להציל, אלא את התעשייה כולה. אין חולק על כך שקריסה של ערוץ 10 תהיה אסון למאות עובדים, לא כולם מצוידים בחגורות שומן של מאות אלפי דולרים בשנה, כאלה שיכולים להרשות לעצמם תקופות יובש בין תפקיד לתפקיד. ואמנם התברר שיש חובות עתק, לא רק למשקיעים ולגורמים פיננסיים, שרגילים לרשום "חובות מסופקים" ולחזור הביתה בשלום, או לפחות עם מצנח זהב, אלא גם לאנשים טובים שעוברים כמו חמורים ולא רואים פרוטה. הבשורה הטלוויזיונית הגדולה היתה שוב – כמה לא מפתיע – על חשבון אותם כשרונות צעירים שמתפוצצים מרוב רעיונות, שכבר עברו את מנהלי ערוץ 1, את זכיני ערוץ 2 והכבלים, ותמיד נכון, ומשום מה ממשיכים להאמין שהפעם הזאת ייתנו להם לעבוד בכבוד, הפעם הם יעשו את המכה הגדולה ולא יצטרכו עוד לחזר על הפתחים. נעלם אפילו הסיכוי לראות את החוב שואף לאפס, אם יוכרו ערוץ 10 פושט רגל. שהרי גם אם יימצא צינור חמצן כזה או אחר לערוץ הקורס, החמצן יגיע אל המשקיעים, לא אל היוצרים. שלא לרבר על אנשי ערוץ 2, שבכל מקרה רק ירוויחו. כמו תמיד. אגב, אירוניה קטנה יש בעובדה, שאחד הפונים הראשונים לביתה המשפט נגד מימן בשל אי תשלום חוב היתה חברת שלטי החוצות "רפיד ויזן". אבל מיקי ויעקב ממשיכים לכסות בניינים שלמים ולקרוע לעוברים ושבים כתצוגת אושר גדול.

התפנית החדה כליכך שעשה יוסי מימן, מהצגת עושר ואושר אינסופית לזעקות שבר של פושט רגל שלא יכול עוד לשאת על כתפיו את המעמסה, מעוררת מחשבות על מעורבותם של אנשי עסקים בתקשורת, כאלה שאין להם כל קשר לעיתונות. הבוטון אומר שצריך לעודד את המעורבות הזאת, משום ששם הכסף הגדול, ורק הוא יכול להבטיח את המשך קיומה של התעשייה. אבל למעורבות הזאת יש יותר מן אחר. מי שאין לו מחויבות אישית אמיתית לעיתונות והוא מתייחס אליה כאל ענף מכניס אחד מני רבים, כמו גדל"ן, נפט או הייטק, לא יהסס לטפל בה טיפול בטל סנטימנטים וקר במקרה של קשיים. כאשר העיתונות מרברת על עצמה בלשון של שיווק, אין לבוא בטענות אל מי שמתייחס אליה ככזו גם בשעת צרה. מי שהצדיק את גיוס הכוכבים לערוץ 10 במונחים שיווקיים, מסחריים, לא יכול לבוא עכשיו בטרוניות. מי שמוכן להתמסר לידי של איש הון יחיד, פחות או יותר, יהיה צדיק והגון ככל שיהיה, בל יתפלא כאשר הוא מוצא עצמו בחוץ, כאחרון פקידי בנק הפועלים, שמצאו עצמם מיותרים בלי קשר לאיכות עבודתם. אם מסחר, או מסחר. עד הסוף.

לא מוזמן היו שאמרו, שאחרי שפקעה בועת ההייטק, יגיע תורה של בועת התקשורת, שהתנפחה כבר מזמן הרכה מעבר לגבול הטעם הטוב. ייתכן שזה מה שאנו עדים לו עכשיו. מה שמעורר שוב את החלומות, התלושים כליכך מן המציאות, על תקשורת ציבורית אמיתית, משוחררת מלחצים פוליטיים, מסחריים או אחרים. אבל דווקא בימים אלה של קריסת מערכות, מוצא האוצר לנכון להודיע על הפרשת רשות השידור, או חלקים ממנה. הכל, כמוכן, בשם החיסכון החיוני כליכך. הוא שאמרנו, אין שלא מסתכלים על זה, סיפור עצוב.

אותה ממשלה ואותו רגולטור, שכבר עשו הנחות לא חבוטלות ליוזמי ערוץ 10 בדרום לאוויר, וכבר העליחו עין מהפרות לא פשוטות של תנאי המכרז המקורי התובעני יותר, הפכו עכשיו לאויבי הציבור

ערוץ 10

סטארט אפ (פרק ב')

עובדי הערוץ חשים עתה על כשרם את אמיתותה של האבחנה שבישראל אין שמחה כמו שמחה לאיד

רון בניחין

שנה ושלושה חודשים מאז עלייתו של ערוץ 10 - לאוויר, ומצבו מעולם לא נראה רע כליכה. אמנם בשעת כתיבת שורות אלו עתידו עדיין לוט בערפל, אבל הרבה אנשים בתקשורת הישראלית כבר מחכים את ידיהם בהנאה. "אמרנו לכם, אין מקום לערוץ ערוץ מסהרי", טוענים אנשי אסכולת 'שמחה לאיד א', ואילו חברי אסכולת 'שמחה לאיד ב' גורסים ש"עם משכורות כאלה מה הפלא שלערוץ אין כסף". ערוץ 10 חשף שוב, שלא בטובתו, את התופעה המכוערת והמוגזרת של השמחה לאיד

בושה פוקעת

▶ בתקשורת הישראלית. גורמים אינטרסנטיים מרברים בגנותו, ועיתונאים, שראו בעיניים כלות איך הערוץ מציע לחבריהם מעבר למסדרון תוכניות ותנאים כספיים נאים, מצצקים עכשיו בלשון ואומרים: ידענו מראש, אמרנו לכם שלא כדאי להיכנס להרפתקה הזו. השימוש במלה "הרפתקה" אינו מקרי. המלים "הרפתקה" ו"הימור" שזורות כחוט השני גם בשיחות עם אנשים בערוץ 10, לצד "אכזבה". הימור ראשי הערוץ שהחליטו לנסות לשבור את ההגמוניה של ערוץ 2, והימורו גם עיתונאים ושרדנים בכירים שעזבו מקומות עבודה שבהם עברו שנים רבות והלכו אל הלא נודע, על סמך הבטחות של איש אחד, שרובם אפילו לא מכירים. ומהמרים הם מהמרים – גם בקונו, וגם באולפן טלוויזיה: יש מי שולקח גשימה קלה, מרים ראש וצוער ליעד הבא, ויש מי שנשבר ומסתובב אבל וחפוי ראש. רבים מעובדי ערוץ 10 משתייכים, כך גראה, לקבוצה השנייה, ומי שנכנס לערוץ החדש עם תחושה של הימור בטוח, מבין כעת, בדרך הקשה, את האבסורד שבביטוי. אין הימור בטוח, בכל הימור יש סיכון. מצד שני, כמו כותרת אחר מספריו של איש העסקים בני גאון – רק המעז מנצח.

"אני מרגיש מאוהב ומרומה", אומר אחד מאנשי הערוץ. "עזבתי מקום עבודה, ופתייתי לעבור לערוץ 10 בפיתוי כספי. כששאלתי על יציבותו הכלכלית של הערוץ, ענו לי שיוסי מימן הוא איש אמין ויציב מבחינה כלכלית, והוא נחוש ברעתו להתמיד עם הערוץ. הסתפקתי בזה, כי לא חשבתי שאקבל הבטחות או ערבויות אישיות. מכיוון שידעתי שלהפעיל ערוץ כזה עולה הון תועפות היו לי גם תמיהות, אבל סברתי שלמימן יש מוניטין של איש עשיר מאוד וגם הגון מאוד עם אמביציה, והוא יעמוד מאחורי הערוץ ויהי מה. בדיעבד, חבל שלא התנהגתי כמו אמנון אברמוביץ, שרגע לפני המעבר לערוץ 10 נפגש עם מימן פנים אל פנים. הוא הסתכל לו בעיניים, הבין הנראה שגם למימן יש ספקות, ונסוג. אני, לצערי, לא הערכתי נכונה את מידת הנחישות והעקשנות של מימן, ואת נכונותו לעמוד מאחורי הבטחותיו. ערוץ 10 הוא ערוץ שנשען כולו על רצונו הטוב של אדם אחד, שהבטיח להמשיך להפסיד ולא עמד בהבטחתו".

במבט לאחור, מה היו הטעויות המרכזיות של הערוץ? אני חושב שאולי לעולם לא נדע בוודאות מה הכשיל את הערוץ, אבל אפשר לרעת לזנות ארבעה גורמים עיקריים:

אלון אופק, דובר קבוצת "מרחב", מסר בשמו של יוסי מימן: "במהלך תקופת הקמתו של הערוץ ועד עתה הולך איתו צוות הנהלה מקצועי, כשהוני, יצירתו ומחויב ככל לבו לערוץ. לצד ההנהלה נמצאים עובדים, יוצרים, טאלנטים, מפיקים ואנשי טלוויזיה מופלאים. כולם עדיין שותפים לתקווה לייצר שוק טלוויזיה תחרותי שמביא רווחים לבעלים ולעובדים, ומממש את חזון התחרות כשוק הטלוויזיה בישראל".

ההבטחה שאין בה שום ספקות, לקחו על עצמם התחייבויות כספיות ועכשיו הם לא יודעים מה לעשות. בדיעבד מובן שלא הייתי עושה זאת שוב.

ומתברר שלא רק הוא. בראיון לעיתון "הארץ" (28.3.03) שאל הכתב גיא רולניק את יוסי מימן אם היה מקים ערוץ מסחרי בהכירו את שוק הטלוויזיה כיום. על כך ענה מימן: "אם היית בא אלי לפני שנתיים ומספר לי מה הולך לקרות כאן, ומציע לי להיכנס להשקעה בערוץ מסחרי – לא הייתי עונה לך. הייתי נותן לך את הטלפון שלי באי הכהאמה. לא עלה בדעתי שכל הרברים האלה יקרו בעת ובעונה אחת – אינתיפאדה, שוק פרסום מתרסק, דיגלציה ושותפים שלא משתפים פעולה".

מימן, כמו כל שאר העובדים בערוץ 10, תלה תקוות גדולות בחברת החדשות העצמאית של הערוץ, שקמה לפני כארבעה חודשים. מיליוני דולרים הושקעו בציוד וברכישת כוכבים מהערוצים המתחרים, ואחרי זמן לא רב הצליחו אנשי "חדשות 10" ליצור מהדרת חדשות מקצועית וטובה. אולי דווקא משום כך, כמה כתבים בחברה קיבלו את הידיעות על הקשיים שבהם נמצא הערוץ בהפתעה מוחלטת. אחד מכתבי החדשות: "אנחנו קוראים על ההתרחשויות בעיקר בעיתונים ושומעים על כך ברדיו, והבלבול גדול: אנחנו נעים בין הודעות הרגעה ללחץ ודאגות". וכתבת צעירה בחברת החדשות מוסיפה: "את הידיעה הראשונה על הקשיים הכלכליים בערוץ קראתי בעיתון. אנחנו, כתבי השטח, כל הזמן מחוץ לבניין, והמידע לא מגיע אלינו. לכן מאוד הופתענו. בחודשים האחרונים היתה תחושה שהכל הולך בכיוון חיובי,

כתבת בחברת החדשות: אני חושבת שיש לחישהו אינטרס שערוץ 10 ייפול, אך עדיין לא ברור לי מי זה בדיוק. אין לי לאן ללכת מפה, ואני חשדלח לא לחשוב על מה שיקרה חזר כי אני באמת לא יודעת מה אעשה

ופתאום זה התפוצץ לנו בפרצוף. אני חושבת שיש למישהו אינטרס שערוץ 10 ייפול, אך עדיין לא ברור לי מי זה בדיוק. אין לי לאן ללכת מפה, ואני משתדלת לא לחשוב על מה שיקרה מחר כי אני באמת לא יודעת מה אעשה. שוק התקשורת בתחום הטלוויזיה אינו גדול: או כבלים, או ערוץ 1 או ערוץ 2. ובשוק הקטן הזה הרי רק מפטרים עכשיו, ולא מקבלים". כתב אחר בחברת החדשות מעיד אף הוא על תחושות ההפתעה והמבוכה: "עד עכשיו רוב האנשים היו מאוד מרוצים מהחדשות שלנו וכל הזמן קיבלנו תגובות חיוביות, לכן אף אחד לא ציפה לכך שהארמה תרעד פתאום תחת רגליו. יש וראות וכולם מסתובבים פה עם פרצופים מבולבלים, כי זה לא נעים לעבור כל הזמן עם תחושה של חרב

ראשית, הקושי האמיתי להפעיל ערוץ טלוויזיה מסחרי במדינה קטנה עם שוק הנמצא בקשיים. שנית, אסטרטגיית שיווק ונבנית לוח שידורים לא נכונה. שלישית, זריקת כסף בלי סוף במקום להתחיל בצניעות ובענווה. ורביעית, אי הנכונות של מימן לעמוד מאחורי הבטחותיו.

מה תעשה עכשיו?
 נותרתי ללא מקור פרנסה, ובמקום העבודה הקודם שלי כבר אין מה להציע לי. על המצב של ערוץ 10 אני קורא בעיקר מהעיתונים, ומנהלי הערוץ לא טרחו לצלצל אלי. במובן מסוים אני יכול להבין אותם, אני מרגיש שהם נבוכים מאוד. ואני כמוכן לא לבר בעסק הזה. מאות אנשים שהתפתו להרפתקה הזו, תחת

מתנפנת מעל הראש, אבל אני חושב שיש בנו עוד תקווה ואופטימיות. אנחנו עכשיו באמצע הסערה ואני מקווה שגעבור אותה מהר. אם נעבור את המשבר הזה, נוכל אולי להמשיך הלאה בבטחה לעתיד טוב יותר. חבל שהערוץ הגיע למצב הזה, כי באמת יש לנו מהרורת החדשות טובה מאוד".

אז מה בכל זאת הבעיה?

הערוץ נכשל בהקמת לוח עם תוכניות טובות, ואם אין לוח כזה אף אחד לא יבוא לצפות בו. החדשות לא יכולות לשאת על כתפיהן הצרות את כל הערוץ, ואי אפשר לצפות מהמהרורה שתהיה "עוגן" ותמשוך צופים, אם אין לפניה ואחריה תוכניות טובות. ומנהלי הערוץ, כאשר כבר בנו לוח שידורים, הורירו והיוו תוכניות בלי סוף, בלי שום תחושה של יציבות, ואת התחושה הזו

מספיק, מכלי תקשורת מתחרים שמבקשים מבית המשפט גורדין מוות, ומהכוכבים שלא סיפקו את הסחורה. אגב, האכזבה מהכוכבים עשויה לתת תשואה לצופים: הסתבר כי לא נכונה הסברה שהצופים נודדים מערוץ לערוץ בעקבות שדרנים ומגישי תוכניות; זה לא האיש, זה האישי. אולי עכשיו יתחיל ערוץ 2 להשקיע יותר בתכנים ופחות בתפאורה ובפולחן אישיות של כוכבי תוכניות.

רבים מעובדי הערוץ חווים עתה תחושה של תסכול אישי. עם תחילת שיט התענוגות, העלו אנשי תקשורת רבים את המשך הקריירה המקצועית שלהם על הספינה המפוארת של ערוץ 10. עכשיו, כשהספינה מאיימת לטבוע, לא לכולם יש סירות הצלה: כמה אנשים עזבו את מקום עבודתם הקודם בטריקת דלת, ואחרים עומדים בפני דלת סגורה כיוון שאת מקומם תפסו אנשים טובים

עובד בערוץ: חמות אנשים שהתפתו להרפתקה הזו תחת ההבטחה שאין בה שום ספקות, לקחו על עצמם התחייבויות כספיות ועכשיו הם לא יודעים מה לעשות. בדיעבד מובן שלא הייתי עושה זאת שוב

ומוכשרים. עם זאת, על אף הממד האנושי בסיפור קשייו של ערוץ 10, לא רק עתידם המקצועי של שדרנים וכתבים נתון על כף המאזניים; מדובר, בלי להגזים, בעתידה של הטלוויזיה בישראל. סגירתו של הערוץ, אם אכן תתרחש, תהיה התפתחות חמורה, עם השלכות קשות על ענף התקשורת ובעיקר על שוק הטלוויזיה: שלטונו של ערוץ 2, שעודער מעט, יתחוק עוד יותר והתחרות החיונית תיעלם. מאות אנשים טובים ומוכשרים ייפלטו לשוק רווי ממילא.

עובדי ערוץ 10 מקווים שהערוץ יקבל את העזרה שהוא זקוק לה כל-כך, וישרוד את חבלי הלידה שנמשכים זמן רב מעבר למצופה. הם מקווים שלאחר שיונהגו השינויים המתבקשים בלוח השידורים ותיווצר תחושת יציבות, יוכל הערוץ לגבש לעצמו לאט לאט צופים נאמנים, ולהיות חלופה ראויה לערוץ המסחרי השני. אם ייפול, לא ברור מתי יקום לו מחליף. ההשקעה העצומה, חוסר הרווחיות והעדר הפרגון ירתיעו כל משקיע פוטנציאלי, גם מסדר-הגורל של יוסי מימן שגילה נכונות להשקיע במיזם מאות מיליוני שקלים. במלים אחרות, אם ערוץ 10 ייסגר, איזה איש עסקים יהיה מוכן בעתיד להשקיע בהקמת

ערוץ מסחרי נוסף? ואם יימצא כזה אישם בעתיד, כמה אנשי תקשורת יהמרו ויעברו אליזו

אנשים מחפשים בטלוויזיה, מי שאחראי לכך הוא, לדעתי, גיא זוהר (המשנה למנכ"ל לענייני תוכן; ר"ב), והוא צריך לקחת את האחריות". אחד מאנשי הערוץ: "הערוץ התחיל מצוין, אבל עם הזמן - בגלל לחצים מהממונים מצד אחר, ופאניקה מצד העובדים שרצו הצלחה מיידית מצד שני - התקבלו החלטות תזויתיות ולחוצות. ההחלטות הללו כלכלו את לוח השידורים והמורד מזה, כלכלו את הצופים. צופים מתרגלים באטיות לתוכניות ומתאהבים בהן לאט. הצופים הגיבו להחלטות האלה בשלט". גיא זוהר הסתפק בתגובה קצרה: "אני לוקח אחריות על מה שהצליח ועל מה שלא הצליח, ובמסגרת האחריות הזו אני אמשיך לנסות ולהצעיר את הערוץ קדימה".

אולי בגלל הביקורות על רמתן של כמה מהתוכניות, מספרים עובדים בערוץ כי הרכדוך ששורר במשרדים בגבעתיים מורגש ביתר שאת בקומת התוכניות. "שני עולמות נפרדים", הגדיר זאת איש חברת החדשות: "בקומת החדשות האנשים חוששים אך אופ-טימים, אך בקומת התוכניות יש ממש תחושה של תשעה באב".

בגיליון הקודם של "העין השביעית" פורסמה כתבה מפרגנת על חברת החדשות של ערוץ 10. הכותרת שנבחרה לכתבה - "סטארט-אפ" - נראית בדיעבד כמו נבואה שהגשימה את עצמה, ולשיליה. כמו חברות ההונק, הסטארט-אפים, שצצו כמו מטירות בגשם של מזומנים, כך גם בערוץ 10 היה מי שהרגיש כי נמצא המתכון המנצח, וכי על אף הקשיים העתיד ורוד. אבל כמו בחברות הסטארט-אפ - כגודל הציפיות כך גודל האכזבות: מי שהצליח, הצליח בגדול, מי שנפל, התרסק, והאכזבות בערוץ החדש הן מכולם: מהצופים שמיאנו לבוא, מהמחוקק שלא עזר

דן בנימיני הוא הכתב לענייני משטרה של קול-ישראל

אחריות מניינסטוריאלית

הטעות העיתונאית הגסה שהובילה לפיטוריו של
הכתב תני גולדשטיין מ"כל העיר" מעלה תהייה, האם
שגתה המערכת גם בדרך שבה התנצלה על הכתבה?

חנן עניאור

של הכתב תני גולדשטיין ב'כל העיר'. 'כל העיר' והכתב תני גולדשטיין מתנצלים בפני עו"ד קלגסבלד על הפגיעה הקשה והבלתי מוצדקת שנגרמה לו מן הדברים הלא נכונים שנכללו בכתבה".

ההתנצלות המקיפה, הנדירה, עוררה שורה של שאלות: איך קורה שבעיתון חשוב יחסית כמו "כל העיר" מתרחשת תקלה כזו? מה השלכתה של התנצלות תקדימית שכזו על ההתנצלויות שייאלצו כלי תקשורת לפרסם בעתיד? היכן הגיבוי ההכרחי של המערכת לכתב, גם כשהוא שוגה? מתי מפטרת המערכת עיתונאי מעל דפי העיתון?

הכל החל כאשר במערכת "כל העיר" הוחלט להכין תחקיר על עו"ד קלגסבלד, שהתפרסם כמקורבם של חלק מראשי הממסר הפוליטי. המשימה הוטלה על תני גולדשטיין, אחד הכתבים העסוקים והמרכזיים בעיתון. גולדשטיין עבד בעיתון לפני כשלוש שנים כפרילנסר במוסף הכלכלה והנדל"ן "כל העיר פלוס". בקשותיו החוזרות ונשנות לקבלת חוזה עבודה בעיתון נדחו על ידי העורך הקודם, יוסף כהן.

האם כהן נהג כך בגלל השגות על אמינותו של הכתב, כפי שיש טוענים בין ותיקי המערכת? גולדשטיין עצמו טוען שלא שמע מכהן מעולם כי בקשותיו לחוזה נדחות בשל בעיית אמינות שיש לו, כביכול. יוסף כהן בתגובה: "אני מעדיף שלא להגיב".

לפני כשנה פרש כהן, ותפקיד העורך הראשי הועבר לאנשיל פפר. העורך החדש החזיר את גולדשטיין לעבודה בעיתון, הפעם בחוזה, לא לפני שהוזהר בפירוש מפני בעיית אמינות שיוסחה לכתב. בריקת גליונות "כל העיר" תחת עריכתו של פפר מעלה כי תני גולדשטיין הפך במהירות לאחד הכתבים הבולטים במקומו.

ידי גולדברגר, עורך המשנה של העיתון שהתפטר לאחרונה, ◀

קוראי המקומון הירושלמי "כל העיר" מרשת שוקן, כמו גם אנשי משפט ותקשורת רבים, הופתעו לפני כחודשיים לראות בשער העיתון ריבוע קטן ובו המלים: "כל העיר מתנצל בפני עו"ד קלגסבלד" בצידוף הפניה לעמוד פנימי. דפרוף מהיר, מעבר לעמודי הפרסומת, הוביל לעמוד המערכת הראשון – עמוד תוכן העניינים, תיבת הקריטיים ומדור המכתבים למערכת. שם, בראש העמוד ועל פני כרבע משטחו, התנוססה הודעת התנצלות שכמותה לא זכורה בעיתונות הישראלית, גם לא לזותיקים שבעיתונאים.

תחת כותרת זהה להפניה משער העיתון, נכתב כי: בגליון "כל העיר" מהשבוע שעבר (14.2.03) הופיעה כתבה מאת הכתב תני גולדשטיין, שעסקה בעו"ד אביגדור קלגסבלד. הכתבה כללה עובדות וטענות שאינן נכונות, ופגיעה פגיעה קשה ובלתי מוצדקת בעו"ד אביגדור קלגסבלד (עו"ד קלגסבלד התפרסם לאחרונה כמי שמונה לייצג את המדינה בתיק היוקרתי של הבוררות הבינלאומית נגד איראן, התובעת מישראל סכום כסף גבוה עבור מיזמים שלא מומשו בתקופת השאה; ח"ע). מכאן עבר העיתון לפרט שבעה עניינים ספציפיים מתוך הכתבה, שמהם עולה רושם רע על עו"ד אביגדור (רורי) קלגסבלד. בסוף פירוט כל טענה מושבע הטענות הספציפיות, נכתב כי "לאחר בדיקה מבחיר 'כל העיר' כי לטענה זו אין כל יסוד". הנקודה השמינית בהודעת ההתנצלות היתה כללית יותר ונוסחה: "בכתבה נכללו עובדות וטענות נוספות, שאינן נכונות ואשר פגעו בעו"ד קלגסבלד. בעקבות פגיתו של עו"ד קלגסבלד ל'כל העיר', 'כל העיר' ערך בדיקה שבה התברר כי טענותיו של קלגסבלד הן מוצדקות".

ההפתעה למראה ההתנצלות הגורפת גברה בקריאת השורה הבאה: "בעקבות בדיקה זו החליט 'כל העיר' להפסיק את עבודתו

איור: דוד פורנוסקי

שהוגדרו לגולדשטיין עלידי עורכיהדין כ"כלתי אפשרים לפרסום", הוגדרו עלידי גולדשטיין לפפר רק כ"בעייתיים". מכיוון שכך החליט פפר לאשר את פרסומם, ואף נמנע מלברר את הנושא עם עורכיהדין ישראל. בו במקום הודיע פפר לגולדשטיין שהוא מפוטר מהעיתון משום ששיקר לו.

עו"ד קלגסבלד דרש התנצלות גורפת של העיתון, שאם לא כן יגיש תביעה על פגיעה בשמו הטוב, ויידוש פיצוי כספי גבוה. מכיוון שלפי טענתם העקבית של עורכיהדין של העיתון לא ניתן היה להגן בבית-המשפט על העיתון, הוחלט ברשת שוקן להיענות לדרישותיו של קלגסבלד ולפרסם את מודעת ההתנצלות שדרש, כמעט כלשונה.

במהלך ניהול המו"מ בין קלגסבלד לעורכיהדין של העיתון על נוסח ההתנצלות, שמע מהם קלגסבלד שהוחלט לפטר את הכתב מהעיתון, והוא מיהר להוסיף עובדה זו בגוף ההתנצלות שניסח כתנאי לסילוק תביעתו. עורכיהדין קיבלו את תביעתו, ופיטוריו של גולדשטיין היו לנחלת הכלל.

עורך המשנה גולדברגר, שלא היה מעורב בעריכת הכתבה, התנגד לנוסח ההתנצלות. מאוחר יותר הודיע לפפר על כוונתו לפרוש מכל תפקידיו בעיתון במועד שיוסכם בין שניהם, במה שנימק כ"סיבות אישיות". בהתייחסו לפרישה אומר גולדברגר: "בדרך העבודה על הכתבה, באופן פרסומה שהיה רצוף שגיאות, ובפרסום ההתנצלות חסרת התקדים בהיקפה, תוכנה ומיקומה, הגיע העיתון לאחת מנקודות השפל הנמוכות ביותר שאני זוכר בשמונה שנותי בעיתון. הצטברו אצלי גם סיבות אישיות ואחרות ולכן החלטתי להתפטר".

גולדשטיין, שמשכים עקרונית לפרסומה של התנצלות, אבל לא בנוסח גורף ומשפיל שכוונו, הגיש תלונה למועצת העיתונות נגד העורך אנשיל פפר, בטענה שהיה עליו להתפטר יחד איתו בעקבות הפרשה; וגם נגד המו"ל עמוס שוקן, ממנו הוא דורש לפטר את פפר שנושא, לטענתו, באחריות מערכתית מלאה וישייה למחול. נשיא מועצת העיתונות, פרופ' מרדכי קרמיניצר, מעיין עדיין בתלונתו של גולדשטיין ולפיכך נמנע מלהגיב על פרטיה.

קבוצה של כעשרים אנשי מערכת מ"כל העיר" שיגרה מכתב למו"ל, עמוס שוקן, ובו נטען כי להתנצלות ולפיטורים הפומביים השפעה רחבה ועמוקה על תחושים עקרוניים הנוגעים לאישיות העבודה והאתיקה העיתונאית. בנוסף, הם רואים בנוסח ההתנצלות פגיעה בשמו הטוב של העיתון כולו ושל כל אחד ואחת מעובדיו. לכך מצטרף עיתונאי בכיר באחד מארגוני התקשורת שאומר כי מדובר בהתנצלות תקדימית, שתגרום לדבריו "נוק גורא לתקשורת".

היועץ המשפטי של "מעריב", עו"ד מאיר בלייך, רואה את הדברים בצורה שונה: "צריך לזכור שלחוק לשון הרע נוסף תיקון שנקרא תיקון לפיר, שאומר שכאשר כתבו על אדם שהוא מואשם במשהו, חשוד במשהו או נעצר על משהו, ובדיעבד מתברר שהעיתון לא היה רשאי לפרסם את זה, מגיעה לתובע התנצלות ברמה סבירה בהתאם למה שפורסם עליו. על קלגסבלד נכתבה כתבת מגזין גרולה וההתנצלות היא על רבע עמוד. גם לא צריך להתרגש כליכך מהתקדים, משום שכל מקרה לגופו. אי אפשר לבוא ולהגיד, 'קלגסבלד קיבל התנצלות כזו או גם אני רוצה'. זה לא עובד בצורה כזו".

מו"ל "כל העיר", עמוס שוקן, בתגובה: "עורכיהדין אמר שחייבים לפרסם את ההתנצלות. בסך-הכל לא מדובר בדבר מגוון לאור הנסיבות. הטענה שאם היינו הולכים למשפט היינו מצליחים להוכיח חלק מהטענות, מוכיחה לי את המשפט שבו 'כל העיר' הפסיד לשרה נתניהו. בדיק כך אמרו לי במקרה ההוא

מעיד עליו: 'הוא חדור תחושת שליחות חיובית של חשיפת עוולות, אבל לוקה במוטיבציית יתר שמתבטאת לעתים בפזיזות (לכך מסכים גם פפר עצמו; ח"ע). למרות זאת הוא עיתונאי שבעזרת עריכה קפדנית ומהודקת, פרסם לא מעט כתבות ותחקירים ראויים. בנוסף, למיטב ידיעתי גם לא הוגשה נגד תני אף תביעה בגין לשון הרע בכל תקופת עבודתו ב'כל העיר'".

בעקבות קיצוץ התייעלות שעבר המקומון עם כניסתו של פפר לתפקיד העורך, בוטל תפקיד עורך המגזין, שהיה האחראי על עריכת הכתבות, בנפרד מאחריותו של עורך החדשות, שעסק בידיעות המתפרסמות בעיתון. עריכת המגזין הוטלה אפוא על כתפיהם של עורך המשנה והעורך הראשי, שחילקו ביניהם את המשימות. כשבו שבו פורסמה הכתבה שהה עורך המשנה, גידי גולדברגר, בחופש.

בהעדרו של גולדברגר ערך אנשיל פפר, העורך הראשי, את המגזין כולו. ביום שני ביקש גולדשטיין, לטענתו, את הסכמתו של העורך לרחוח את הגשת הכתבה בשבוע, משום ש"היא לא בשלה, לא מבוססת מספיק ולפיכך מטוכנת". הוא נענה בשלילה והוכה לו שהכתבה תפורסם במועד שנקבע.

פפר לא זכר בכירור פנייה שכזו, אבל לא מוציא מכלל אפשרות שגולדשטיין אכן ביקש ממנו רחיה בהגשת הכתבה, כשם שעושים כתבים רבים במקרים אחרים, ונרחים עלידי העורכים. כאותה שיחה, לטענת גולדשטיין, אף הזכיר לו פפר ש"עורכיהדין אינם עורכים ואינם מחליטים, אלא רק מייצעים".

יומיים לאחר מכן השלים גולדשטיין את הכתבה ונשלח עלידי פפר לעורכיהדין של העיתון, זאב לאונרד וחמי וייצמו, כדי שאלה יקראו את הטקסט ויאשרו לפרסם את הכתוב בה. עור קורם לכן שיגר עו"ד קלגסבלד למו"ל העיתון, עמוס שוקן, מכתב אוהרה ולפיו "כל העיר" עומד להשמיץ אותו. גולדשטיין אכן התדיין עם פרקליטי העיתון שהודיעו לו שהכתבה גרועה ולא ראויה לפרסום, וסימנו את הקטעים שאותם הגדירו בפניו כ"לא ראויים כמבחן חוק לשון הרע". חלק מן הקטעים האלה

המו"ל, עמוס שוקן: אני מוכן לקבל

שהכישלון משותף. פפר צריך היה לדבר עם עורכיהדין בעצמו. למרות זאת, האחריות שלי היא שמיניתית את אנשיל, ועוד נראה איך יהיה המינוי הזה

ניאות גולדשטיין למחוק, ולגבי חלקים אחרים הודיע, לדבריו, לעורכיהדין שהחומר יועבר לעורך והוא יחליט.

גולדשטיין חזר לפפר, הציג בפניו את הקטעים המסומנים, ואמר לו, "את הקטעים האלה הגדירו עורכיהדין כבעייתיים, תחליט אתה מה לעשות לגביהם". פפר ברק את הפסקאות האמורות, נמנע ככל הירוע מלברר עליהן בעצמו עם עורכיהדין, והחליט לאשר את פרסומן. מאוחר יותר, אגב, טלפן פפר לעורכיהדין והתייעץ איתם לגבי ניסוח הכותרת וכותרת המשנה של הכתבה, אבל לא הוא ולא הם ראו לנחוץ לברר מה עלה בגודל הפסקאות ששלח אליהם הכתב, ושהוגדרו עליידים ככלתי ראיות לפרסום.

הכתבה על קלגסבלד פורסמה ביום שישי. כעבור יומיים, כיום ראשון, התקבל במערכת מכתבו הנועם. פפר קרא לגולדשטיין לבירור, שהעלה את שורשי אי-ההבנה; הקטעים

והלכנו למשפט והפסדנו (הגב' נתניהו תבעה את 'כל העיר' בעקבות פרסום מעליב במרור הרכילות וניצחה במשפט; ח"ע). במכתב תגובה שכתב שוקן לעורך המשנה המתפטר אף הוסיף: "כשאתה מקונן על הבושה ל'כל העיר', שגרם פרסום ההתנצלות, תחשוב רגע על מה שהרגיש קלגסבלר ועל הבושה שנגרמה לו כשבמשרד המשפטים, בפרקליטות ובבית המשפט העליון נחשף 'פרצופו האמיתי' עליידי 'כל העיר'. למה השם הטוב והמוניטין שלך כלייך חשופים לך", שאל שוקן, "אבל אלה של קלגסבלר לא?".

גם בסוגיית הגיבוי המערכתי האמור להינתן לכתב, חלוקת הדעות. מרואייני כתבה זו והאנשים הנוגעים בדבר מסכימים שהכתב זכאי להגנה משפטית מפני תביעות, שאותה תממן המערכת שבשירותה הוא עובד. אין גם מחלוקת שלגולדשטיין היתה ניתנת הגנה משפטית לו היה מתנהל משפט נגרו, ובלבד שלא יחבל במאמצי ההגנה של העיתון. בעניין זה מציין המו"ל שוקן, שהיה רק מקרה אחד ויחיד שבו לא הסכים ליטול חלק במימון הגנה משפטית על עיתונאי שעבד בשירותו. היה זה כאשר, לדבריו, עבר אותו כתב לעבוד בעיתון אחר, ושם כתב וברבים שחיבלו לדבריו שוקן במאמצי ההגנה. "גם תני גולדשטיין", אומר שוקן, "היה מקבל ממני מימון לתביעות נגרו, אפילו אם כבר היה עובד בעיתון אחר, אלא אם הפריע להגנה המשפטית על עצמו".

הדעות נחלקות באשר לפרסום שמו ועובדת פיטוריו של הכתב בגוף ההתנצלות. במכתב הקבוצתי שכתבו כעשרים מאנשי המערכת בעיתון לשוקן, הם טענו כי במשך זמן עבודתם בעיתון ידעו ש"אם תוגש נגדם תביעת לשון הרע, יינתן להם גיבוי הן מצד עורכי העיתון, והן מצד הנהלת הרשת והן מצד המו"ל", גיבוי שלטענתם לא זכה בו חברם תני. "כלי גיבוי כזה, המהווה אחד מיסודות העבודה העיתונאית, לא יכול היה העיתון ליצור לעצמו שם ומוניטין כזה ולזכות בהצלחה כאשר הצליח". מובן מאליו שבפרסום שמו ועובדת פיטוריו של הכתב יש משום השפלה והיא אינה הכרחית. גם שוקן עצמו "מודה שהכנסת שמו של תני ועובדת הפסקת עבודתו בהתנצלות מצערת מבחינתו. יש אצלי הרגשה לא נוחה, זה לא היה צריך להיכנס. החלטנו לוותר בכל זאת, משום שקלגסבלר דרש את זה ולא היינו משיגים סילוק תביעה, גם כלפי תני, אם לא היינו מפרסמים את כל מה שפורסם. במצב שנוצר לא היתה ברירה, למרות שאפשר להסתכל על כל הפרשה הזו משני כיוונים. ידוע לי שבאחד המקומונים שלנו נתלתה הורעת ההתנצלות על לוח המודעות של המערכת ויש בה משום תמריץ לעיתונאים לנהוג באחריות ולא להיכשל".

עורך בכיר וותיק שנשאל על כך אומר, שיש להבדיל בין פרסום שם העיתונאי לעובדת פיטוריו. "אני חסיד גדול של פרסום התנצלויות ותיקונים, אם הם נדרשים, כולל שמו של העיתונאי, אבל מפריע לי סדר הגודל והסגנון. הכתב פוטר או לא פוטר – אין זה מענייניו של הקורא. זה נראה כמו הוצאה לאור בכיכר השוק".

לפני פרסום ההתנצלות הועמד גולדשטיין במצב לא נוח, כלשון המעטה. פפר בהכיר לו שניצבות לפניו שתי אפשרויות: או שיאשר את ההתנצלות כפי שהיא וכזה תסתיים הפרשה, או שלא יסכים לפרסום שמו, עובדת פיטוריו והתנצלותו, ובמקרה כזה הודיע קלגסבלר שיבטל את התביעה נגד העיתון, אך לא נגד הכתב. גולדשטיין בחר, בסופו של דבר, לאשר את הניסוח. עו"ד בלייך, המייצג את "מעריב" בהתדיינות מעין אלה, לא מסכים עם עיתונאי "כל העיר". "אינני מכיר את פרטי המקרה הספציפי הזה אבל באופן עקרוני אינו חסינות יש לכתב אם הוא

טועה או משקר? אין שום סיבה שלכתב או עורך תהיה חסינות אם הוא עושה שטויות או עובר על החוק. כלייך בקלות הוא משמיץ ואחרייך הוא מבקש חסינות מפני פרסום שמוז אם ראוי להעמיד כתב אל עמוד הקלון, לעיתון לא צריכה להיות בעיה לפרסם את זה".

עוד קודם לסערת קלגסבלר נאלצה מערכת "כל העיר" להתמודד עם משכרים וקשיים. את מקומו של העורך הסמוכותי יוסף כהן תפס לפני פחות משנה אנשיל פפר, שבלט בעיתון ככתב מוכשר לענייני הדרים וכעורך מגזין במשך תקופה קצרה. למרות זאת התקשו רבים מהותיקים לקבל את מרותו והוא נאלץ להתמודד עם גל עויבה גדול, שבמהלכו נטשו את העיתון לא מעט מהעיתונאים והעורכים הוותיקים. נוסף לכך נאלץ פפר ליישם קיצוץ דרסטי בתקציב העיתון, והתמטות יחסית ברכישת מודעות עקב המצב הכלכלי תרמה אף היא את חלקה. את מקומם של השמות הגדולים, שנדרו לעיתונים הארציים, תפסה שורת עיתונאים צעירים בעלי ניסיון דל או ללא ניסיון כלל, והאווירה במסדרונות המערכת, עליפי עדות אנשי "כל

העורך, אנשיל פפר: עקרונית לא חפפרים כתבים

על כל טעות; במקרה זה הכתב פוטר בגלל התנהלותו

בהכנת הכתבה ולא בגלל אי-אלו טעויות

העיר", נעשתה מאוכזבת ועייפה. יחד עם זאת, על המכתב הקבוצתי, שבו מבקשים העיתונאים כי יובהר שבאחריות לתקלה לא נושא גולדשטיין לברו אלא גם העורך הראשי וגם הנהלת הרשת, לא חתמו כולם.

"זה נכון שמהסיפור הזה אף אחד לא יוצא טוב", אומר אחד מבכירי הכתבים בעיתון, המעדיף שלא להזדהות בשמו, "אבל שוקן נותן גיבוי לאנשיל ודי בצדק מבחינתו. הוא הרי מינה אותו. לא ראיתי טעם לחתום על המכתב הזה, משום שצריך להורות שאין ברשת שוקן משמעות לדעתם של הכתבים בעיתון שלנו. אף אחד שם לא סופר אותנו. צריך רק ללמוד ממה שקרה, ולתקן מה שצריך לתקן. צריך לייסר מנגנון בקרה רציני שיעביר עוד עניינים על כתבות, בוודאי רגישות כמו זו. צריך גם לדאוג להדרכה אחראית יותר של הצעירים".

טעיותי

"על רטוב" בשיפורים טכנולוגיים לנשק ההשמדה ההמוני הזה.

כל ילד אירופי יודע גם, מקריי"א בעיתון, שארצות-הברית מכשי"לה כשיתיות יוזמות בינלאומיות להגבלת הסחר בנשק והגברת הפיקוח עליו, ושרק לאחרונה מנעה התנגדות אמריקאית כזו יוזמה של האו"ם להגברת הפיקוח על חברות לייצור נשק קונבנציונלי טקטי, מטוג טילי הכתף שגורו על מטוס ישראלי בקניה.

אבל מה שילד אירופי יודע, לא רוצים בכלל לדעת עיתונאים בישראל, היכן שמגישת חרשות יכולה לפתוח שאלה ב"סדאם, כמוסלמי אדוק...", ואף אחד לא צוחק (או בוכה) נוכח שמות התואר המוזרים שהיא הרביקה לנציג האחרון של הלאומיות הערבית החילונית מבית מדרשו של מישל עפלאק ומפלגת הבעת'. וכאשר עיתונאית אחרת מודיעה ש"יחסם הידירדני של הכר"דים לארצות-הברית לא ייפגע", יכול רק לגחך מי שירדע משהו על תחושות הבגידה והחשדנות של הכורדים כלפי בני בריתם (וכאן, אפשר לציין בשמחה, הציל מאמר מצוין אחד על הנושא, של צבי בראל ב"הארץ", את כבורם של עיתונאי ישראל, ומנע ממני את השימוש בהכללות מוחלטות).

כמה מביכה, מתסכלת ומאכזבת העובדה שהמאמרים הכמעט יחיי"דים בעיתונות הישראלית שידעו להביא עובדות (לא דעות, עובדות בסיסיות) שונות מתמונת התעמור לה הישראלית-אמריקאית לקוחים מ"לה מונד" או מ"הבוסטון גלוב". וכמה מביכה, מתסכלת ומאכזבת זכת העובדה שבשורה ארוכה של נושאים, המקום היחיד שבו מואילה העיתונות העברית לספק לנו בסיס עובדתי שאפשר פרישות סבירה

טענתי לא פעם, מעל במה זו, נגד רוב הכתבים הצבאיים הישראליים. ההודות המוחלטת שלהם עם הממסד הצבאי והכטחוני, הבורות שלהם בכל מה שנוגע להקשרים פוליטיים, היסטוריים ותרבותיים של הפעילות הצבאית, שכרון החושי שים (המצ'ואיסטי) המביך לעתים באקסטטיות הבוטה שלו – כל אלה חוזרים, כך סברתי, לחוסר מקצור עיות עיתונאית בסיסית שמאפיינת את הכתבים הישראלים ממין זכר.

טעיתי. 24 שעות מול ערוצי החדשות של הטלוויזיה האמריקאית בעיירה אמריקאית קטנה הוכיחו לי שטעיתי בגדול. הבורות, העדר הידע, חוסר התבונה וחוסר הרגישות – כל אלה, הסתבר לי, אינם מאפיינים ישראליים ייחודיים. הם, ככל הנראה, תכונות מהותיות באישיותו של (כמעט) כל כתב צבאי באשר הוא.

טעיתי, אני מתנצל, כולם גרדי עים באותה מידה, סליחה.

אפשר בהחלט להביץ את העו"ד בדה שדעת הקהל בישראל, ועמה התקשורת הישראלית כולה, בחרה לתמוך בעמדה האמריקאית ללא ביקורת או ערעור. קשה לגמרי להביץ מדוע מועלת התקשורת בתפקידה, וכמו עמיתה באמריקה, בודדת שלא לספק מידע בסיסי כתוצאה מהארה הבלתי מסויגת הוו לאמריקאים.

גם זה יכול להסביר הבדלים בין אירופה לישראל/אמריקה: כל ילד אירופי יודע, מקריאה בעיתון, שלא אמריקאים יש הוכחה חותכת ובלתי מעורערת להימצאותו של נשק כימי וכיולוגי בידי הורדן העיראקי – הם הרי מכרולו אותו בכסף טוב. וחברות אמריקאיות וגרמניות צפו בעניין מקצועי קר, בשעה שהוא השתמש בו בחלבג'ה, כשהוא עורך ניסוי כלים

ונותרה שאלת האחריות: מה מידת אחריותם של העורך והמו"ל, נוסף על זו של הכתב? אחד העורכים הידועים בארץ טוען כי מכל הידוע לו מצטיירת "תסמונת הש"ג", ולא ייתכן שגם העורך לא ייתן את הדין על טיפולו בכתבה.

עורך המשנה, גידי גולדברגר, אומר: "אני לא יודע אם אנשיל צריך להתפטר או אם שוקן צריך לפטר אותו. לא כל טעות של כתב שעורך לא מבחין בה, מחייבת את התפטרות העורך או את פיטורי הכתב. אני סבור שפיטורי כתב מוצדקים ואף מחויבים במקרה שהוא פועל שלא בתום לב, למשל כאשר הוא משקר לעורך. במקרה הספציפי הזה, אני מתרשם שמה שאנשיל קרא לו שקר, היה יותר קרוב לאי הבנה".

המו"ל שוקן: "אני מוכן לקבל שהכישלון משותף. פפר צריך היה לדבר עם עורכי-הדין בעצמו. למרות זאת, האחריות שלי היא שמיניתי את אנשיל, ועוד נראה איך יהיה המינוי הזה. בסך-הכל הוא עוד לא שנה בתפקיד. זאת לא פעם ראשונה שאנחנו ממנים עורך עם ניסיון מוגבל". גם אחד מבכירי הכתבים של "כל העיר" לא מתרגש. "יש משהו אופנתי בפמפום ההתפטרות או הפיטורים של אנשיל. זה שטויות בעיני. קל להתלכש על אנשיל, אבל עמוס שוקן הרי היה זה שמינה אותו והעניק

עורך המשנה, גידי גולדברגר: אני

סבור שפיטורי כתב מוצדקים ואף מחויבים במקרה שהוא פועל שלא בתום לב. במקרה

הספציפי הזה, אני מתרשם שמה שאנשיל פפר קרא לו שקר, היה יותר קרוב לאי הבנה

לו גיבוי להחלטה לקצץ במשרות עריכה. ומה זה עריכה? עוד מנגנוני בקרה. כך שבנושא הזה שוקן צריך לכוא בתלונות אל עצמו". לדבריו, במקרה כזה על העורך עצמו לעבור עם עורכי-הדין על הכתבה, שורה שורה, כדי לוודא שאין בדברים הוצאת לשון הרע. "אם כבר הכאת את הכתב, תפקח עליו. אם בכל זאת הוא נופל, קח עליו אחריות ולך איתו לבית-המשפט".

"בהיבט האזרחי", אומר עו"ד בלייך, "העורך אחראי בכל מקרה. גם מבחינה מהותית אחראי העורך לכל מה שקורה תחתיו בעיתון לטוב ולרע, אבל הוא לא חייב להתייחס לכל ידיעה. אין גם כזה דבר שכתב אחראי באופן בלעדי, אלא אם רימה את העורך, ואם עשה כן, צריך לפטר אותו מיד וזוהו זה אמור להיגמר".

פפר עצמו, בשיחות שקיים עם כתבים בעיתון, בחר להודות בכמה טעויות. הראשונה היתה שהחזיר את גולדשטיין לעיתון ונתן לו תפקיד של תחקירן מרכזי. טעות נוספת, כך הודה, טמונה בכך שלא היה "פרינאיר" מספיק בעבודה על הכתבה. הוא הגדיר את האירוע כ"כשל מערכתי שיש לתקן".

תגובת העורך פפר לתוכן כתבה זו: "לא מוכן להגיב לגבי פרטי המקרה מעבר למה שפורסם כבר. עקרונית לא מפתרים כתבים על כל טעות, ובמקרה זה הכתב פוטר בגלל התנהלותו בהכנת הכתבה ולא בגלל אי-אלו טעויות".

הכתב תני גולדשטיין נמנע מלמסור את גרסתו בנימוק שההליך תלוי ועומד במועצת העיתונות.

חנן עמיאור הוא סטודנט ללימודי תואר שני במכון ליהדות ומגנו באוניברסיטה העברית

ואם זה לא כישלון עיתונאי נחרץ (ובוסף) או באמת עוד לא הכנתי את תפקידה של העיתונות.

תשמעו לאסיפור: יש קבוצת כדורגל שקוראים לה הפועל נצרת-עלית. כמו העיר שהיא מייצגת, גם הקבוצה ואוהריה הפכו סמל לשנאת ערבים. ובכל זאת, משחק בשורותיה שחקן ערבי מוכשר בשם עבד טיטי. העידוד של האוהדים שלה הולך ככה: האיש עם המגפון צועק: "כולנו גזענים", ומאות האוהדים חוזרים אחריו בקול גדול. אחר-כך הוא צועק: "עבד טיטי יהודי", ומאות האוהדים שוב חוזרים אחריו בקול גדול. וחוזר חלילה.

מסיבות לא לגמרי ברורות לי, גילויי הגזענות המסויים הזה (ובעיקר הקריאה "עבד טיטי יהודי") מזעזע אותי במיוחד (נתקלתי כבר פה ושם, מה לעשות, בגילויי גזענות במגרשי הכדורגל ומחוצה להם). מה שראוי לציון הוא העובדה הדרושה שנפש העיתונאי העברי כבר קתה, ולכו גם, במין לאסיפור שכזה. או אף אחר לא כתב את זה. אף אחד לא מצלם את זה. אף אחד לא דן בזה. אף אחד לא מעזיש על זה.

טוב, אם זה היה קורה בצרפת נגד יהודים, או זה כבר כן סיפור: איזה ברנר פינקלקרטיילוי, או איך שלא קוראים להוגה היהודי התורן, היה עושה מזה מטעמים, שאפילו נשיא הרפובליקה היה נדרש לזה בפגישתו עם מנהיגי הקהילה היהודית.

אבל מכיוון שזה קורה כאן, אצלנו, בליגה השנייה, זה נשאר סתם מין לאסיפור מיותר כזה, שפעם, אחרי שיהיה שלום עולמי בחסות אמריקאית, נספר לנכדים בתור קוריוז. זה היה כלי-כך לא חשוב, נכדים חביבים, שאף עיתון לא מצא את זה אפילו ראוי לפרסום.

עמוס נוי הוא איש מחשבים

איור: גיא מורד

פינושה עליידי אנגליה דווקא לספר רד, ועל סמך מה הוא הועמד לדין בה? מה היה הבסיס המשפטי שבא מצעותו חטפה ישראל אורח ארגוני טיני בשם ארוף אייכמן והעמידה אותו לדין על פשעים שביצע שלא בשטחה ולפני קיומה? מדוע הוסגר דמיאניזוק לישראל ולא למדינות אחרות שבשטחן לכאורה פעל ושאף הן ביקשו את הסגרתו? האם (אי) יישום המלצות ועדת כהן-רלבנטיות לפרשה?

למרות שהשאלות האלה הן מהותיות, לעניות דעתי, לשם גיבושה של דעה כלשהי בפרשה, את התשובות, קוראים יקרים, לא תקבלו משום עיתונאי, משום פרשן, בשום עיתון ובשום ערוץ. רק במדור "דעות", כאמור, שהוא סוג של מכתבים למערכת מורחב, וכותבים בו אנשים שמקצועם אינו עיתונות, וכתובה סדירה אינה פעילותם המרכזית.

החשיפה האמיצה של "מעריב" את עברה הקולוניאליסטי של בלגיה, שבה, בין השורות, אפשר היה להביחין בנימה מוסרית משהו, כזו שכבר רה שסחר בנשק עם מושטרים אפלים היא, איך לומר, אולי אפילו פעילות מגונה (לתשומת לב סוחר הנשק הישראליים).

אני מדבר על העובדה המצערת שההקשר הנסיבתי, ההיסטורי והעורבדי הבסיסי ביותר של החקיקה הבלגית המסוימת הזו יכול להיות ידוע לצרכן עיתונות ישראלי אך ורק באמצעות שני מאמרים במדור "דעות" (אחד, של ד"ר סייבל, מגנה את המערכת הבלגית, והשני, של פרופ' ארדון, מסביר ומבאר אותה): מהי חקיקה אוניברסלית? מה מעמדה המשפטי? מדוע נחקקה בצורה שכזו דווקא בבלגיה (תשובה מפתיעה: דווקא בגלל ביקורת מוסרית בעקבות מעורבותה של בלגיה ברצח העם ברואנדה). כיצד הוסגר

בשאלות שנויות במחלוקת הוא עתה מדור פובליציסטיקה וולונטרי – מדור "דעות" בעיתון "הארץ".

כמו, למשל: בלהט פרשת העמידתו לדין של שרון בבלגיה הפכה התקשורת הישראלית כולה – אבל כולה – לעדת דודות נרגנת, המציקצקת בלשונה נגד ה"אנטישמים" הבלגים, ומגייסת לעזרתה את עברם הקולוניאליסטי, ואת עמדתם במלחמת העולם השנייה.

ואני לא מדבר על כך ששום עיתונאי ספרדי לא יצדיק את פשעי פרנקו בכך ש"פוטין עושה דברים יותר גרועים בצ'צ'ניה", או שעיתוני נאי בלגי יתמודדו עם ביקורת על המעורבות של ארצו בטבח ברואנדה בתירוף כמו "ישראל יותר טובה?". בעולם הנורמלי אנשים הגונים הם אנשים הגונים ועיתונאים חוקרים הם עיתונאים חוקרים, לא עליתנאי ולא בערך.

ואני אפילו לא מדבר על

■ קיצור השירות בתחתית הטבלה

ב־26 במרץ 2003 החליטה הכנסת על קיצור חובת השירות לגברים. הוחלט שלא להאריך עד סוף 2004 את תוקף "הצו לעיכוּב שחרור", שהוסיף חצי שנת שירות לגברים ב־1968, אחרי שצו מ־1966 קבע להם שלושים חודשי שירות. ההחלטה לקצץ־מחדש את חובת השירות לגברים דווחה למחרת ב"הארץ" תחת הכותרת: "קצין מילואים ראשי: שוויון בהלוקת הנטל – יעד לא מעשי". הידיעה, של צנני זרחיה וגרעון אלון, עסקה באריכות בחקיקה בנושאי מילואים. קיצור השירות הסדיר, שלא הוזכר בגוף המאמר, הופיע בטבלה מלווה בתור סעיף רביעי ואחרון.

בראשית שנות התשעים נדונה כבג"ץ שאלת החוקיות של "הצו לעיכוּב שחרור" ובית־המשפט קבע שיש לעגן בחוק את אורך השירות. "חוק שירות הביטחון" מ־1949 קבע תקופת שירות של שנתיים לגברים ושנה לנשים. עד היום לא שונה בחוק תקופת השירות. בין 93 ל־96 הועלו ונפלו בכנסת שתי הצעות חוק לקיצור שירות הגברים. בינואר 2000 פרסם צה"ל תוכנית לקיצור השירות שהתפוגגה אחר־כך. אבל, מה שכונה ב"הארץ" "תפנית של ממש" ב־2000, נדחק לתחתית הטבלה ב־2003, ולא הדהד באופן בולט גם בשאר אמצעי התקשורת.

הסיבה נראית ברורה: העורכים או העיתונאים ראו, כנראה, בהחלטה טקס ריק מתוכן. הם סברו אולי כי לקראת תפוגת "הצו", באוגוסט 2004, יתכע משרד הביטחון שוב, והפעם יקבל, את הארכת תוקפו. הרי לא רואים סוף לאינתיפאדה ומי יודע מה בעיראק. "המצב הנוכחי" יבטיח הארכה כפי שהבטיח מזה 35 שנה.

הבלעת ההחלטה בתקשורת חושפת תודעה קולקטיבית שבה "הנוכחי" הוא בעצם תמיד. בתודעה הזאת, "המצב" כאילו "נכפה עלינו", בלתי נמנע, לא נתון לשינוי בידי החברה או נבחרה. הקהילה, בעל־כורחה כביכול, מוצבת שוב ושוב מול תוקפים, וכל מה שנותר זה לנהל מערכה צבאית. תודעה קולקטיבית מהסוג הזה מכשירה הסכמה רחבה לניהול מלחמה – גם אם בא־ידיון – לגיוס צעירי הקהילה, לסיכון שלהם בשירות מטרות מדיניות, למתן עדיפות להוצאות צבאיות, להעמדת אנשי צבא בראש השלטון. מחקרים מגוונים תיארו מכלול כזה כ"תרבות מלחמה" שמייצרת מלחמות חודרות. חוסר העניין התקשורתי בקיצור השירות חושף הנחה שבמצב הנוכחי־התמיד אין לו כמעט סיכוי להתממש.

בו בזמן, דווקא בתוך – ואולי בגלל – התרבות של "כלום לא ישתנה", יותר ויותר צעירות וצעירים מצביעים ברגליים אחרת. בפועל, אין כבר חובת שירות כללית בישראל. כשליש מהמועמדים לגיוס בכל שנתון לא מתגייסים. כחמישית מהמתגייסים משרתים מעט. כלומר, מכל מחזור גיוס רק כמחצית משרתים שירות מלא. גם זאת מציאות שנדונה רק מעט בתקשורת.

האדישות התקשורתית לשאלת הארכת "הצו" ולשינוי דפוסי הגיוס היא נדבך חשוב בקשר השתיקה שנתקם סביב עצם הצורך בחובת הגיוס. מעולם לא התקיים בציבור בישראל דיון ביקורתי מעמיק בסוגיה זאת. הרגלי החשיבה של תרבות המלחמה מרדידים את הדיון כולו לשתי מליס: "אין ברירה".

ר ל ה ח ז ל י

תבינו, אני מת־לאביב ובת־לאביב אנחנו בהיסטריה, תגידו לנו אם הולכים ליפול עלינו טילים, כן או לא". בעור הגברים שהסכו לשולחן מחייבים באבהיות לנוכח ההתפרצות האמוציונלית, עטה מרגלית על פניו הכעה המורת סבר ומיהר לננוף בפז־מלמד: "גם אני מת־לאביב, ואנחנו לא בהיסטריה". או במלים אחרות: אנחנו הגברים, בניגוד לנשים, שומרים על קוד רוחנו, בלי קשר למקום מגורינו ומידת הקרבה שלנו למשגרי הטילים של סדאם.

ת ת ר ג ו ט מ ו

ביתית וקוקה להגנה מתחוק לעומת הדימוי של הגבר כאמץ, מגונן ורציונלי".

הדוגמה שממחישה היטב את דבריה של פרופ' למיש לקוחה מאולפן "פוליטיקה" של ערוץ 1 בהנחיית דן מרגלית. בערב שבו החלה המתקפה האמריקאית בעיראק ישבו סביב השולחן העגול של התוכנית מספר אנשי צבא בדימוס ומומחים לענייני ביטחון. ביניהם היתה אשה אחת – עיתונאית "מעריב" יעל פז־מלמד. הנוכחים הפריחו בניחותא השערות, עצות ונבואות לחלל האוויר, עד שלפתע פנתה אליהם פז־מלמד בקריאה נרגשת: "אבל

■ נשים על סף התמוטטות עצבים?

עם פתיחת המתקפה האמריקאית על עיראק התייצבה שורה ארוכה של אלופים ואנשי מערכת הביטחון לשעבר בתוכניות הטלוויזיה והרדיו כדי לספק תחויות, הערכות ופרשנות לציבור המכולכל שבנית. כמעט כל הדוברים היו גברים. הנשים, כרגיל, נדחקו לתפקידים המסורתיים של רעיות, אמהות ובנות הצופות בדאגה במרחש וחרדות לשלום יקיריהן. גם העובדה שישאל לא לקחה חלק פעיל בלחימה לא מנעה זאת. ב"עושים צהריים", תוכניתה של יעל דן בגל"צ, רואיינו באחד הימים הראשונים למתקפה בנותיהן של דן סממה ורון בן־ישי, ואשתו של יגאל צור. שלושת העיתונאים כבר שהו באותה עת במדבריות עיראק וסיקרו את ההתקדמות של הכוחות האמריקאיים. דן, הנהגת להפגין יחס אמפתי ומתחשב כלפי מרואייניה גם בימים כתיקונם, התעלתה על עצמה לנוכח שעת החירום והרבתה בהמומחים מלאי הודרות למשמע דבריהן טעוני הרגש של הנשים בנוגע לגעגועים ולדאגה שהן חשות. למחרת, לאחר שפורסמו התמונות הקשות של השבויים האמריקאים החבולים וההמומים, ראינה דן בתוכניתה את אשתו של שבוי צה"ל ממלחמת יום־הכיפורים על הזכרונות הקשים שהמראות עוררו בה. גם בשיחה הו התנסאו דן והמרואיינת באורח התואם את הסטריאוטיפ של האשה הגותרת בעורף – דאגה וחוששת, אך גם מכינה את צו השעה ונוכנה לשאת בנטל – בעת שהגברים נאבקים בשדה הקרב.

פרופ' דפנה למיש, ראש החוג לתקשורת באוניברסיטת תל־אביב, שחקרה רבות את אופן הצגתן של הנשים באמצעי התקשורת, אינה מופתעת. לדבריה, זהו רק עור היבט של הצגת הנשים כשוליות. "נשים מופיעות בתקשורת לרוב בתפקידי תלות", אומרת למיש. "לא כבעלות הזות עצמית מגובשת העומדות בפני עצמן, אלא כנשים של, בנות של ורעיות של. באופן כזה הן, ומה שיש להן לומר, פחות מאיים. מלחמה היא אחר המצבים המובהקים לכך. במלחמה הניגודים בין נשים לגברים מתחדדים, והדימוי של האשה כרגשנית,

זה שנים שיחסי עם "ידיעות אחרונות" מצטמצמים לעמודי המוסף הספרותי המשובח. זה שנים שעלה התאנה הוה מצטמצם גם הוא, בעודו נאלץ להסתיר יותר ויותר. אבל לכל משלוח של מזון התולים מתעקשים לצרף "ידיעות אחרונות" (וגם צעצוע דמוי עכבר). החתול בקושי חונן את העכבר המדומה במבט. אני, לעומתו, מתפתה לדפדף בעיתון של המרינה. אין כמו התנורות של שנים כדי להיווכח בעומק ההתקרנפות והולוגריוזיה בעיתון. בפעם האחרונה שהפריסקו אול, כ"ב.13, הביא "ידיעות אחרונות" חדשה מרעישיה: "מרד בעורים", בישרה כותרת כחולה בעמוד הראשון, מתחת לכותרת שחורה על תאונת דרכים וכותרת אדומה על לכידת היועץ הכימי של סאדם (אגב, הידעתם שחתולים אינם עיוורי צבעים, כפי שסברו פעם?

הם פשוט לא רואים בהם מידע בעל משמעות). ומהו המרד דנו? שמא תאמרו, עוד מכתב שמיניסטים? מהפכת סטודנטים? תיכונסטים למען גימלאים? לא כיו בתמונה, הגדולה ביותר בעמוד הראשון, נערה מנופפת כמוסוליני בשעתו לעבר בני נוער משולהבים, מגורדים לבטח במחסומים. הכיתוב מספר על ניקור כוכבי הטלנובלה "המורדים" בישראל, ושולח לעמורים 12-13. ושם, תחת הכותרת (הצהובה הפעם) "עשו היסטריה", תמונה של הכוכבים, תמונה של המעריצות מנופפות בתמונות הכוכבים, כתבה ושלוש כתבות מסגרת. באותו יום, ב"הארץ", הופיע בעמוד הראשון מורד אחר. הכותרת "עוד פעיל שלום זר נפצע אנושות מאש זה"ל" סיפרה על טום הורנדאל, כריטי בן 22, שנפצע בראשו ברפיח מידי חיילים. בעמוד 9 הידיעה מורחבת. לפי עדי ראייה, הורנדאל נורה כשניסה להציל ילדים פלסטינים מידי זה"ל: "טום רץ לעבר ילד והצלילה לפנותו

למקום מחסה. אהריכך הבחין בעוד שתי ילדות. הוא רץ לעברן ואו נורה בחלק האחורי של ראשו". ובתמונה גדולה, כשטח שאפשר היה לרחוס בו תריסר מעריצות, נראים רק הורנדאל ופעילת שלום נוספת ברכם לפעולה שבה נורה. הם מזויזים, משום מה, חיוך שלו, שונה מחשיפת השיניים של "המורדים" ומפיותייהן הפעורים מאוד של המעריצות. הורנדאל לבוש בגד זוהר שנועד, אולי, להגן עליו ולא הגן, בדומה למעיל הכתום הבלוט שלבשה רייצ'ל קורי האמריקאית כשנהג בולרוור של זה"ל דרס אותה למוות. כדי לקרוא על המרד של הורנדאל ב"ידיעות אחרונות" צריך לצלוח את עמודי "המורדים" ולחפש ידיעה קטנה כתחתית עמוד 16. שלושה כתבים חתומים עליה, וזה אומר שכל אחר מהם תרם פחות מארבע שורות, כי היא מונה 11 בסך-הכל. פחות מכתבת המסגרת המצטטת מעריצות ("...מריצה, היא הכי קולית... אני בחיים לא הייתי מעזה להגיד לאמא שלי 'סבתא זקנה'... אבל פבלו הרבה יותר חתיך, כי יש לו עיניים כחולות ושיער בלונדיני").

■ התוכנית הכלכלית של "הארץ"

"התוכנית להבראת כלכלת ישראל" גרמה, כך נדמה, לשינוי בצורת ההתייחסות של התקשורת הישראלית לנושאים כלכליים. אם קודם סבלו סוגיות כלכליות מהזנחה והתעלמות, וכשכבר הודו כרו ננקט שיהי ימני-כלכלי מובהק, הרי שבזמן האחרון מנשכות מעל דפי העיתונים רוחות אחרות, ודרדרות מעט יותר. בנימין נתניהו הצליח לאחר גדרו ציבורים נרחבים, ואם משום שכבר לא מנומס להתעלם ממחאה כה רחבה, או כי הפעם פגעה התוכנית במעמד הבינוני (שעיתונאים ועורכים מש" תייכים אליו), אפשר פתאום לראות סקירות ביקורתיות של התוכנית ב"ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"גלובס". או לשמוע את עודד שחר יורק אש על משרד האוצר בפריים-טיים טלוויזיוני. ההתייחסות לתוכנית הכלכלית היא שיאו הנוכחי של תהליך שהתחיל כנראה לפני כשנתיים. המיתון, שחדר לכיסם ותודעתם של העורכים בעיתונים, כרסם בהגמוניה הימנית-כלכלית ששרתה קודם על התקשורת. פתאום התרחב מעמד הדעות הכלכלי ליותר מהדרווח בין משרד האוצר לבנק ישראל. עיתונים הצטיירו בכותרתם ביקורתיים והקצו להם שטח נרחב יותר: לינדה עפרוני ולוי מורב ב"גלובס", גרוע עשת ב"ידיעות אחרונות". אנשים אופטימיים יכלו כבר להריח את תחילתו של דיון ציבורי בנושאים כלכליים, כמקובל במדינות המפותחות בעולם. אבל בעוד הטבלואירים מרשים לעצמם להורחת עם האורח הקטן שנפגע מהתוכנית הכלכלית החדשה, מתמיד עיתון "הארץ" בעמדה מערכתית עקבית מהקצה הימני של הסקאלה הכלכלית. מי שיקרא את הפובליציסטים של "הארץ" יפנים אמת אחת: התוכנית היא קרש ההצלה האחרון של המשק, ההתנגדות לה היא אסון, וההסתדרות בכלל פועלת ממניעים אינטרסנטיים. הבוטות שבה מובעת האידיאולוגיה הו, בעוד שרעות מנגודות נרחקות לשליים, מאתגרת את הרימוי הליברלי כל-יך של העיתון, ומגותקת מעמדו השמאלית בנושאים מריניים. בישראל, למרנו כבר, שמאל מריני ושמאל כלכלי לא באים ביחד.

נכון של"הארץ" יש כתבים חברתיים ביקורתיים משלו - אריה כספי וחנה קים, ולשניהם טורים שבועיים במוספי סוף השבוע. אבל ספירת המאמרים שלהם העוסקים בתוכנית הכלכלית, לעומת מספר המאמרים שנכתבו על-ידי התאצ'ריסטים של העיתון (נתמיה שטרסלר ואברהם טל), תוכיח שלא הם נותנים את הטון.

הביטוי המובהק ביותר לתאצ'ריות של "הארץ" היא אותה משבצת ארכאית הידועה כמאמר המערכת. ספירה של מאמרי המערכת מתחילת 2003 ועד אמצע אפריל מגלה שמתוך 91 מאמרים עסקו 10 בהיבטים שונים של התוכנית הכלכלית, ואף לא אחד התנגד לה. "תוכנית כלכלית חיונית", קובעת כותרת אחד המאמרים. "סיכוי לכלכלה נכונה", קוראת אחרת. רוח הדברים אחידה - קריאה לקצץ בשכר לעובדי הסקטור הציבורי, תמיכה בקיצוץ קצבאות הילדים המ"פלות לטובה חרדים ומיעוטים", איום שאם לא תבוצע התוכנית, ייקלע המשק למשבר, וטענה כאילו הוספת מסים על עשירים, כפי שהציעה ההסתדרות, היא "סם מוות" לכלכלה.

נראה כי לעומת הטבלואירים ממצב "הארץ" את עצמו, בתמיכתו האחידה בתוכנית הכלכלית, כעיתון לקוראים מהמעמד הבינוני-גבוה, כאלה שייצאו נשכרים מהפחתת המסים הכלולה בתוכנית. אם המגמה תמשך, יתרחב עם הפער המעמדי גם הפער בין קוראי "הארץ" לקוראי הטבלואירים, כהוויה כמו בתורעה. מי שקורא בעניין את מדור האופנה ב"גלדיה", המציג גופיות תחרה ב"600 שקל, לא יתעניין בהכרח בדיווחים על גסיסת מריניות הרווחה בישראל.

טום הורנדאל

המורדים

דווקא, כי כשבועיים אחרי שנהרגה קורי נפצע קשה בפניו פעיל השלום האמריקאי בריאן אייברי, שנורה מנגמ"ש כנראה. "הארץ" מסיים בנימה פחות אופטימית: "אתמול עבר (אייברי) ניתוח לשחזור עצמות אפו, שרוסק לחלוטין מהקליע".

ט ל ניצו'ן ק ר ן

ההרוב השנוי

חבלי שיבחינו בכך, חשקפים כתבים ועורכים את דעותיהם הקדומות באופן שבו הם מגישים את הסיפור העיתונאי לקורא

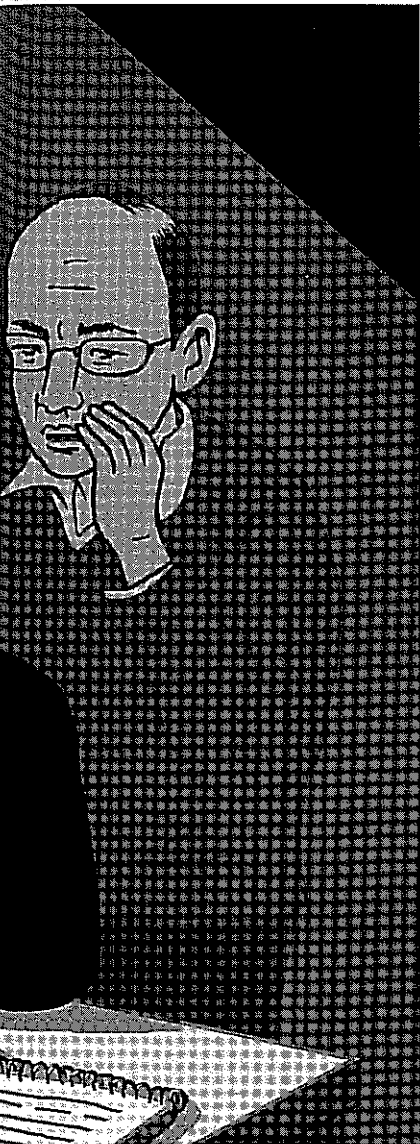
ארן ליביו

פרשת היעלמותה של הפעוטה חוריה קרם בת השנתיים הסעירה את ישראל בדצמבר 2002 עוד בטרם חודרה אביה של הילדה, אלי פיימסטיין, בריצתה, הקרישה העיתונות דפים ארוכים לתיעוד החיפושים אחריה. החיפושים הם העומדים במוקד הידיעה שחלקים ממנה מצוטטים להלן: "בתוך כך פתחה המשטרה אפיק נוסף של חקירה, ושיטרה שוטרים ובלשים לכל בתי הסרסילים ועבריני המין המזכרים באזור. כמו כן בוצעו חיפושים בבתים של עובדים רבים לא חוקיים המתגוררים באזור, גם נסיונות אלה העלו חרם" ("היעוץ אהרונות", 8.12.2002).

הציטוט נפתח בתיאור פעולות חקירה של המשטרה הנשמעות סבירות, לאור נסיבות המקרה: חיפוש בבתים של כל הפרופילים ועבריני המין באזור. אלא שמיד לאחר מכן, ובעקבות רוג'ית מדהימה, מציינת גם פעולת חקירה נוספת: חיפושים שנערכו במקביל בבתים של "עובדים רבים לא חוקיים". שום סימן שאלה אינו מוצג מעל התועלת שעשויה המשטרה להפיק מחיפושים אלה, ושום תזויה אינה מושמעת בנוגע להגיון שבהם. התיאור יבש ועובדתי, ומציג לכאורה תיאור אובייקטיבי וסטרילי של פעולות המשטרה, אלא שרוקא הרטוריקה ה"אובייקטיבית" הזו היא המעבידה בפועל את המסר הכעיתי המציג את חיפושי המשטרה כהגיוניים וסבירים: כשם שהמשטרה מחפשת בבתים של פרופילים ועבריני מין, כך היא מחפשת גם בבתים של עובדים רבים. באופן קונטסטיבי, הווייה בין אלה לבין אלה הופך להיות

טבעי: כשם שסביר שפרופילים הם שאוראים להיעלמות הילדה, כך סביר שעובדים רבים הם האחראים; הקסנופוביה המובלעת, הדהומניזציה של הזר – כל אלה מועברות ללא שנאמרה מלה מפורשת אתה (ובתוך כך, ראוי לתהות בהערת אגב על עצם הביטוי "עובדים רבים לא חוקיים": ההסתכלות הלא אנושית על אדם כעל ישות שכל מהותה מצטמצמת לתחום העבודה הופכת אותו ל"לא חוקי" בעצמה, בעצם קיומו לא מהווה ביאום השוואה או עובר בארץ באופן המנגד לחוק המקומי, אלא ב"עובד לא חוקי". באופן דומה הפך העם הישראלי ציוני את "הפיליפינית" מתיאור מקום למקצוע).

מעניין לשים לב לכך שכלי תקשורת מסוימים חשו ככל הנראה שלא כדאי עם פעולות המשטרה וניסו להביא את הדברים ליד ביטוי, אלא שבנואם לעשות כן נפל מכלי משימ, ככת רומה, כך לדוגמה, ציון ב"גלובס" (8.12.2002) באותו עניין כל "משטרת החברה ברושלים נוטלת חלק בחיפושים ומקיימת פשיטות נרחבות בבתים של עובדים רבים. אחת הסברות היא שאם אדם זר לקח את הפעוטה, היא לא מודיע להם התקשרות ולא וודע לאן לקחת אותה. כבר אמש משטרה שוטרים בבת עבריני המין המזכרים באזור, אך לא העלו דבר". רב המשותף בין שני הציטוטים, בשניהם, הסמיכות הטקסטואלית בין תיאור החיפושים בבת עבריני המין ובבתי העובדים חורים. יוצרת קשר מובהק בין שתי האוכלוסיות, אלא שב"גלובס" נעשה לפחות ניסיון להסביר את ההגיון שבפעולות המשטרה ובכך לבטל את הקישור המשתמע בין עובדים רבים לבין עבריני מין. למרבה הצער, הימור של העובד הזר במקרה הזה לא משופר בהרבה,

האפשרות הנמנחת לכאורה מהתיאור היא שהעובד חזר לא חטף את הפעוטה בנסיבות פליליות, אלא פשוט "לקח אותה", כדרכם של עובדים רבים, ככל הנראה, כשם שילדי ישראל אוספים לעתים תולדים עזובים מן החוב, כך העובד הזר נוהג לאסוף ילדות תועות בנות שנתיים לביתו ולחחיק בהן; ומאחר שהוא אינו רואה טלוויזיה, שומע רדיו או קורא עיתונים, הוא אינו מודע לכך שבמדינה המתקדמת והנאורה שבה הוא מתגורר, מרובד בהתנגדות לא שבתית, ולכן לא מודע לכך שהוא אמור להחזיר את הילדות להוריהן, הוא לא פרופיל, הוא סתם דביל.

1 דוגמה אחת לתופעה שבה עוסקת סקירה זו: המשטרה להמשיך כמה דרכים שבהן הרטוריקה העיתונאית מסתירה בין השורות הרבה יותר משנרמט שיש בהן תחילה, הרטוריקה הזו חפה

להיטלר, ובוודאי שלישראל אין בלעדיות על מתיחת הקו הישר בין הרוזן העיראקי לפיהרר (ולראיה רבריו של שר ההגנה האמריקאי, רונלד רמספלד, שאמר לאחר נפילת משטר סדאם כי הוא "תפס את מקומו ליד היטלר וסטאלין"). ובכל זאת, נדמה שההתלהבות המקומית לנצל כל הודמנות כרי להרגיש את הדמיון בין סדאם לבין היטלר מעט מוגזמת. לעתים, כמו בדוגמה האחרונה שצוטטה לעיל, ההשוואה מפורשת ומוצהרת; במקרים אחרים, כמו בדוגמה הראשונה (ובמידה פחותה גם בשנייה), היא אלגנטית יותר: במסווה של נתונים אינפורמטיביים על טיל הסקאד, מצוין כי הוא פותח "על בסיס טיל נאצי". העובדות נכונות, ההקשר מעוות: אכן, הסקאד מבוסס, בעברו הרחוק, על הוויי-2 הגרמני. אין תמה בכך: רוב רובם של הטילים הבליסטיים המצויים כיום בשימוש צבאות העולם, ובהם גם אלה של הצבא האמריקאי, מבוססים על הוויי-2 או על הוויי-1. שלא במפתיע, הקישור הזה אינו מבוצע בתקשורת ביחס לטילים האמריקאיים. הצורך להשוות כל מנהיג ערבי עוכר ישראל להיטלר נובע מהצורך לצייר עולם פשוט הצבוע כולו בגווניו של שחור ולבן. בתמונה הזאת, סדאם איננו אדם כי אם תפקיד, שאותו יכולים למלא בהודמנויות היסטוריות שונות שחקנים שונים (ע"ע ערפאת). היטלר הוא שם הקוד העכשווי לאותו "רוע מוחלט" שתויג בזמנים אחרים (ועדיין מתויג בקרב חלק מהאוכלוסייה) כ"המן" או כ"עמלק". מול הרוע המוחלט הזה (או, בכינוי המורדני, "ציר הישע") אין צורך בחשיבה מאומצת או בגיבוש עמדות תלויות קונטקסט. יש טובים, יש רעים, ואנו בצר הנכון. יותר מזה באמת לא צריך.

ובל זה קרה בתליאביב, לא בהתנחלות בשומרון ("הארץ", 12.1.2001).

ציטוט זה הופיע בתוך ידיעה שעסקה בגילויי גזענות כלפי עורך-דין ערבי בבית-משפט בתליאביב. תדהמתו של הכותב במקרה הזה ניכרת לעין: כל עוד הגזענות נותרת מסוגרת בטריטוריה שלה, אי שם מעבר להרי החושך והקו הירוק, הרי שהרבר אינו גורא כל-יכך. ייתכן אפילו שלא היה צורך לכתוב עליה, שהרי לא ניתן לצפות מהמתנחלים להתנהגות אחרת. אולם חרירתן של תכונות "מתנחליות" לעולם "שלנו", תליאביב הליברלית, הן כבר סיפור אחר. גזענות גלויה בתליאביב היא מפחידה ומסוכנת, כי היא מתקיימת בתוך המיליה החברתי של התקשורת עצמה. לכן מותר להיות מופתעים ממנה, לכן צריך לכתוב עליה.

"הבעיה בטיסות למזרח אירופה המוררה יותר מבחינת הנוסעים גם מאחר שבטיסות אלה טסים ערבים-ישראלים רבים, חלקם הגדול סטודנטים. הם לא נברקים בצורה מיוחדת, והישראלים המבחינים בהם מודאגים מאוד, בעיקר עכשיו" ("ידיעות אחרונות", 19.5.2002).

מתברר שגם גזענות כלפי ערבים היא עניין יחסי. בעוד שכאשר היא גלויה יש לגנות אותה, <

איור: גיא חורף

או להבנות באופן סמוי ערכים, עמדות ותפיסות עולם, אלא להציג כמה מהדרכים שבהן הדברים באים לידי ביטוי במציאות. אין בדוגמה שלעיל ובאלן שלהלן כל כוונה למתוח ביקורת על כלי תקשורת או על כתבים מסוימים. איזכורי מראי המקום שמהם לקוחים הטקסטים נועדו לצורכי דיוק בלבד. ואין בהם כרי לרמוז בדרך כלשהי על השכיחות היחסית של דוגמאות מסוג זה באמצעי התקשורת השונים. לפיכך יש להתייחס אליהן כאל מקבץ מקרי, שנבחר מטעמי נוחות בלבד.

■ (טיל הסקאד) פותח בידי ברית-המועצות בשנות החמישים על בסיס טיל נאצי ("ידיעות אחרונות", 18.3.2003).

■ "הסבא נלחם בהיטלר, הנבד נלחם בסדאם" ("ידיעות אחרונות", 2.4.2003).

■ "מצטערם להיטלר ולסטאלין" ("ידיעות אחרונות", 10.4.2003).

■ סדאם הוסיף איננו המנהיג הראשון המשווה

מכוונות רעות, ולעתים קרובות נקיה מכוונות בכלל. תחת זאת הוא משקפת כרובר הסמוי שלה את כל מה שנראה לרוב המרכזי של העיתונות כטבעי לגמרי; מה שאין בררר-כלל צורך להסביר, ואם יש צורך - הרי שהרבר נובע דווקא משום שהאירועים מתנגשים עם ה"טבעי" הזה. לעתים הרובר הסמוי כלול במלים עצמן, לעתים הוא הבוי דווקא במלים שאינן, בשאלות שלא נשאלו, בדברים שנדמים כמוכנים מאליהם ולכן איש אינו חושב שצריך לשאול אותם. ההחלטה אם הרברים הללו משקפים את התת-מודע הקולקטיבי (גם זה של הכותבים), מבנים אותו או מבצעים את שתי הפעולות במקביל - נתונה בידי הקוראים. הדוגמאות המוצגות כאן, הלקוחות כולן מהעיתונות הישראלית של השנים האחרונות, נבחרו באופן אסטרטגי משום שהן ממחישות באופן המדויק ביותר את הרעיון שבבסיס הסקירה. אין הן מתיימרות להציג תמונה מלאה של מכלול האפשרויות שבאמצעותן עשויה התקשורת לשקף

(ידיעות אחרונות, 23.1.2003).

"הולנדי: המועמד היהודי לא יהיה ראש ממשלה" (מעריב, 23.1.2003).

שתי הכותרות עסקו בתוצאות מדגם הטלוויזיה של הבחירות לפרלמנט ההולנדי בינואר השנה. לאלה שהתקשו להבין את הטקסט הקריפטי־משוהו של "ידיעות אחרונות", ניתן ביאור בגוף הטקסט: "הארי פוטר" הוא ראש הממשלה המכהן, יאן פיטר בלקנדה, "המזכיר מאוד במראהו את הארי פוטר" בשל היותו "טיפוס לא אופנתי, בעל משקפיים עגולים וקטנים". לאחר שניתן מידע חשוב זה, נמצא לנכון לספק לקוראים גם כמה פרטים שוליים אחרים, כגון העובדה שבלקנדה־פוטר "אינו רואה בעין יפה עישון סמים, נישואי הומואים והמתנות חסד" (כמה כבר יש להם להתעסק, להולנדים האלה?). "המועמד היהודי" המוזכר בשתי ידיעות הוא מנהיג מפלגת הלייבור וראש עיריית אמסטרדם, יוב כהן, שעליו נאמר ב"מעריב" כי הוא "בן למשפחה ניצולי שואה הולנדים. הוריו הסתתרו בתקופת הכיבוש הנאצי, אך סבו ופבתו נספו במחנה ההשמדה ברגן־בלזן. כהן לא נחשב לזמות פעילה בקרב יהודי הולנד... אך הוא מעולם לא הסתיר את יהדותו, בדברי אחד ממנהיגי הקהילה". המידע ב"ידיעות אחרונות" היה מגוון מעט יותר: "פרופסור למשפטים, בן לניצולי שואה... בשנת 2001 ערך את טקס הנישואין הראשון בעולם על־פי חוק של בני זוג מאותו מין" (בזאת כנראה טמון ההבדל העיקרי בינו לבין בלקנדה, שכן האחרון אינו רואה בעין יפה, כוכר, נישואי הומואים). כמו כן נאמר ב"ידיעות אחרונות" כי בעוד ש"מפלגת הלייבור נחשבת לביקורתית כלפי ישראל... עמדותיו של יוב כהן עצמו אינן ידיעות".

סיקור חדשות החוץ לא עמד מעולם בראש מעייניה של התקשורת הישראלית. עם זאת, דומה שבמקרה של הבחירות ההולנדיות גשברו כמה שיאים. בעוד שהנושא שעמד במרכז מערכת הבחירות היה מדיניות ההגירה והשתלבות המהגרים במדינה (נושא בעל רלבנטיות אדירה לאירופה כולה, ובמידה מסוימת גם לישראל), הרי שהתקשורת הישראלית הפכה את הבחירות למרוץ סוסים משעשע שבו המרכיבים המשמעותיים ביותר כמועמדים הם מראם החיצוני, הדת שלהם ויחסם לישראל (ב"ידיעות אחרונות" יחדה לנושאים המהותיים של הבחירות הפסקה האחרונה של הכתבה, ב"מעריב" אפילו זה לא). המסר המועבר לקורא המקומי ברור: אין צורך להתעניין בשום דבר המתרחש מחוץ לד' אמותינו; במקרה הטוב מדובר במשהו שניתן להתייחס אליו כאל כידור משוכח בהשתתפות אנשים שאינם יודעים מהן צרות אמיתיות, במקרה הרע – כפרך חדש בהצגה הבלתי נגמרת "ישראל נגד העולם", שבה המשמעות היחידה הגלומה במנהיגי מדינות אחרות היא מידת אהדתם או עוינותם לישראל. ■

ארן ליבני הוא עיתונאי

יוכל זה קרה בתל־אביב, לא בהתנחלות בשומרון, נכתב בידיעה שעסקה בגילויי גזענות כלפי עורך־דין ערבי בבית־משפט בתל־אביב. מכך עולה שהגזענות נמצאת רק מעבר לקו הירוק

הצורך להשוות את סדאם חוסיין, או כל מנהיג ערבי עוכר ישראל אחר (כחו ערפאת), להיטלר נובע מהצורך לצייר עולם פשוט הצבוע כולו בגווניו של שחור ולבן

נשם שטביר שפרופילים הם שאחראים להיעלמות הילדה, כך טביר שעובדים זרים מעורבים בפרשה - כך עלה מהאופן שבו דיווחו עיתונים על החיפושים אחר הודיה קדם־פיהשטיין הפעוטה

של עידן בוש זכות ההפגנה היא עדיין זכות יסוד המעוגנת בחוקה. הסעיף שבגינו הורשע שין נוגע לעבירה שעניינה "הסגת גבול" ומתייחס למקרה שבו שין 22 אורחים נוספים נעצרו בעת הפגנה בבסיס חיל האוויר וגרנברג בקליפורניה לאחר שסירבו להתפנות בהוראת השוטרים המקומיים. ובעוד שגם על מהות העבירה הוא ועל הסיבות להעמרתו לדיון של השחקן ניתן להביע תמיחה, אין ויכוח על כך ששין עצמו הודה בעבירה של הסגת גבול ולכן הורשע ונענש. הצגת המקרה כהעדר ציון העבירה ותוך הצמרתה לעצם ההפגנה יוצרת דה־לגיטימציה של המחאה האזרחית, וככך משרתת כמובן את מטרת השלטון, בין אם בארץ ובין אם בארצות־הברית.

"הארי פוטר" מוביל על המועמד היהודי

הרי שכשהיא סמויה ניתן למצוא אותה, ואף להצי ריקה, מעל דפי העיתונות. הרוגמה המובאת לעיל מהווה מקרה קלאסי של הדרך שבה מובנית והותו של "האחר" בתקשורת באמצעים רטוריים. הציטוט הופיע בכתבה שעסקה בסכנות הבטחוניות שאלהן נקלעים שלא באשמתם ישראלים רבים הקונים כרטיסי טיסה בחברת אל־על, ובשל הסכמי שיתוף בין חברות התעופה טסים לבסוף בחברה לא ישראלית, שאינה מקפידה כראוי על נוהלי הביטחון (לשיטתו של הכותב). הסכנה האורבת לאותם נוסעים כתור צאה מנוכחותם המאיימת של "ערביי־ישראלים רבים, חלקם הגדול סטודנטים" מוצגת כדבר טבעי ומובן, שהלא ידוע כי הסטודנט הערבי־ישראלי המר מוצע הוא מבבל העשוי לחטוף את המטוס או להר תרסק עמו לתוך מגרלי עוריאלי, ולא אורח תמים שיצא לרכוש השכלה במדינה זרה. כמו ברוגמאות הקודמות, הכותב אינו חש כל צורך להסביר מדוע נוכחותם של סטודנטים ערביים־ישראלים מהווה סכנה מוחשית. הביטוי "בעיקר עכשיו" הוא לרירו הנמקה מספקת לצורך זה.

מעניין לא פחות השימוש הנעשה בידיעה במלה "ישראלים": בעוד שהסטודנטים המסוכנים הם "ערביים־ישראלים", הרי שאלה ש"מבחינים בהם" (כשם שאנטי־לופה "מבחינה" באריה העומר לטרוף אותה) הם "ישראלים" (ולא, למשל, "יהודים" או "יהודים־ישראלים"). הניגוד ברור ומובן מאליו: יש "ערביים־ישראלים", שהם מסוכנים, ויש "ישראלים", שהם הנתונים לסכנה. הערבי הישראלי, למרות היותו (רשמית) אורח שווה וזכויות במדינת ישראל, אינו "ישראלי", אלא מובחן ממנו במובהק. אותם "ישראלים" המבחינים בערבים הישראלים אינם כוללים, כפי הנראה, אף לא ערבי אחר.

הנשיא הטלוויזיוני (מרטין שין מהסדרה "הבית הלבן"; א"ל) הוא 'מוחה' ידוע. הוא נעצר על־ידי המשטרה עשרות פעמים בעבר על מעורבותו בהפגנות שקראו לפירוק הנשק הארעי, ובהפגנות בנושאים חברתיים כמו טיפול בבעיית ההומלסים. ב־2001 הוא נידון לשלוש שנות מאסר על־תנאי אחרי שהפגין נגד תוכנית ההגנה האמריקאית נגד טילים" (ידיעות אחרונות, 11.12.2002).

הציטוט לקוח מתוך כתבה שעסקה בהתנגדות למלחמה בקרב קבוצה גדולה של שחקנים, במאים ובעלי תפקידים אחרים בהוליווד. אלא שבעוד שבדובר הגלוי הכתבה מתייחסת לכוכבים באהדה מסוימת, הרי שבאופן סמוי בחירת המלים בציטוט לעיל משקפת תפיסה בעייתית ואף מסוכנת לגבי הלגיטימיות של הזכות להפגין. על־פי הטקסט, מרטין שין נידון למאסר על־תנאי "אחרי שהפגין נגד תוכנית ההגנה האמריקאית נגד טילים". במלים אחרות, ובהעדר מידע אחר על מהות העבירה שבה הורשע שין, משתמע כאן כאילו עצם ההפגנה נגד מדיניות הבית הלבן היא הפעולה הלא חוקית שבגינה נידון השחקן לעונש. המציאות, כמובן, שונה. אפילו בארצות־הברית

מדברים מהשמה

גלייצה'ל כל הזמן מעוררת השגות על עצם קיומה, על האופן שבו היא מגייסת את אנשיה ועל התנהלותה מול מתחרותיה

שחר אבירי

כאשר המתחרה היא קול-ישראל, המנוהלת על-ידי אנשים הנחשבים כיום לעושי דברו של השלטון, גל"צ הופכת יותר ויותר לאופציה המועדפת על המאזינים למרות הבעייתיות שבקיומה ובהשפעתה המתמשכת על התקשורת והתרבות הישראלית. לאורך שנות קיומה הפכה גל"צ לחלק טבעי ממפת התקשורת הישראלית, על אף היותה תופעה ייחודית שאינה מקובלת ברוב המדינות הדמוקרטיות. אם איימה חרב הסגירה על התחנה, נופפו בה רמטכ"לים שראו בה נשל בהיותה יחידה "שאינה יורה", או פר ליטיקאים שרצו להוסיף אותה לרשימת הגופים המופרטים. אף פעם לא איימה על התחנה סכנת סגירה מתוך דאגה לערכי הדמוקרטיה או לכללי משחק נאותים בתחום התרבות.

לאנשי מערכת החדשות של גלייצה'ל היו שתי סיבות להיות מרוצים לאחרונה. הסיבה הראשונה היא סקר ההאזנה של TGI, שגילה שמהדרות החדשות של התחנה זוכות לאחוזי האזנה גבוהים יותר משל קול-ישראל. השנייה היא סקר אמון הציבור בתקשורת שפורסם על-ידי מכון הרצוג וגילה שבבעיני הציבור נתפסת גלייצה'ל כתחנה אמינה יותר מקול-ישראל (אמנם הפער לטובתה היה בטווח הטעות הסטטיסטית, אך שיקף את מעמדה הרם של התחנה בקרב המאזינים). בעיני רוב הציבור, אין טעם לפגם בכך שתחנה המופעלת על-ידי הצבא היא אחר מגופי החדשות הדומיננטיים.

מאמץ מבורך להרחיב את הייצוג של קבוצות האוכלוסייה המשרתות בה, אם כי עדיין נשמעת ביקורת על המידה שבה נושא מאמץ זה פירות.

מלבד חשיבותה של התחנה כמדווחת חרשות היא הפכה, בעזרת אחותה הצעירה גלגל"צ, לגורם מכריע בתחום המוסיקה בישראל. בינואר השנה נאלצה גל"צ להפסיק במשך לילה אחד לשרר שירים המוגנים על-ידי אקו"ם בעקבות החלטת שופטת בית-המשפט העליון דליה דורנר. זה היה שיאו של מאבק שניהלה אקו"ם בתחנה בטענה שהיא אינה משלמת את המגיע לאמנים המיוצגים על-ידה. אמנים רבים התגייסו למאבק אקו"ם והציגו בכלי התקשורת את משרד הניטוחן כגורם שגזול את פרונסתם. מעל דפי העיתונות נראה היה שמדובר במאבק אמנים שאינם מקבלים כלל את התמריץ המגיע להם; בפועל התנהל מו"מ בין אקו"ם למשרד הניטוחן לא על עקרון התשלום אלא על גובה התמלוגים, כשבינתיים שולם סכום מסוים מדי שנה. יואב קוטנר, איש גל"צ, הציג במאמר שכתב ב-Ynet לנצל את הזמן לחשבון נפש לגבי פעולתה של גלגל"צ. קוטנר כתב שבציבור יש כעס כלפי גלגל"צ על מגוון השירים המיוצגים, צומצם המשודר בה ועל המינון הגבוה של מוסיקה לועזית. לדעתי, אפשר לשנות את המינון של המוסיקה מבלי לפגוע בשיעורי ההאזנה הגבוהים, אך הפופולריות העצומה מונעת דיון בעתיד האלה. קוטנר נתן ביטוי למה שאמנים רבים מרגישים. בשל השפעת הרבה של גלגל"צ הם לא העזו לבטא זאת בעצמם, כדי לא להסתכסך עם מי שמכתיבה את סדר היום המוסיקלי.

אמנים ואנשי חברות התקליטים סבורים שלתחנה השפעה מוסיקה על המוסיקה הישראלית כחווה וגם לטווח הארוך. היא לא נותנת ביטוי מספיק למגוון האמנים והזרמים המוסיקליים, ובגלל הפופולריות הרבה שלה, יש לכך השפעה על יצירת המוסיקה הקלה העברית. אמנים כוללים שירים באלבומיהם מתוך התחשבות בטעמים של עורכי המוסיקה בגלגל"צ, ודור צעיר של מוסיקאים מתחנך על מבחר השירים המצומצם המשודר בתחנה. אלדד קובלניץ, מנהל התחנה, סבור שדווקא יצירת מסה קריטית למספר מצומצם יחסית של שירים היא זו שמשרתת את היוצרים, אך בתעשיית המוסיקה סבורים שגלגל"צ יכולה לנצל את היתרון שבאי שידור פרסומות ולהגדיל את מבחר השירים מבלי לפגוע במסה הקריטית.

מי שיוצאות נגד גלגל"צ מסיבות אחרות הן תחנות הרדיו האזוריות. שם מאמנים שהתחנה, השלישית כאחוזי האזנה (אחרי רשת ב' וגל"צ, לפי סקר TGI 2002), גוזלת מהם אחוזי האזנה שיכולים להיתרגם לפרסומות. התחנות האזוריות נאבקות על קיומן מול הרשתות של קול-ישראל, תחנות פריטיות ותחנות חינוכיות הפועלות בחסות קול-ישראל, שאמורות לשרר במסורות חינוך אך בפועל משרדות לאזורים רחבים יותר. מנהלי התחנות האזוריות היו רוצים שחלק מתקציב החדשות הלאומית לבטיחות בדרכים, המממנת את גלגל"צ, יגיע אליהם. אומר חיים הכט, מנהל תחנת "קול הרגע": "מרוע צריכה המדינה לשלם לעצמה תמורת קמפיין בטיחות בדרכים בתחנה שלה?". טענות תחנות הרדיו האזורי אינן מופרכות. בספר "מדברים מהשטח" מסופר שהקמת גלגל"צ היתה אחד המהלכים שנקטו בגל"צ כדי להיערך לקראת עליית התחנות האזוריות לאוויר ולשפר את יכולתה לגייס משאבים חדשים למימון פעילותה. מפקד גל"צ, אבי בנייה, אומר לעומת זאת, שמטרתן של תחנות הרדיו האזורי היא לחסל את גל"צ ונגלגל"צ. בנייה אומר שגלגל"צ אינה שונה מתומורת צה"ל, הלקות הצבאיות או פעילויות אחרות למען החברה

יש, כנראה, משהו בדימוי של גל"צ צה"ל הגורם לכך שמתעלמים מהבעייתיות הגלומה בעצם קיומה. היא נתפסת כתחנה צעירה המופקת על-ידי חיילים למען החיילים ומתבססת על דימוי תמים יותר של צה"ל. מאזינים רבים רוחשים לה חיבה בשל הימים שבהם היתה חלופה צעירה, חצופה וחדשנית לקול-ישראל. כפוף על, כיום זוהי תחנה של הורם המרכזי ששידוריה העיקריים מוגישים על-ידי אנשי תקשורת ותיקים, רבים מהם עברו אליה מקול-ישראל (רזי ברקאי ושלי יחימוביץ', למשל); קשה להיזכר מתי לאינה חרונה גדלו בתחנה ארוטל או יואב קוטנר חדשים. התחנה גם אינה צבאית כמו שנהוג לחשוב, וברובה מתופעלת על-ידי אזרחים עובדי צה"ל או פרילנסרים.

בשנים האחרונות פוגע הדימוי הגרוע של קול-ישראל גם ברשת ב', המתחרה לגל"צ, והופך אותה לתחנה חשובה. מול תוכניות הבוקר של רשת ב', ההולכות ומאבדות את אופיין, משרדים כוכבי רדיו כדוגמת רפי רשף ורזי ברקאי. מערכת החדשות של גל"צ צה"ל יוצאת נשכרת מכך שבמשך שנים כה רבות לא הצמיחה התקשורת הישראלית מערכת חדשות רדיו עצמאית. בעוד שבט"ל ויוזיה כבר קמו שני גופי חדשות מסחריים ושלישי עשוי לקום בחודשים הקרובים, נותרו מאזיני הרדיו עם שני גופי חדשות בשליטת המדינה: האחד מגוהל תוך מעורבות גדולה של השלטון, ואת השני מתפעלים בוגרי תיכון לובשי מדים, המצייטים לפקודות (גם אם אלה אינן נוגעות דווקא לתחומי הכיסוי שלהם) ונמצאים תחת פיקוח הדוק של דובר-צה"ל והצנזורה. בחודשים האחרונים מסתמנת ראשי

אבי בנייה: תחנות הרדיו האזוריות רוצות לחסל את גל"צ ואת נגלגל"צ

תה של חלופה חדשה ברמותן של מהדרות החדשות של ערוץ 10 המשודרות בתחנות הרדיו האזורי, אך המשך קיומן מוטל בספק, כמו הערוץ כולו, ובכל מקרה עריין לא מדובר ביומני חדשות. השפעתה של התחנה בתחום האקטואליה אינה מצומצמת רק להיותה המתחרה של רשת ב'. גל"צ צה"ל היא הספק המרכזי של כתבים ועורכים לתקשורת האלקטרונית. על השפעה לשלילית זו כתב פרופ' דן כספי במאמר שפורסם בספר "גל"צ צה"ל – מדברים מהשטח" מאת רפי מן וציפי נוך-גרודס: "התחנה הצבאית היתה במרוצת השנים לבית הספר הלאומי לתקשורת, וכתוצאה מכך, רבים משמעותיים מתוך האליטה התקשורתית בישראל התחנכו ומתחנכים במסגרת צבאית". פרופ' כספי ממשיך וכותב שגם אם האווירה בתחנה ליברלית ופתוחה, מפנימים חייליה נורמות של ציות לתכתיבי הממסד במקום עימות עם השלטון. חיילים אלו הורכים פכים לאנשי תקשורת "מבלי שהספיקו להתבגר מבחינה אינטלקטואלית", ולא רק מבחינה אינטלקטואלית – בוגרי גל"צ צה"ל הם עיתונאים שלא עברו חוויות ישראליות מעצבות כשירות צבאי "רגיל", ומהרגע שסיימו את לימודיהם התיכוניים הם חלק מעולם התקשורת. בכך מצמצמים חניכי גל"צ צה"ל את האפשרות להשתלב בתקשורת בפני כל מי שעשה שירות צבאי רגיל ללא העריפות שיש להם. לכל אלה השפעות על דיוקן אנשי התקשורת האלקטרונית, בעיקר מאז הקמתה של חברת החדשות של ערוץ 2 שהיא מערכת גל"צניקית באופיה.

במשך שנים היו רבים מהמשרתים בגל"צ ילדיהם של אנשי צבא ותקשורת בכירים או של בוגרי התחנה. בשנים האחרונות הועברה האחזקה לאיתור המועמדים למינהל הגיוס, כדי לצמצם את האפשרות להעדפת מקורבים, אך עדיין משרתים בה בני משפחות ידועות. יש לציין שבגל"צ צה"ל נעשה בשנים האחרונות

פרופ' דן כספי כתב: התחנה הצבאית הייתה בתרומת השנים לביח-הספר הנלאוהי לתקשורת, ופתוצאה חפך רבדים משחוחיים סתור האליטה התקשורתית בישראל התחנכו והתחנכים במסגרת צבאית

שידוריה האורחיים. בנוסף, שגובש עליידי שר הביטחון והפרקליט טות, מרובר על מימון התחנה מתשירי שירות וחסויות. בהצעה תומך גם יוסי דהן, יו"ר ועדת גל"צ ברשות השידור. דהן מעלה את החשש שהפתרון שיימצא בסופו של דבר לא יהיה המיטבי: "עצוב שפוליטיקאים יכריעו בסופו של דבר את גורל השידור הציבורי. הם יעשו זאת לפי אינטרסים של כוח ולא טובת השידור הציבורי". גם חיים הכט חושש מהמניעים שיעמרו לנגד עיניהם של מקבלי ההחלטות: "כל ח"כ שיצהיר על תמיכתו יהיה חביב התחנה, והוא יורע שהוא יקבל את הצ'ופר שלו בתוכניות".

במקביל, עולות הצעות למימון התחנה בדרכים אחרות. ח"כ אופיר פינס עומד להגיש הצעת חוק שתסדיר את מימון גל"צ מפרסומות. בגל"צ לא מתלהבים מהרעיון שעלול, לדעתם, לחשוף את התחנה ללחצים כלכליים ולפגוע ביתרון הגדול של גלגל"צ – השידור הנקי מפרסומות. נראה שגם תחנות הרדיו האזוריות לא ייתנו לגל"צ וגלגל"צ לחלוק איתן את עוגת הפרסום ברדיו. נחמן שי, שפיקד בעבר על גל"צ, הציע במאמר ב"גלובס" שהתחנה תמומן עליידי אגרת הרדיו, אך אם תתקבל התוכנית הכלכלית של משרד האוצר, תופחת אגרת רשות השידור. אפשרות נוספת היא הפרטת התחנות, אך זו תחשוף את גל"צ לשיקולים מסחריים וגם אם תפעל תחת מחויבויות לשידור ציבורי עלולים מפעיליה לבקש עם הזמן הקלות במחויבויות אלה, כדי להתקיים כלכלית (כרוגמת ערוץ 10).

הבעייתיות במציאת פתרון לגל"צ מקורה בהונחה המתמשכת של הרדיו בישראל. זאת בניגוד לענף הטלוויזיה שלו הוקדשו כ-15 השנים האחרונות מאמצים ומשאבים רבים בוועדות, בחוקים ובמכר כרוזים. הניסיון היחיד לחדש בענף הרדיו היה הקמת תחנות הרדיו האזוריות, מהלך שבדיעבד התברר כי תרומתו לציבור המאזינים שולית. תחנות אלה אינן מספקות כמעט שידורים לקהילה, ולרוב הן מסתפקות בשידור מוסיקה רומה לזו שמשודרת בגלגל"צ. כדי לעזור לתחנות להיאבק על קיומן מול תחנות פיראטיות רבות, מעד לימה הרשות השנייה עין משידוריהן מחוץ לאזורי הוויכוח. הצלחות יחידות הושגו בזכות אפיון של כמה מהתחנות, מה שמלמד שהפתרון מצוי, אולי, בהד סבת תחנות הרדיו האזוריות לתחנות מסחריות ארציות בעלות ייחוד.

גלייצה"ל החלה את דרכה כתחנה קטנה עם שעות שידור מעטות. עם השנים הפכה לגוף שידור חשוב ורב השפעה עם שלוחות בדמותה של תחנת להיטים רבת האזנה ואתר אינטרנט פופולרי שהתחנה מספקת לו תכנים חדשותיים. פעילות זו מצריכה

תקציבים גדולים, בין היתר כדי לממן את העסקתם של האורחים הרבים המהווים את הכוח העיקרי בתפעול התחנה. גלייצה"ל שינתה את פני הרדיו בישראל, בחרשנות, חוצפה ורוח צעירה. במשך שנים רבות, כאשר התקשורת האלקטרונית נשלטה עליידי רשות השידור, היה לגלייצה"ל תפקיד חשוב בכך שהציבה תחרות לקוללי ישראל בחרשנות ובתחומים אחרים. כיום, כאשר לרשות הציבור בארץ עומדים ערוצי טלוויזיה ישראלים וורים, תחנות רדיו נוספות ואינטרנט, המספקים חדשות, מוסיקה, ביור וידע, הגיע הזמן לבחון מחדש אם התועלת שבקיום גל"צ לחברה אינה מקוונת כבעייתיות הגלומה בה.

שחר אבירי הוא עורך שירותי מידע של טלוויזיה אינטראקטיבית

שעושות מורות חיילות. "המוסיקה בתחנה היא רק אמצעי לשידור הג'ינגלים לבטיחות בדרכים. בנוסף עושה התחנה פעולות למען החיילים – מסיכות בבסיסים ותוכניות מוסיקה הנבחרת עליידי החיילות". "אהבת הקהל היא ההצדקה לקיום התחנה", אומר אלדר קובלנץ. אך גורמים בתחום הרדיו מציינים שהסיבה העיקרית לאחוזי האזנה הגבוהים של התחנה היא שאינה משדרת פרסומות, יתרון השמור לתחנה הממומנת עליידי הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים ומשרד הביטחון, והיה יכול להיות מנוצל לשידור מגוון מוסיקלי רחב יותר. בינתיים, אולי כדי להפחית את האש, שוקדים בניהו וקובלנץ על שינויים, שלדבריהם לא יפגעו בפופולריות של התחנה. בין היתר מרובר על הרחבת הפלייליסט (רשימת השירים המשודרים בגלגל"צ) והגדלת החשיפה לשירים עבריים. יש לקוות שוועדת גל"צ ברשות השידור תורא לאחר השינויים, שהתחנה עומדת במחויבותה התרבותית כערוץ ציבורי.

המאבק בגלגל"צ החל כאשר ארבע תחנות אזוריות עתרו לב"ג"ץ בבקשה להוציא צו שיגרום לגל"צ לחדול משידור פרסומות והודעות חסות, בטענה ששידור זה אינו חוקי ופוגע בהן. בשנים האחרונות, הן טוענות, הפכו חסויות יותר ויותר דומיננטיות בשידור התחנה. שמות כ"אנגרייז", "פלאפון" או "גלובס" נשמעים בהקשרים שונים. בתצהיר שהגיש ראש אכ"א לבג"ץ אמר שהודעות החסות מגורמים פרטיים הן כאחוז אחד מהפרסום ברדיו, אך מהוות חלק חשוב מתקציבה של התחנה. רגב ניסה להוכיח גם שהתחנה אינה מוגבלת בשידור פרסומות מסחריות משום היותה תחנה צבאית, ולכן אינה כפופה לאותן המגבלות שלהן כפופה רשות השידור. למרות זאת הצהירה גל"צ כי לא תשדר פרסומות.

כדי להבטיח את קיומה של התחנה גיבשו בצה"ל הצעת חוק שתסדיר את מעמדה. כרגע היא פועלת רק בתוקף צו של שר הביטחון וסעיף 48 בחוק רשות השידור, המגדיר את הפיקוח על

יוסי דהן, רשות השידור: עצוב שפוליטיקאים יכריעו בסופו של דבר את גורל השידור הציבורי. הם יעשו זאת לפי אינטרסים של כוח

רפאל כהן-אלמגור | לתת לה שיניים

הצעה לרפורמה בפעולת מועצת העיתונות

התוצאה היא שחלקים ניכרים בציבור, שיודעים על קיום המועצה, תופסים את עבודתה כ"משחק מכור", ולכן הם שווי נפש לפעילותה. חלק מהעיתונאים מנצלים לרעה את חופש העיתונות. יש צורך חיוני שמועצת העיתונות תקבל את הסמכות להעמיד על מקומם עיתונאים שאינם שומרים על כללי האתיקה ולהעניש על פרסומים שגורמים לפגיעה בלתי מוצדקת בוולת. על המועצה לקבל את הסמכויות הבאות:

- פרסום הפסיקות. כל עיתון אשר תלויה ועומדת נגדו תלונה צריך לפרסם את החלטת מועצת העיתונות במלואה. הפרסום צריך להופיע במקום בולט בעיתון. והיה אם המועצה אינה מדווחת ממיקום הפרסום, יש לאפשר לה לדרוש מהעיתון לשוב ולפרסם את הפסיקה ולקבוע את מיקומה.
- הטלת קנסות. המועצה תוסמך להטיל קנסות משמעותיים על עיתונים שעברו עבירות אתיות חמורות. הקנסות ישולמו אך ורק לארגוני צדקה, וזאת בשל חשש מניגוד אינטרסים. אין להתיר שהקנסות יממנו את עבודת מועצת העיתונות.
- השעיה. המועצה תהיה רשאית להשעות עיתונאים מתפקידם לפרקי זמן קצובים על-פי תומרת העבירה האתית שביצעו.
- סגירה. המועצה תוסמך להשעות את פרסומם של עיתונים למשך פרק זמן מוגבל אם עברו עבירות חמורות.

ל הרכבה של מועצת העיתונות להישאר בעינו: נציגי ציבור, תעשיית התקשורת, המו"לים והעורכים. ועדת בחירה מיוחדת ועצמאית, אשר תורכב על-ידי עורכי העיתונאים המובילים ועיתונאים בולטים, תחליט מי יכהן במועצה מכין אלה שיציגו את מועמדותם. נציגי הציבור צריכים להוות את הרוב בקרב גוף זה ומתוכם יבחר יו"ר המועצה. על יו"ר המועצה להיות דמות ציבורית הנהגית מהכרה וזוכה לכבוד הן מצד תעשיית התקשורת והן מצד המערכת הפוליטית; אדם שיהיה מסוגל להביע את רעתו/ה בגלוי ובאורח אמין, ולשמש כמתווך בין עיתונאים, בעלי הון, עורכים ופוליטיקאים.

תקופת כהונתם של חברי מועצת העיתונות תהיה חמש שנים. הם יוכלו להיבחר מחדש לחמש שנים נוספות, אך לא מעבר לכך. יש לשלם לחברי מועצת העיתונות על כל פגישה שבה הם משתתפים. אחת הבעיות האינהרנטיות של עבודת המועצה נובעת מהאופי ההתנדבותי שלה. המועצה בישראל, בדומה למועצות בכריטיניה ובקנדה, מורכבת מדמויות ציבוריות בולטות למדי, אשר אין להן זמן

די להבטיח את תקפותן של נורמות אתיות ראויות זקוקה התקשורת למועצת עיתונות יעילה ועצמאית, אשר לה סמכות ויכולת ממשיות להטיל עונשים יעילים. מועצת העיתונות צריכה לפרסם את דבר קיומה, סמכויותיה, עבודתה והפסיקות שלה כדי לחשוף את הציבור לקיומה ולזכות באמונו. התקציב העומד לרשות המועצה צריך להיות גדול משמעותית מתקציבה הגוכחי. התקציב המוגבל מאוד של המועצה כיום אינו מאפשר לה למלא את חובותיה באופן ראוי.

גותני החסות המרכזיים של מועצת העיתונות הם איגוד העיתונאים והמוציאים לאור. המועצה אמורה להיות עצמאית לחלוטין. ואולם, משום שהעיתונאים עלולים לא לשלם את מסייהם למועצה אם לא היו שבעי רצון מפסיקותיה, עליה להתחשב בציפיותיהם – קשה לנשוך את היר המאבילה אותך. כפי שאמר לי צ'רלס מור (Moore), עורך ה"דיילי טלגרף", בהתייחסו לוועדה המטפלת בתלונות הנוגעות לעיתונות הבריטית (Press Complaints Commission): ועדת התלונות חוששת מבעלי ההון. בעלי ההון יכולים להטיל מודא על ועדת התלונות. הם יכולים לנקוט בעיתוניהם קו שתוקף את הוועדה. הם עלולים לאיים לעזוב את הוועדה ואף לעזוב אותה בפועל, ובכך לשמוט את הקרקע מתחת לקיומה.

התקשורת תופסת את מועצת העיתונות כחלון ראוה וככולאת ברקים. המועצה קיימת כדי להראות שאנשי התקשורת מייחסים חשיבות לאתיקה, שהם מתמודדים עם דילמות אתיות, ושהם מתעניינים במה שהציבור חושב; לפיכך, לשיטתם, אין כל צורך בחקיקה מגבילה. מועצות עיתונות בעולם נועדו לקבל תלונות מהציבור ולהתמודד עמן, כמו גם להרגיע את נטיותיו הלא טובלניות של המחוקק.

הסמכות המרכזית הקיימת בידי מועצת העיתונות היא פרסום הפסיקות נגד העיתונאים המתקבלות בבית-הדין לאתיקה. זו סמכות מוגבלת ביותר, המעידה עד כמה מועטה התמיכה שהמועצה מקבלת מתעשיית התקשורת. כתוצאה מכך, מועצת העיתונות כמעט שאינה מוכרת בציבור: מגורים רחבים אינם מודעים לקיומה ורבים מאלה המודעים לקיומה אינם מעריכים את עבודתה. אוסיף ואומר כי לתקשורת נוח שהציבור לא יודע על קיום המועצה, שכן באמצעים העומדים כיום לרשותה, אין ביכולתה לטפל בפניות רבות מהציבור. תעשיית התקשורת מעוניינת שהמועצה תפעל כגוף מונע חקיקה, אשר יקדים תרופה לאמצעים שהמחוקק מאיים לנקוט במטרה לפגוע בחופש העיתונות. היא אינה מעוניינת לחזק את מעמדה של המועצה ולהפוך אותה לגוף בעל משקל אשר מייצג את האינטרס הציבורי הרחב.

איור: עידית אדר

בתשלום כלשהו ועל הליך זה להיות מהיר, לא פורמלי וזמין גם לאנשים מן השורה. אין הכרח בייצוג עליידי עו"ד.

פימן הוא תנאי מקדים הכרחי לעצמאותה של מועצת העיתונות. עליה להיות ממומנת על-ידי גוף עצמאי – קרן או ארגון צדקה – שרואה חשיבות בתקשורת ומבין את תפקידה בחברה דמוקרטית. הגוף הזה נדרש להיות אי-פוליטי וללא זיקת-תלות לאמצעי התקשורת. גופים קיימים, כגון הקרן החדשה לישראל, קרן אב"י, קרן פורד, המכון הישראלי לדמוקרטיה או קרן מקארתור, עשויים למלא את התפקיד הזה. אפשרות אחרת היא להקים אגודות מיוחדות. יש לשנות את המצב הנוכחי שבו בעלי ההון (המו"לים של העיתונות) מממנים את עבודת המועצה אשר אמורה לפקח על מעשיהם.

פסיקות מועצת העיתונות צריכות לעלות בקנה אחד עם הקוד האתי כפי שהוא כתוב. תקנון האתיקה אינו צריך לעסוק בתחומים אשר החוק מכסה, אולם עליו להציב סטנדרטים נורמטיביים למקצוע העיתונות. יש להפיץ את הקוד האתי בין העוסקים בתקשורת ולהביאו לידיעת כלל הציבור. העורכים צריכים לוודא כי הקוד נמצא על שולחנו של כל כתב.

פסיקות מועצת העיתונות צריכות להיות מרווחות בכתב, באופן סדיר, מרי כמה חודשים. הרו"חות האלה יישלחו לכל הגורמים המעוררים בים בעבודת המועצה: עיתונאים, מוציאים לאור, עורכים ונציגי הציבור. כיום אין למועצה היכולת הכספית והארגונית לפרסם באורח סדיר ושוטף את הכרעות בתי-הדין לאתיקה. קיים חשש כי הרכבים שונים של בתי-הדין יוציאו תחת ידם הכרעות שונות בנושאים דומים.

תעשיית התקשורת אינה מעוניינת לחזק את מעמדה של המועצה ולהפוך אותה לגוף בעל משקל אשר מייצג את האינטרס הציבורי הרחב

או רצון להתמסר לתפקיד באופן מלא. התנבות היא ערך נשגב, אולם היא פוגעת ביעילות העבודה. שידות במועצת העיתונות צריך להיתפס כאחריות כבדה שיש לה תגמול כלכלי מסוים, אך התשלום לא צריך להיתפס כמשכורת אלא כאות הערכה על המחויבות, הזמן והמאמץ שמשקיעים חברי המועצה. הוא הדין בעבודתם של חברי בתי-הדין לאתיקה.

הצעת תואמת את הרפוס שגיבשה המועצה הבריטית לקביעת סטנדרטים בשידור (British Broadcasting Standards Council), גוף עצמאי הפועל בשם הצופים, אשר תפקידיו לבחון תלונות, לערוך מחקר, לפקח על התקשורת האלקטרונית, ולהוות פורום שבו יידונו נושאים רחבים יותר. תריסר חברי המועצה מקבלים תשלום כעבור עבודתם (כל חבר מועצה מקבל 14 אלף ליש"ט לשנה), והם נועדים פעמים אחדות בשנה למשך ישיבות מרוכזות של יומיים-שלושה כדי לבחון תלונות.

תלונות למועצת העיתונות בישראל צריכות להיות מוגשות בכתב ובאמצעות הרואר – הרגיל או האלקטרוני. הגשת התלונות אינה כרוכה

ד"ר רפאל כהן-אלמגור הוא מרצה בכיר בחוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה

הגברת הראשונה

דברים שנאמרו בהלווייתה של חנה זמר

לפני מספר שבועות נערך בבית השגריר הגרמני בהצליה טקס הענקת אות הצטיינות לחנה זמר על עידוד קשרים עם נוער גרמני. היה בזה משהו סמלי. חנה הגיעה לארץ מהגיהנום האירופי, אחרי דרך ייסורים ארוכה, שרק אלה שחוו אותה יכולים להבין אותה. חנה זכרה את העבר, אבל, בחרות של אימל, ניתחה את ההווה ודאגה לעתיד.

באותו טקס, שמעון פרס בירך וחלק שבחים לחנה. באמצע דבריו היא הפסיקה אותו, ובאירוניה ובחן הרגיל שלה אמרה: שמעון, תשאיר משהו להספד.

לא חשבנו שהרגע הזה יבוא מהר כליכך.

אנחנו נפרדים היום מהגברת הראשונה של העיתונות הישראלית. החיים לא פינקו את חנה. היא הגיעה ארצה עם כל יגון העם היהודי על כתפיה הצעירות. אטיאט היא פילסה את דרכה בחייה החדשים והשתלבה בעולם העיתונות, עולם שבתקופה ההיא – שלא כמו היום, וטוב שלא כך היום – נשלט רק על-ידי גברים. הכישרון בלט, ומתפקיד של כותבת צעירה היא העפילה והגיעה לפסגה – עורכת "דבר", שבימים ההם ותחת שריטה היה לאחד העיתונים המשפיעים ביותר.

היא היתה הכוכבת של ועדת עורכי העיתונים. לפי המסורת, הנמשכת עד עצם היום הזה, נהוג היה לציין את כ"ט בנוב" מבר, יום החלטת האו"ם על הקמת המדינה, בארוחה חגיגית עם ראש הממשלה. זה התנהל בערך כך: אחרי הארוחה, מזכיר ועדת העורכים, משה רון – במשך שנים ארוכות, ואלתר רונר, ייביל לחיים ארוכים, היה קם ומכריז: אנחנו עובדים לשאלות. השואר לת הראשונה (בפרודגטיבה מימים ימימה שנראתה טבעית) – חנה זמר. שאלותיה היו תמיד אקטואליות, ממוקדות, רוטוט ואורייגיליות. ככ"ט בנובמבר האחרון נערכה הארוחה המסורתית כשאורח הכבוד היה ראש הממשלה, אריק שרון. זו היתה הפעם האחרונה שחנה זמר שאלה את השאלה הראשונה.

חנה נמנתה עם אותו זן נדיר של עורכים שיוצעים לכנות עיתונים. וכמו ברנבוים ומנוחין, אותם יחיד סגולה, היא ניצחה על התזמורת ואם רצתה – גם היתה סוליסטית, ובזמן הצורך – אפילו נגן מן השורה.

את חנה הכרתי לראשונה לפני הרבה שנים, בניירורק, כאשר אלי ויזל עשה הכרה בינינו. מעולם לא עברתי איתה באותו עיתון, אבל היו לי הודמגויות אינספור לעקוב אחריה בפגישות ובסידורים. עיניים מכריקות וחכמות, אירוניה רקה, אצילות ואותה סמכות הנובעת לא מכוח השדרה והנחתת הוראות אלא מנוכחות אישית, ידע, מקצועיות ומטען מוסרי. אותה סמכות המעורדת יוזמה וחירות יצירה ומסירות ונאמנות. שמעתי את חנה לא פעם מדברת עם אנשים מחוגים שונים: מעולם לא התנשאה על הכפופים לה ומעולם לא החניפה לשועי ארץ. הכל באותו כבוד ובאותה טבעיות. והאגשים השיבו לה יחס.

אני נפרד מחנה, אותה חנה שהערכת כעיתונאית וכעורכת, הערצתי כאדם ואהבתי כחברה.

חי יגן על פשוטי העם

כאחד הימים הרחוקים ההם, נכנס אדם לחדרו של עורך החדשות הראשי במערכת "מעריב", השליך עיתון מקופל על שולחנו והטיח בועם מאופק: "הנה אני פה ולא ברחתי מבית-המעצר...".

האירוע הזה קיבע את עמדתי מאז, שראוי לעגן בחקיקה איסור פרסום שמותיהם של חשודים עד להעמדתם לדין. התקנה בעניין זה בתקנות האתיקה של מועצת העיתונות לא נראתה לי מעשית, בעיקר נוכח החופעה הגפוצה של תחרות בין עיתונים. מי שמילא אי-פעם תפקיד של עורך חשש תמיד, שגם אם הוא יציית לאתיקה, יימצא מישהו בעיתון המתחרה שיפר אותה.

אותו אדם היה מפשוטי העם, לא חבר כנסת, לא איש עסקים שסרה, לא מי שהתקשרות עוסקת בשכמותו מדי יום. הוא כעס, משום שלאחר ששופט האריך את מעצרו בשמונה ימים, זכה הדבר לפרסום, בציון שמו, כמוזן. כשהמשטרה שחררה אותו וסגרה את התיק מקץ יומיים, לא נמצא מי שיעקוב אחריו. לימים, כל מי שעייך בארכיון על חייו של אותו אדם, לא מצא דבר על סגירת התיק נגדו. כל שמצא הוא, שנעצר בחשד לעבירה כלשהי. יתר על כן, בקרב כל מכריו יישאר בבחינת עצור, שהרי שום עיתון אינו טורח לבדוק מה עלה בגורלם של אלה שאינם "מיוחסים" ושום נתפרסם כחשודים בעבירה כלשהי. אפשר למצוא דוגמאות למקרים שכאלה מדי יום בעיתונים.

חלפו כ-25 שנים מאז אותו ביקור במערכת עד שהכנסת תיקנה חלקית את סעיף האיסורים בחוק בתי-המשפט (נוסח משולב), תשמ"ד – 1984. מעתה ראוי בית-משפט לאסור את פרסום שמו של חשוד בטרם הוגש נגדו כתב-אישום.

השינוי בחוק זה הוא "חלבי" למדי לטעמי. מכאן, שתיאורו הבדיוני של יובל קרמניצר, "התלונה נגד ראש הממשלה" ("העין השביעית" 43, מרץ 2003), הוא אולי הגיוני אך ממש לא צפוי וזקוקי הוא מתקבל על הדעת. הוא מבוסס על הנחה, שלדעתי היא בלתי מציאותית, שהשופטים בישראל הם חסרי בינה, למצער, או פקירי ממשלה החרדים למשרותיהם ועושי דברה. הוא מניח שקל לשכנע שופט לבקשת פרקליטו של ראש הממשלה למנוע פרסום כתבה, שיהיה בה כדי לגלות את זהותו של חשוד. הכותב מניח, ששופט שבקשה כזו תובא לפניו יפעל כ"חותמת גומי" ולא יפעיל שיקול דעת.

אולם ניסוחו של הסעיף החדש בחוק מחייב את השופט להשתכנע שפרסום שמו של חשוד עלול לגרום לו נזק חמור, ונוסף על כך, כי יש הצדקה להעדיף את מניעת הנזק ההוא על העניין הציבורי שבפרסום. חרף העובדה, שמדי פעם מתפרסמים בעיתונים מאמרים הדנים בקלות הבלתי נסבלת שבה שופטים נעדרים לבקשות המשטרה או הפרקליטות בקשר למעצרים או לתפיסה, ולמרות העומס הבלתי נסבל גם הוא על השופטים, היכרותי את המערכת שכנעה אותי, שצווים שכאלה לא יינתנו כלאחר יד רק משום שפרקליטו של ראש הממשלה – בדוגמה של קרמניצר – ביקש לתיתם.

אמת נכון, בהצעת החוק מטעם הממשלה נאמר, שעל בית-המשפט יהיה לשקול את העניין הציבורי שבפרסום "בעיקר כאשר מרובר בחשודים שהם אישי ציבור". זהו חלק מן ההסבר, שאין לו – בצדק – איסור בחוק עצמו. כשלעצמי, הייתי מצפה דווקא להיענות יתר של שופטים ואף ליוזמה שלהם, למנוע פרסום שמותיהם של חשודים שאין להם פרקליטים אך יש להם משפחה, חברים ו"חברים".

בדרך אגב, אך לא בפחות חשיבות, רציתי להעיר שבעת כתיבת מאמר זה – שלהי: מרץ 2003 – עדיין לא התפרסמו תקנות לפי החוק המתקן, למרות שנאמר בו כי היה צריך לעשות זאת עד 1.3.2003. בתשובה לשאלתי אמרה הגב' יפעת רווח, מן המחלקה לייצוג וחקיקה במשרד המשפטים, כי אכן הסכו את תשומת לב המחלקה לצורך בהתקנת התקנות, והעניין הועבר למשרד לבטחון פנים (זה מוזר במקצת; שר המשפטים ממונה על ביצועו של החוק, ולא השר לבטחון פנים, ואת התקנות הייבת לאשר ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת).

הבהרה

בעקבות הכתבה שפורסמה בגליון ספטמבר 1998 של "העין השביעית", מבהירה מערכת העיתון כי לא היתה כוונה לטעון שכתבת "מעריב", דורית גבאי, העבירה מידע בין צוות ההגנה של נחום מנבר לשופט, או שהיא סיקרה את משפט מנבר מתוך כוונה לסייע לצוות ההגנה. צר לנו אם הובן אחרת.

"שיעור אזרחות"

זכותו של ברוך קרא לכעוס ("שיעור מולדת", "העין השביעית", מרץ 2003). הוא רוטן כלפי היועץ המשפטי לממשלה, הוא מועיף פנים כלפי צוות החקירה, הוא יוצא מכליו בהאשמות כלפי חלק מעמיתיו שהביעו דעתם כי היה מקום לחקור את נושא ההדלפה שקיבל לידיו, כך סתם כפרי בשל, ושבימים הראשונים עוד הקפיד לייחס לה כפרטומיו את צמד המלים "תחקיר הארץ", משל היתה פרי עבודה עיתונאית מאומצת.

ברוך קרא מצפה מעמיתיו לנהוג כגילדה. קודם תהיו עיתונאים, רק אחר־כך תהיו אזרחים, אומרו קרא, "תמהתי על אותם עיתונאים שהקפידו לבקר את מעשה ההדלפה", הוא מגלה. ברוך קרא, בזעמו, שכח את עיקר תפקידו של העיתונאי – לשמש שליח ציבור. הוא מבקש מעמיתיו קודם להגן על האינטרסים הצרים שלהם כאיגוד מקצועי ורק אחר־כך, אם בכלל, להתפנות לחשוב על האינטרסים של ציבור צרכניהם, כמו, למשל, זכותו של הציבור למצות את הסיכוי להביא עבריינים לדין, הזכות שענייניה של מערכת התביעה הכללית ינהלו באופן מקצועי ונטול פניות, זכותו של כל חשוד למערכת תביעה הוגנת ועוד ועוד. וכאילו כדי להדגים את גישתו זו, מנפץ ברוך קרא שיא של אירוניה כאשר הוא מצטט במאמרו את שאמר לחוקרי ההדלפה. "אתם מפירים נגסות את האיוון הדמוקרטי", הוא טען כלפיהם בלהט. הלזו מי בדיוק הפר כאן את האיוון הדמוקרטי? מי השתמש במר קרא עצמו כדי לפגוע באותו איוון שכל־כך מקודש בעיניו מתי ואיך בדיוק הפך השימוש בתביעה הכללית לצרכים פוליטיים לחלק מהאיוון הדמוקרטי? לצערי, אין אלא לקבוע, כי אם גם לאחר שנחשפו מקור ההדלפה ובעיקר מניעה, ממשיך קרא להחזיק ברעה שלא היה מקום לחקירת ההדלפה, אז הבעיה היא אצלו ולא בכל אותם עיתונאים שהבינו את הצורך האמיתי בחקירת ההדלפה, גם אם לא תמיד הסכימו עם דרך ניהולה. כמה מלים על ניהול החקירה ותקשורת מגויסת. קרא ועיתונו לא חסכו מאמצים ומלים על מנת לגנות את החקירה ומנהליה (מעניין שעיקר, אם לא כל, הגינויים היו לאחר שנחשף המקור ולא עם פתיחת החקירה). עיתונאים מכלי תקשורת אחרים שוחחו עמי וסיפרו לי על לחצים שמפעילים עליהם גורמים מעיתון הבית של מר קרא, שייצאו נגד החקירה, שיגנו בדיווחיהם את היועץ המשפטי לממשלה ואת החקירה. ב'הארץ' טוענים שהדיווחים שלי לא מספיק לטובתם,

שאני נוטה לאזן מדי את הדיווח", סיפרה לי בגילוי לב כתבת לחוצה. מישהו איבר כאן את אמות המידה העיתונאיות ויצא ל"קמפיין". כתב של עיתון אחר הפליא לשלב בדיווחו על מסיבת העיתונאים של היועץ המשפטי לממשלה קטע "אובייקטיבי" על מכתב גינוי שנשלח ליועץ, אך שכח לכלול בדיווח את הפרט השולי שהוא זה שניסח את המכתב ושהוא עצמו חתום עליו. אמות המידה שהעיתונות מטיפה להן כמעט מדי יום, כמו, למשל, מניעת ניגוד עניינים, חלפו התנדפו להן כשענייניה של העיתונות עצמה עמדו על הפרק. הדיווחים על החקירה ומהלכיה עברו בתקשורת פילטר של דמוניזציה עד שבשלב מסוים אף הואשם היועץ המשפטי לממשלה, לא פחות, שקיבל לידיו נתונים גיאוגרפיים שחשפו את מיקומו של קרא טרם ההדלפה – טעות שלא היתה ולא נבראה.

פרק נרחב במאמרו מקריש קרא לאזהרה שקיבל טרם הפרסום. לטענתו, הוא לא ראה בדברים שנאמרו לו בבחינת אזהרה. מה לעשות ומנהלת המחלקה לעניינים בינלאומיים בפרקליטות, אשה אמינה ומקצועית לכל הדעות, עומדת על כך שאמרה לו במפורש שפרסום הדברים יחבל בחקירה. ומכאן לטיעון הרמגוגי מכולם: אם חשבתם שהדבר יחבל בחקירה למה לא הוצאתם צו איסור פרסום סליחה מר קרא היקר, אתה אמרת למאן דהוא שאתה מחזיק את המסמך אצלך? אתה ציינת שאתה עומד לפרסם את המסמך על כל פרטי הפרטים המופיעים בו? להוכיח, אתה בסך־הכל שאלת אם יש איוושהי בקשה לחיבור דין בעניינו של אחר, סיריל קרן. על זה לא מוציאים צו איסור פרסום. מי חלם ומי פילל שבידך נמצא המסמך השלם ושכחונתך לפרסמו כלשונו, ללא כל פרפרזה, מבלי להחמיץ פרט אחד שכירילים יידעו כמה אתה גדול וכדי שחלילה לא יישאר פרט אחד מן החקירה חסוי למקרה שעוד מישהו ירצה למצות אותה. אבל כידוע לך לא הסתפקת בכך. ככל הנראה, כדי להגדיל את ה"אפקט" של הסיפור, הועבר המסמך לכתב של כלי תקשורת אלקטרוני כדי שיקריין אותו בטלוויזיה לעיני האומה. הדבר נעשה מבלי לשאול את המקור, למרות שהדבר תרם לחשיפתו. אל תטיף לאחרים על קדושת חסיון המקורות כאשר אתה עצמך לא טרחת לדקוק בכך.

לסיכום ולמען הסר ספק – לאיש במערכת שאני מדבר בשמה היום אין חדווה מיוחדת בחקירת הדלפה. ההחלטה לפתוח בכל זאת בחקירה נעשתה לאחר לבטים קשים ומפני שמדובר היה במקרה זועק עם ריח פוליטי, שמאוד לא נעם למי שקדושת וטוהר עבודתן של מערכות אכיפת החוק יקרות לו. מכאן ועד לניסיון המכוער, יש לומר, של ברוך קרא לייחס ליועץ המשפטי לממשלה, או לצוות החקירה, שיקול זר בעצם פתיחת החקירה, כאילו ניסו לרצות מישהו, המרחק רב. זכותה וגם חובתה של מערכת אכיפת החוק לדאוג לכך שהיא עצמה תתנהל באופן הגון ונטול פניות. כל מה שיש בידי המערכת הזאת הוא אמון הציבור ועל אמון זה יש לשמור מכל משמר. לצערנו הרב, דווקא כאשר אנחנו מבקשים לטהר את מחננו מכל הסיבות הנכונות והראויות, מתייצב לו מר קרא ומשיקוליו הצרים מוסיף ופוגע באמון שבו אנחנו מבקשים לזכות, תוך עיוות התמונה המלאה וצמצום הפריזמה לעיניו שלו, כמי שנפגע מן הפרשה.

זכותו של ברוך קרא לכעוס.

זכותם של הקוראים לקבל את התמונה המלאה.

עו"ד יעקב גלנטי

הכתוב הוא דובר משרד המשפטים

2 אולמרט - השר הממונה. שר התעשייה, המסחר והתעסוקה, אהוד אולמרט, יכהן גם כ"שר הממונה על רשות השירות", בהתאם לחוק רשות השירות - כך נקבע עם חלוקת התיקים בממשלתו החדשה של אריאל שרון.

3 אברהם בן-צור פורש מערוץ 1. העיתונאי אמנון אברמוביץ', שהיה בשנים האחרונות משתתף קבוע בתוכנית החדשות השבועית "יומן", הודיע על פרישתו מרשות השירות. אברמוביץ' הצטרף לערוץ 2.

6 בלי יצרים. מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ויה ולרדיו אישרה את ההחלטה לאסור על שידור תוכנית המין "יצרים - עם איה ושיר" ל" בערוץ 10. המועצה ציינה כי מרובר בתור כנית אירוח העוסקת בסקס, בעלת גוון ארוי טו ותכנים מיניים ישירים ובוטים.

6 נפטרה חנה זמר. חנה זמר, מי שהיתה עורכת העיתון "דבר" בשנים 1970 עד 1990, נפטרה לאחר מחלה, בגיל 78. זמר עלתה לישראל בשנת 1950, החלה את עבודתה העיתונאית בעיתון "אומר" ואחר כך עברה ל"דבר", שם שימשה בין היתר כתבת פרלמנטרית ומדינית, ואת אחר כך משנה לעורך הראשי ועורכת העיתון (ראו עמוד 48).

6 פרס לעוזרה הס. העיתונאית עמירה הס מ"הארץ" תקבל השנה את פרס חופש העיתונות של ארגון אונסקו. ועדת הפרס החליטה להעניק לה את הפרס על דיווחים אנושיים על חייה היומיומיים של הפלסטינים. הפרס יוענק ב-3 במאי, שבו יצוין "יום חופש העיתונות העולמי".

9 תפץ ב"חדשות ישראל". איש העסקים צבי תפץ, השותף בין היתר בבעלות ב"מעריב", רכש 11% ממניות חברת "חדשות ישראל" מחברת "פורמולה". חברת "חדשות ישראל" אמורה היתה להתחיל בשידורי ערוץ החדשות כבר בראשית מרץ, אך דחתה שוב את עלייתה לאוויר.

11 דודו טופז נחקר. הבררן דודו טופז נחקר במשטרה, בעקבות תלונה שהגישה נגדו מאבי טחת באולפני הרצליה על מעשה מגונה. על-פי התלונה נישק אותה טופז בניגוד לרצונה.

בבואו לחקירה ניסה טופז להדגים את הנשיקה שבה דובר - על כתבת קול ישראל. פרקי ליטור של טופז טוען כי מדובר בתלונה כוזבת. מאוחר יותר הגישה גם עובדת בחברת "קשת" תלונה נגד טופז על מעשה מגונה. בעקבות החקירה קראו כמה ארגוני נשים למפורסמים להטיל חרם על טופז, בשל יחסו המבזה והמשיך לנשים, והפגינו מול אולפני הרצליה.

11 פשיטה על 11 תחנות. שוטרים ופקחי משרד התקשורת פשטו על 11 תחנות רדיו פרידת טיות בירושלים והחרמו ציור שידור. אחרות מן התחנות קשורות לתנועת ש"ס, שהכריזה לאחר הפשיטות כי תצא למאבק ציבורי נגד ההתנכלות לתחנות, המעניקות שירות לציבור נרחב, שאיננו מאוזן או צופה בערוצים אחרים.

12 מחקר על שידורים ואלימות. הרשות השנייה תממן עריכת מחקר בנושא השפעת תוכניות טלוויזיה לבני נוער, כרוגמת "המורדים", על התנהגותם בתחומי האלימות, המין והשימוש בסמים.

16 בלי עבר חינו. מועצת העיתונות אישרה שתי תוספות לתקנון האתיקה העיתונאית. הנו"ספת הראשונה קובעת כי אין לפרסם פרטים על העבר המיני של מתלוננות ומתלוננים על עבירות מין, פרט למידע על קשר אישי קודם עם מושא התלונה. הסעיף השני קובע כי עיתונאי חייב להגיש עזרה לאדם הנמצא בסכנת חיים, גם אם העיתונאי נמצא במקום האירוע במסגרת תפקידו העיתונאי.

19 עלייה בשיחוש באינטרנט. מספר גולשי האינטרנט בישראל מגיע ל-2.2 מיליון, כך עולה מסקר שערכה חברת "טלסקר-TNS". על-פי הסקר, לא חלה עלייה גדולה במספר משקי הבית שהתחברו לאינטרנט, אך יש עלייה במספר הגולשים ברוב משקי הבית.

19 חבקות הארכה. שלוש זכייניות ערוץ 2, "רשת", "קשת" ו"טלעד", פנו למועצת הרשות השנייה בבקשה להאריך בשנתיים את הזכויות שלהן. קודם לכן עתרו שלוש החברות לבג"ץ נגד הרשות, בדרישה לשנות את תנאי הארכת הזכויות.

19 שידורי נלחמה (1). הוגשו עתירות לבג"ץ נגד החלטת מערכת הביטחון כי במקרה של

נפילת טילים, "ישתלט" צה"ל על כל ערוצי השידור בטלוויזיה וברדיו, כדי למסור מידע לצופים. דוברת צה"ל אמרה כי מדובר בלא יותר מ-15 דקות, שבסיומן יוחזרו השידורים לשליטת הערוצים. באפריל קבע בג"ץ כי צה"ל לא יוכל להשתלט על ערוצי הכבלים והלוויין, אלא רק על ערוצים 1, 2 ו-10.

19 שידורי נלחמה (2). הוחלט שרשת א' של קול ישראל תעבור לשמש "גל שקט" להתרעה על נפילת טילים, כך הודיעה רשות השידור. בעקבות זאת הגיעו לקול ישראל מחז את של מאינים על ביטול שידורי הרשת.

20 ביקורת על הופעת מרדכי. תלונות של מאינים הוגשו לרשות השידור בעקבות הזמנתו של השר לשעבר יצחק מרדכי לתוכנית "פור ליטיקה" בערוץ הראשון לדיון על המלחמה בעיראק, מבלי לציין כי הודיע בעברות של הסדרה מינית.

25 פישחן יצחנס. איש העסקים אליעזר פישחן ימכור בשנים הבאות חלק מאחזקות הקבוצה שכראשותו בעיתון "ידיעות אחרונות". הסיכום על כך הושג בין פישחן לבין הממונה על ההגבלים העסקיים.

26 גישור בין אקו"ם לגל"צ. אקו"ם ומשרד הביטחון ינסו ליישב, באמצעות הליך של גישור, את המחלוקת על גובה התשלומים שישלמו גל"צ ל"הגל"צ ולגל"צ ליוצרים. שופט בית המשפט העליון רליה רורנר הקצתה שישים יום להליך הגישור (ראו עמוד 43).

27 ערוץ 10 בנשבר. המשקיע העיקרי בערוץ 10, איש העסקים יוסי מימן, הודיע כי הערוץ עלול להיסגר בעוד חודשים אחרים, אם השר תפים האחרים לא יודימו אליו כספים. בישיבת מועצת המנהלים של הערוץ אמר מימן כי הורים לערוץ כ-300 מיליון שקלים מהונו האישי, וכי ימשיך לעשות זאת רק אם 19 השותפים האחרים ינהגו בדרך דומה (ראו עמוד 26).

28 גורשו מעיראק. שני עיתונאים ישראלים, בעז ביטמוש מ"ידיעות אחרונות" ודן סממה מערוץ 1 (שדיווח גם ל"מעריב"), גורשו בידי כוחות ארצות הברית מעיראק, לאחר שנעו שם ככוחות עצמם, שלא במסגרת הסדר הסיכום של כתבים ליחידות הצבא (ראו עמוד 4).

30 טכסוך עבודה ברשות השידור. אגודת העיי תונאים כירושלים הכריזה על סכסוך עבודה ברשות השידור, בעקבות צמצומים המתוכננים בה כתוצאה מהתוכנית הכלכלית של הממשלה.

31 משלחת בודקה הטענות. משלחת מטעם המכון הבינלאומי לעיתונות הגיעה לישראל כדי לבדוק טענות של כתבי עיתונות חוץ על התגללות לעבודתם בידי לשכת העיתונות הממשלתית.

אפריל

1 ניתוק זהבי. בי.סי. חברות הכבלים הפסיקו את העברת שידורי ערוץ בי.סי. צ'ורלד. הערוץ, המשרד חדשות 24 שעות ביממה, הוסר מלוח השידורים בשל מחלוקת בין זכייניות הכבלים לבי.סי. על מחיר השידור. יתר מאוחר החוזר הערוץ לשידור למגויי הכבלים שברשותם ממיר.

1 שיחון גיל לתוכניות. הרשות השנייה לטלוויזיה זיה ולרדיו החלה לסמן תוכניות בערוץ 2 ובערוץ 10 בתוויות להגבלת גיל הצופים. התוכנית יסומנו בשלוש קבוצות גיל - כאלה שאינן מתאימות לילדים מתחת לגיל 8, לגיל 14 ולגיל 18. מן הרשות נמסר כי התוויות מיועדות בעיקר להורים, המבקשים לבקר את הרגלי הצפייה של ילדיהם.

2 ירידה במחירי הפרסום. בשנת 2002 חלה ירידה של כ-20% במחירי הפרסום בטלוויזיה בישראל בהשוואה לשנת 2001, כך מסר סגן הממונה על התקציבים במשרד האוצר, אמיר לוי, בדיון בוועדת הכלכלה של הכנסת על עתירו של ערוץ 10.

2 דיון בסגירת עיתונים. שופטי בג"ץ החלו בדיון בעתירת האגודה לזכויות האדם, הר"ר רשת לבטל את סמכות משרד הפנים לסגור עיתונים. בעתירה נאמר כי החקיקה, שרדי לשלטון המגדט הבריטי, היא פגיעה קשה בחופש הביטוי ובחופש העיסוק.

5 תכלת באוויר. ערוץ הטלוויזיה "תכלת", שייך עורדו תוכניות המבוססות על המסורת היהודית, החל בשידוריו בכבלים ובלוויין. הערוץ ישרר

19 שעות ביממה, אך לא בסופי שבוע ובחגים. איש העסקים שלמה בן-צבי הוא העורך הראשי ומנהל התוכניות הוא אורי אורבך.

6 מנהלת חדשה לטלוויזיה החינוכית. יפה ויגרצקי, ראש המינהל למרעוטכנולוגיה במשרד החינוך, התרבות והמרע, מונתה למנהלת הטלוויזיה החינוכית. היא מחליפה את צבי שפי-רא. במקביל נמשכת עבודת ועדה שהקימה השרה לימור לבנת, בראשות יאיר שטרן, להכנת תוכנית לרפורמה בטלוויזיה החינוכית.

8 הטלוויזיה - האמינה ביותר. 38% מהציבור סבור כי הטלוויזיה היא האמינה ביותר בריווחי חדשות, ואילו 19% סבורים כי הרדיו הוא מקור המידע החדשותי האמין ביותר. מסקר שנערך עבור מכון הרצוג לתקשורת ולפוליטיקה באוניברסיטת תל-אביב עולה כי 12% סבורים שהאינטרנט הוא המקור האמין ביותר, ורק 9% סבורים כי העיתונים הם האמינים ביותר.

9 בקשה לפירוק ערוץ 10. "מעריב" הגיש בקשה לבית-המשפט למינוי מפרק לערוץ 10, בשל חוב בסך 1.1 מיליון שקלים עבור מורעות שפרסם הערוץ בעיתון. בעקבות זאת שוקלים בערוץ לפנות לבית-המשפט כדי לבקש הגנה מפני נושים. במקביל, נמשכים הדיונים על עתיד הערוץ (ראו עמוד 29).

9 פרס הרצוג לזאב שיף. הפרשן הצבאי הוותיק של "הארץ", זאב שיף, קיבל את הפרס על שם חיים הרצוג, בטקס שנערך במשכן הנשיא. הפרס מוענק לאישיות שבלטה בתור מה ייחודית למדינה. נשיא המדינה, משה קצנב, אמר בטקס כי "שיף הוא מופת לעיתונאי מקצועי, אמין וביקורתי".

9 נפטלו תשדירי ההסתדרות. הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו אסרה לשדר תשדירים של ההסתדרות, כחלק מן המאבק שמנהל ארגון העובדים נגד התוכנית הכלכלית של הממשלה.

10 בזק התרחבת בלוויין. חברת בזק תוכל להגידיל את חלקה בחברת שידורי הטלוויזיה בלוויין "יס" עד ל-49.8 אחוז, כך החליטה המועצה לשידורי כבלים ולוויין במשרד התקשורת. עד עתה היה חלקה של בזק בחברה 45%, וההגדלה נדרשה לאחר שבזק הוריימה כספים לחברה לצורך המשך פעילותה.

13 תוכנית עסקית לערוץ החדשות. חברת "חדשות ישראל" הגישה למועצה לשידורי כבלים ולוויין במשרד התקשורת תוכנית עסקית להפעלתו של ערוץ החדשות הייעודי. בתוכנית מצוין כי תקציב הערוץ יגיע ל-22 עד 24 מיליון דולר בשנה. החברה מבקשת להעניק לה דהייה נוספת במועד תחילת השידורים, ככל הנראה עד סוף שנת 2003.

14 הקפאח הליכים לערוץ 10. בית-המשפט המחוזי הוציא צו עיכוב הליכים לערוץ 10, ומינה את עורכי-הדין ליפא מאיר ואלו זווה כנאמנים לערוץ, שחובותיו מגיעים ל-470 מיליון שקלים. החברה אמרה להגיש בקרוב תוכנית הבראה.

14 "מעריב" נזכרה את "הד ארצי". חברת "הד ארצי", העוסקת ביצור ושיחוק של מוצרי מוסיקה ופנאי, נמכרה על-ידי קבוצת "הכשרת היישוב" לחברת מא. רויכמן תמורת תמיה שה מיליון שקלים. "הד ארצי" הפסידה בשנים האחרונות יותר ממאה מיליון שקלים, בעיקר בשל השפל הכלכלי והתחרות הקשה מצד יצרנים פיראטיים, שהעתיקו והפיצו תקליטורים במחיר מוזל, מבלי לשלם זכויות יוצרים.

19 נהרג צלם פלסטיני. צלם טלוויזיה פלסטיני שעבד בסוכנות הידיעות אי.פי נהרג מאש חיילי צה"ל בשכם. הצלם, נזיה דרוזה, בן 45, עמד עם קבוצת עיתונאים שסיקרו את פעילות צה"ל סמוך לקסבה, כאשר נפגע מירי עמיתיו אמרו כי לכש אפוד המשמש עיתונאים, עם הכתובת "עיתונות". מאז ספטמבר 2000 נהרגו בשטחים חמישה עיתונאים פלסטינים ועיתונאי איטלקי אחד. צה"ל מסר כי שום חייל לא כיוון את נשקו לעבר הצלם, וכי נסיבות התקרית יחקרו.

20 נהרג צלם צבאי. ליאור זיו, צלם צבאי ביחידת דת דובר צה"ל, נהרג מירי צלף בעת שתיעד את פעולת צה"ל ברפיח. זיו צורף ליחידת הסרטה, שאחד מאנשיה נפצע בתקרית, ועמו שני חובשים שחשו לטפל בהם. הם נפגעו מירי צלפים פלסטינים שפתחו לפתע באש לאחר שהשטח נסרק. דוברת צה"ל, תת-אלוף רות ירון, הודיעה כי הנוהג של הצמדת צלמים ליחידות הקרביות יימשך.

מרבית הדיווחים המתפרסמים במדור זה מתבססים על ידיעות שהופיעו בעיתונים